

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaal- ja haridusteaduskond

Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

Ajalehetoimetuste riskikäsitlused ja strateegiad

Bakalaureusetöö

Mattias Tammet

Juhendaja: Maie Kiisel, MA

Tartu

2012

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Teoreetilised ja empiirilised lähtekohad	6
1.1 Risk kaasaja ühiskonnas	6
1.2 Meedia keerulise teema kajastajana.....	9
1.3 Riskid meedias	12
2. Uurimisküsimused.....	15
3. Metoodika	16
3.1 Valim.....	16
3.1.1. Toimetused	16
3.1.2. Toimetajad.....	17
3.2. Intervjueerimise metoodika	18
3.3. Analüüsimetoodika	19
4. Analüüs.....	20
4.1. Info töötlemise praktikad	20
4.1.1. Teema esiletõus	20
4.1.2. Esmased allikad.....	21
4.1.3. Info kogumise viisid.....	22
4.1.4. Info kriitiline hindamine	24
4.2. Allikad.....	25
4.2.1. Eksperdi valik.....	25
4.2.2. Allikakriitilisus.....	27
4.2.3. Praktikad allikatega.....	27
5. Järeldused	28
5.1 Millised on ajakirjanike jaoks riskikäsitluse põhiprobleemid?	28
5.2 Kuidas toimub erinevate riskide uudisväärtsuse kaalumine?	28
5.3 Milliste allikate poole pöördumist peetakse riskide puhul oluliseks?	28
Kokkuvõte	30
Summary	31
Kasutatud kirjandus.....	32
Lisad	34
Lisa 1. Küsitlutele antud leht juhtumitega	34

Lisa 2. Intervjuu kava	35
Lisa 3. Intervjuude transkriptsioonid	38
Marti Aavik	38
Margo Pajuste.....	58
Priit Simson.....	74

Sissejuhatus

Teaduse areng on nüüdseks saavutanud sedavõrd peadpööritava ning seejuures suureneva kiiruse, et kõikide uute teaduslike avastuste, uuringute või leiutistega poleks võimalik isegi nende meelde jätmise võime korral kursis olla. Olenevalt valdkonnast on aeg, mis kulub kõikide avaldatud teaduslike artiklite arvu kahekordistumiseks mõnest aastast kuni poole sajandini (Larsen & von Ins, 2010). Andmebaasis PubMed on käesoleva bakalaureusetöö kirjutamise ajaks esindatud ligemale 22 miljonit artiklit. Kui iga artikli läbi lugemine võtaks ühe minuti, võtaks kõikide nende artiklite läbi lugemine üle neljakümne aasta. Ning vastavalt eelnevalt välja toodud seaduspärasusele oleks nende neljakümne aasta järel artikleid umbes samavõrra juurde kirjutatud. Seetõttu on ka teadlastele teaduse kättesaadavusega võrreldes aina olulisem võime teha valikuid, kuidas ja millega kursis olla.

Veelgi raskem on neid valikuid teha inimestel, kes on akadeemiaga seotud vaid ehk lapsepõlves koolis käies ning kes ei pruugi oma elu jooksul läbi lugeda ühtegi teadustööd, olenemata nende aina paremast kättesaadavusest. Selliste inimeste informeerimine on enamasti kas nende suhtlusringkonna või massimeedia ülesanne. Mõlema puhul kerkivad lisaks ajakulule esile erinevad muud piirangud. Nii massimeedia kui suhtluskaaslane ei pruugi näiteks olla objektiivne ka asjade suhtes, millel võivad olla väga üheselt mõistetavad või mõõdetavad seletused. Niisiis tuleb enda informeerimiseks teha valik piiratud koguse ebatäiuslike allikate seast.

Kui aga ajakirjanik tahabki oma auditooriumile esitada võimalikult värvitut „tõde,“ siis peab ta aru saama, et isegi kui see peaks mingi küsimuse jaoks eksisteerima, siis on selle välja selgitamine ligemale võimatu. Esiteks tuleb valida allikas või selle vahendaja. Teadlased ei pruugi olla oma töö parimad esindajad, just oma eelnevate teadmiste tõttu, mis ajakirjanikule kättesaamatuks või nähtamatuks jäävad. Teiselt poolt võib ka ausatel teadlastel olla vaatenurk, mida nad parema meelega esile toovad, mis omakorda lisab ebasoovitud värvi. Tihti tuleb pöörduda hoopis uuringu eelmiste või järgmiste lülide poole: allikate, juhendajate, uurijate, kolleegide poole. Kõik võivad püüda esindada võimalikult selget vaatepunkti, kuid ajakirjanik ei saa seda tunde järgi teada – eriti siis, kui ta temaga põhjalikult tutvunud pole.

Veelgi halvemaks muutub ajakirjaniku olukord, kui esindatud on kaks vokaalset ning üksteisele vastu rääkivat osapoolt, kellel on omakorda mitmekihiline toetajaskond. Sellisel juhul levitatava info hulk mitmekordistub, kuid sellest keerulisemgi on märgata, milline ratsionaalselt esitatud argument teistega võrreldes vett ei pea.

Ajakirjanikult oodatakse nende raskustele vaatamata olemasoleva informatsiooni sünteesi. Samuti tuleb tal riskiteemade puhul nende levitamist omavahel balansseerida. Tegelikus praktikas pole aga isegi surmaohtu puudutava kajastus tasakaalustatud. Näiteks on „väliste tegurite“ põhjustatud surmad on teiste teguritega võrreldes väga harvad, veel vähem leiab aset vägivaldseid surmi. Tapmisi oli Eestis 2010. aastal 64, kasvajate kätte suri samal aastal aga 3556 inimest (Statistikaamet, 2012). Metsloomad ei kahjusta inimesi enam meid rünnates, vaid sattudes maanteedel sõitvate autode ette või lennukite mootoritesse. Ometi oli Eesti ajakirjanduse hinnangul uudisväärtuslik Eestist üle kuue tuhande kilomeetri kaugusel kaks inimest tapnud karu (Hein, 2011). Tegemist pole ajakirjaniku vigaste prioriteetidega, sest ta otsustas, et surmad olid piisavalt ebaharilikud, et pakkuda inimestele huvi – mitte seepärast, et ta näeks karudes levivat ohtu Eesti ühiskonnale.

Käesolev bakalaureusetöö kirjeldab Eesti ajalehetoimetuste tegutsemismeetodeid keeruliste riskiteemade kajastamise puhul. Eelkõige isoleerin kaks valdkonda: allikate valik ja kriitilisus ning käsitluse põhiprobleemid. Uuringu empiirilise osa aluseks on intervjuud tegevavarvamustoimetajatega, analüüsitud kvalitatiivse meetodiga.

Töö toetub konteksti loomise eesmärgil Anthony Giddensi ja Ulrich Becki riskiühiskonna teooriatele nagu välja toodud nende raamatutes „Consequences of modernity“ ja „Risk society: towards a new modernity.“ Autorid toovad välja, et kaasaegse ühiskonna üks iseloomuomadus on inimeste võimaluste ja nende teadvustamise kasv, kuid et sellest johtuvalt on tõusnud nii isiklike riskide teadvustamine kui nende „valik“ ning riskide tugevuse skaala.

Töö põhineb osaliselt ka minu sel talvel kaitstud seminaritööl „Riskide tõenduspõhisuse representatsioonid ajakirjandustoimetuste seas.“ Ei Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituudis ega Eestis laiemalt pole ajalehetoimetuste riskikäsitlusi varem detailselt uuritud. Küll aga on uuritud konkreetsete teemade representatsiooni (Liiv, 2010).

1. Teoreetilised ja empiirilised lähtekohad

1.1 Risk kaasaja ühiskonnas

Maailma kesmine eeldatav eluiga ületas viimase viie aasta jooksul seitsmekümmend eluaastat. Kuigi Sub-Sahaara Aafrika riigid ning mõned isoleeritud piirkonnad ka mujal hoiavad seda numbrit tagasi, on industriaalajastu ning viimased 200 aastat tekitanud eluea ja –kvaliteedi ülikiire tõusu kõikjal maailmas. Eluea tõusuga korreleeruvad (kas ennetavalt või järgnevalt) tugevalt faktorid nagu haridus- ja elatusaseme tõus ning sündimuse langus. Sellise arengu tagajärjel on paralleelselt eelnevate faktoritega tõusnud ka inimelu hinnanguline või tunnetatav väärtus.

See tähendab, et ühe inimese enneaegne surm on kaasaja ühiskonnale ning tema lähedastele suurem šokk, kui eelindustriaalsetel aegadel või –riikides. Kui ühiskonnas on levinud, et perekonda sünnib kuus last kuid vaid kolm neist elavad esimesed viis eluaastat üle, ei saa reaktsioon ühe inimese enneaegsele surmale olla sama, mis ühiskonnas, kus peredes on keskmiselt alla kahe lapse, kellest ligemale sajaprotsendilise tõenäosusega mõlemad täiskasvanuikka jõuavad.

Seega on ühiskond asunud positsioonile, kus ohtude ja riskide ennetamine on „tegutsemise hierarhias“ varasemast olulisemal kohal.

Giddensi (1990: 34-35) järgi on risk otsus midagi täide viia või jätta täide viimata, kui selle tagajärg võib olla kahjulik või ohtlik. Turvalisus on selle vastand: kui valikuga kaasnevad spetsiifilised ohud on miinimumi viidud. Praktikas on tegemist sujuva spektriga ja küsimuseks saab, kuivõrd madalale need ohud viidud on, sest lõplikult turvaliseks ei saa midagi teha.

Laialt võetult eksisteerib kahte sorti riske: välised (kontrollimatud) ja tehiskud riskid. Ühiskonna arenedes muutuvad välised riskid vähem valdavaks, kuid nende koht „võetakse“ mingil määral üle tehislise riskide poolt, mida Giddensi (1990: 7-10) väitel tekib

pidevalt juurde ning mille võimalikud mõjud – kasvõi tuumarelvade näitel – on samuti mõnesaja aasta jooksul tõusma asunud.

Seegi dihhotoomia on muutumas vähem järsuks. Klassikaliselt on suurem osa looduskatastroofe olnud force majeure ehk vääramatu jõud, mille vastu ei saa mitte midagi ette võtta peale ennetava migratsiooni (mis suuremal osal ajaloost oleks kas piisaval määral võimatu või vähemalt sama ohtlik). Ehkki loodusõnnetused on endiselt inimeste kontrolli alt valdavalt väljas, on tehnika areng andnud võimaluse ennetavaks vastutegevuseks. Maavärinarohked piirkonnad, näiteks Jaapan või USA California osariik, on õppinud ehitama hooneid ja infrastruktuuri selliselt, et need peaksid valdavale enamusele maavärinatest ohutult vastu. 2004. aasta lõpu tsunami järel tõhustati või seati ohupiirkondades üles hiidlainehoiatussüsteemid, kus automaatpoid koguvad veemasside liikumise kohta loodetavasti piisavalt andmeid, et maapealsed süsteemid jõuaksid inimestele evakueerumiseks piisavalt ennetusaega anda. 2011. aasta Jaapani ülitugeva maavärina tagajärjed demonstreerisid, et ehkki sellistest ennetusabinõudest on kasu, ei ole need siiski täielikud garantiid igaks olukorraks: mõlemad kirjeldatud maavärinad on ka ühed kõige tugevamad, mis mõõdetud.

Ennetustööd tehakse ka muude looduslike ohtudega, näiteks püütakse ennetada vulkaanipurskeid; pidevalt üle ujutavatele jõgedele või muudele kallastele ehitatakse kaitsetammisid ning hooned varustatakse piksekaitsetega. Pikemas perspektiivis on räägitud ka võimalustest otsida ilmaruumist maad ohustavaid asteroide ja meteoroide ning neid ohtlikult orbiidilt kõrvale juhtida, kuid ehkki sellele probleemile on teoreetilisi lahendusi välja pakutud, siis ei ole inimkonnal praegu selliseks puhuks veel piisavat kaitseplaani: taevakehade eemale juhtimise süsteemidki on praktikas katsetamata, kuid suurema probleemina on enamik meid ohustavatest asteroididest veel avastamata.

Kõige tipuks on inimtekkeline kliimasoenemine tekitanud olukorra, kus inimese tegevuse tagajärjel võivad hakata toimuma protsessid, mis enam inimeste kontrollile ei allu. Sealhulgas

Giddens (1990: 17-29) defineerib kaasaja ühiskonda eelkõige 1) aja lahti haakimise järgi koha küljest ning 2) eelnevate lahti haakimise järgi sotsiaalsete suhete küljest: enne

kaasaegset ühiskonda defineeriti aega enamasti ruumi kaudu ning mõlemal oli tähenduse olemasolu korral enamasti „küljes“ ka sotsiaalne olukord.

Lihtsamas mõttes on kaasaja ühiskonnasidemete alustalaks eelkõige täpsete ja ühiste aja mõõtmise vahendite kasutamine. Need tingivad aja abstraktsuse: enam ei ole aeg defineeritud hetkede järgi, millal kusagil mingi konkreetne sündmus aset leiab. See muudab vastavalt ka sotsiaalsete suhete võrdluse aluseid.

Kaasaja ühiskonnaga on seotud ka tema definitsioon usaldusest. Usalduse vajalikkus tuleneb sellest, et usaldatava (persooni või organisatsiooni) kõik omadused ja plaanid pole pidevalt nähtavad. Usaldus erineb usust mingi süsteemi või inimese funktsioneerimisest. Usaldus tähendab arvamist, et inimese väljendatud motiivid või abstraktsed printsiibid (nt tehnilised teadmised) on tõesed.

Piiratud määral tunnevad kaasaja inimesed teadmiste omajate (teadlaste, vahendajate) vastu automaatset austust ja usaldust, mis põhineb eelkõige koolis õpitud ja suhteliselt kindlatel alustel paiknevana näivatele teaduse algetele. See usaldus pole väga kõrge, kuid võimaldab usalduse kasvu samadel printsiipidel. Inimeste usalduse pälvinud „ekspertsüsteemid“ – näiteks ehitajad, liikluskorraldajad, meedia – peavad aga ka arvestama, et selline usaldus ei ole pikas perspektiivis automaatne, vaid vajab heade kogemustega „uuendamist.“ Samavõrra võivad ekspertsüsteemi märgatavad vead inimesi heidutada ning usaldust nende vastu kahandada. (Giddens 1990: 87-90)

Meedia jaoks omandab erilise tähtsuse kaasaegse ühiskonna refleksiivsus. Pidevaid muutuseid läbiva ühiskonna osad ei „talu“ neid muutusi passiivselt, vaid tegeleb pideva tagasivaatamisega ning vastavalt ka reageerib nähtule, muutes end veelgi, tekitades sedamoodi iseennast kordava tsükli. Meedia on selle tsükli üks põhimootoreid, andes ühiskonnaliikmetele uurimismeetodid ja eneseväljendusvahendid. (Cottle 1998)

Näiteks võib mediakanal edastada uudise uuringu kohta, mille järgi on vähki haigestumise tõenäosus mingis ühiskonna osas kasvanud, kirjeldades olukorda. Sellele reageerib meedia püüdega välja uurida, miks see nõnda on või mis võis muutuda, vastates ühiskonna ootustele meediast, sest neil on allikatele hea ligipääs ning oskus neid ka eesmärgipäraselt kasutusse võtta. Seejärel võib meedia jälgida ühiskonna reaktsiooni antud teemale ning vastavalt nähtule kas seda taas kirjeldada või otsustada oma väljundit või

töömeetodeid edaspidi muuta, mis nõuab taas reaktsiooni jälgimist. Sest kui eesmärk on ühiskonnale mõju avaldada, siis peab arvestama ka olukorramuutustega. Veelgi selgemalt avaldub selline seos olukorras, kus meedia esialgne üles tõstetud teema on iseendast, näiteks konkurentsist ajakirjandusmaastikul, ajakirjanike kompetentsusest, korruptsioonist või majanduslikust olukorrast.

Tagajärjeks on olukord, kus meedial on pidev võimalus kaasaegse ühiskonna edasise käekäigu mõjutamiseks. Samal ajal tähendab see ka sellekohast kohustust, majanduslikku ahvatlust ning olukorda, kus vaatamata ajakirjandusvabadusele on meedial justkui sund millestki rääkida (Beck 1995, Cottle 1998 kaudu).

1.2 Meedia keerulise teema kajastajana

„Keeruline“ kajastatud teema on selle töö kontekstis teema, kus puudub selge, üheselt või lihtsalt mõistetav taust ning lahendus ning kus on esindatud mitu üksteisele vastu seisvat osapoolt või tegurit. Jällegi on tegu definitsiooniga, kus üleminek ühelt teisele on sujuv: nõelaga kogemata sõrme torkamine on lihtne teema, kui ei hakata uurima valuimpulsside liikumist mööda närve, nõela kasutamise konteksti kaasaja ühiskonnas või haava infektsiooni tõenäosusest ja võimalikest tüsistustest.

Seega on „tõelise“ keerulisuse jaoks tarvis olukorda, kus ebaselged on mitu tahku: põhjus, juhtunu, tagajärg. Mõned teemad, mis selle töö vaatenurgast on hinnatud keerulisteks, olid kasutuses ka töö jaoks tehtud intervjuudes ning on leitavad lisas 1.

Keerulise teema kajastamiseks peab meedia valdavalt endale abiks rakendama antud teema eksperte. On olukordi, kus ajakirjanik või toimetaja on antud teemas haritud või kogenud, kuid esiteks on need olukorrad harvad ning teiseks ei ole see ka valdavalt piisav, sest osapooli võib olla mitmeid ning üks vaatenurk neid kõiki representeerida ei suuda.

Ühiskonna olukorra peegeldajana ning uue informatsiooni levitajana peab ajakirjandus vaatamata raskustele kajastama ka keerulisi teemasid. Laiatarbemeedia ülesanne on teha need teemad ka inimestele varasemast selgemaks ning teadvustatavaks. Selle

tagajärjel võivad inimesed võtta antud teemas ka seisukoha ehk siis lasta end mingil määral - teadlikult või mitte – kajastusest mõjutada.

Vaatamata ajakirjanduse pealtnäha ülitugevale mõjule ühiskonna igale osal pole mõned mõjud põhjalikult tõestatud. Nii näiteks pole ka uuritava teema puhul paikapanevalt tõestatud, kas ja kuidas meedia mõjutab riskide tunnetust ühiskonnas (Tyler & Cook, 1984). Eelkõige tuuakse välja, et meedias kajastatud riskid mõjutavad üksikisikute suhtumist neisse vähe (Wählberg & Sjöberg, 2000). Teisalt on leitud ülitugevaid seoseid meedia riskirepresentatsioonide ning ühiskonna kui terviku suhtumisse riskidesse üldiselt (Koné & Mullet, 1994).

Ajakirjandusel on seega tarvis ka balansseerida oma keeruliste riskiteemade kajastamist: liiga vähene kajastamine ei ole ajakirjanduse põhimõtetega kooskõlas – kui antud teemad vastavad uudiskriteeriumitele – kuid liigne kajastamine võib esiteks kas mingit riski üle tähtsustada või siis muuta inimesed apaatseks, sest kuna kajastatavaid ja seega tunnetatavaid riske on nii palju, tunneb inimene end nende kõrval tähtsusetuna ning ei suuda enam ise väga otsustada, millistele tegelikult kas tema või ühiskond tähelepanu peaks pöörama.

Beck (1992) toob aga välja, et kaasaegsed või alles kaasajal mõistetud riskid (nt radioaktiivsus) võivad mõjuda pöördumatult, pika aja jooksul, otseselt märkamatuks ning olla nähtamatud, mistõttu võib neid mõista vaid kaudse informatsiooni põhjal.

Seega saab neid nende teadmiste põhjal muuta, võimendada, dramatiseerida või minimeerida ning vastaval määral on need ka eriliselt avatud nendekohastele sotsiaalsetele definitsioonidele ning konstruktsioonidele. Seetõttu on massimeedia ning teadus- ja seadusloomeasutused, mis neid riske defineerivad, sotsiaalsetel ja poliitilistel võtmeasukohtadel. (Beck 1992)

Vähemkeeruliste riskide eetiline ja loogiline käsitus ei valmista kaasaegsele meediale enamasti probleeme. 2002. aastal tappis Ameerika Ühendriikides New Yorgi osariigis metsik karu väikelapse (Gore, Siemer, Shanahan, Schuefele, & Decker, 2005). Kuigi tegu on emotsionaalselt laetud temaga ning ajakirjandus võttis teema väga põhjalikult – ka esikülgedel – üles, ei muutnud juhtum kuigivõrd kohaliku avalikkuse suhtumist karudesse kui riski.

Enamgi veel: kui üldse, siis tekitas kajastus ja käsitlus avalikkuses karude suhtes pigem selgema arusaama ning kajastuse lõppemise järel läbi viidud uuringus avastasid Gore et al, et pigem oli inimeste suhtumine karudesse kui nende persooni ohustajatesse muutunud negatiivselt, st et inimesed suhtusid karudesse kui ohtu intsidendijärgselt pigem harvem. Tuleb siiski märkida, et see muutus polnud statistiliselt väga suur. Sellegipoolest on riski pertseptsiooni mitte suurenemine nii suure kajastuse valguses tähelepanuväärne. Uurijate hinnangul saab selles tänada ajakirjanikke, kes valdavalt representeerisid juhtunut kui midagi väga ebaharilikku ning tõid välja, et tegu pole mingilgi määral levinud juhtumiga.

Ent nagu öeldud, pole teema väga keeruline. Karu on suur ja tugev omnivoor ning väikelaps end tema rünnaku eest kaitsta ei suuda – see on kõigile selge. Meedia saab olukorda uurida suhteliselt kitsast rakursist, kaotamata seejuures taustainformatsiooni, kuna see on kõigile inimestele „sisse ehitatud.“

Meedia olemus muutub oluliselt, kui teemas on mitu konfliktset inimosapoolt. McQuaili (2000: 152) järgi „tasakaalustatus toetab teatud kriteeriumidele vastavate alternatiivsete häälte õiglast ja võrdset juurdepääsu meediale.“ Seega – karu ei saa enda seisukohta kaitsta ning me ei saa seda ka eeldada, ent inimeste puhul saame ja peame.

Eestis palju tähelepanu pälvinud Nord Streami gaasitoru projekt oli üks selline keeruline, mitme osapoollega teema, mille arutelu nüüdseks suuresti soikunud on. Eesti ajakirjanduse jaoks valmistas kaasus järgmiseid probleeme.

- Eesti riigiparaat oli võtnud seisukoha, et gaasitoru ehitamisse tuleb suhtuda skeptiliselt või seda võimaluse korral piirata, sest selle mõju – võimalik oht – meile polnud piisavalt selge. Vene ja Saksa valitsused seevastu, kelle huvides oli gaasitoru võimalikult kiire ehitus, olid resoluutselt kriitika vastu. Soome ja Rootsi valitsused nõustusid pärast kaalumist tegema Saksamaa ja Venemaaga koostööd, Eesti aga mitte, tuues koostöö eelduseks edasised uuringud. Selle tagajärjel marginaliseerus Eesti riigi vaatenurk võrreldes teiste asjaosaliste riikide vahelise konsensusega.
- Eesti ajakirjanikele leidis Eestis hulgi otseseid allikaid – sealhulgas skeptilise suhtumise loojad – kuid need representeerisid küsimuse üht poolt.
- Ehkki rahvusvaheliselt oli „Eesti vaatenurgale“ vastu argumenteerivaid inimesi palju, pole kommentaari küsimine Angela Merkelilt või Dmitri Medvedevilt Eesti

ajakirjanikule tõenäoline. Seega pidi vastuhääle jaoks kasutama enamasti teise- või kolmandajärgulisi allikaid.

Üks viis, kuidas ajakirjandus sellises olukorras dialoogi vahendab, on arvamuskülgede kaudu. Sigrid Laeva (2010) magistritöös on välja toodud, et ajalehtedes anti arvamuskülgedel Nord Streami kaasuse jaoks eelkõige sõna ajakirjanikele, seejärel teadlastele ning alles seejärel poliitikutele. Arvestades, et teema oli suuresti poliitiline, tundub tähelepanuväärsena, et ajakirjandus püüdis vähemalt selle kaasuse puhul tungida probleemi sisse sügavuti ja uurida välja toodud võimalikke riske. Teisisõnu ei keskendatud riikidevahelisele konfliktile endale või poliitilisele taustale vaid püüti uurida, kas esitatud väidetest riski kohta on alust. Seega on see näide olukorrast, kus ajakirjandus püüab vastata ühiskonna poolt esitatud konkreetsetele küsimustele, kas ühiskonda hakkab mõjutama uus oht. Ent keerulistele teemadele on ka ajakirjandusepoolseid teistsuguseid lahendusi.

1.3 Riskid meedias

Uurimisvaldkonna üks tugevamaid ja uuritumaid kaasuseid oli 1989. aastal Ameerika Ühendriikides kulmineerunud skandaal Alari-nimelise kunstliku taimehormooni üle. Alarit kasutati selle lubamisest turule aastal 1963 ning USA keskkonnakaitseamet keelustas aastal 1989 selle kasutamise toidutaimedel (Ferdig, 2009). Keelu põhjusena toodi välja Alari seos tõusva vähiriskiga. Alarit kasutati peamiselt õunte kasvatamisel ning kui ühiskonna kõrvu jõudis oht, et nende õunad või õunamahl võib inimestele – eriti lastele – põhjustada vähki, põhjustas see mõlema toote populaarsuse ränga languse (Friedman et al 1996). Mõistagi kaotasid Alari endised tootjad turu kokku tõmbumisega ka palju raha. Tagasi vaadates oli Alari kasutamise tegelik oht tervisele küll olemas, kuid seda vaid kogustes, mis on tegelikult tarbitavatest sadu tuhandeid kordi kõrgemad (Rosen, 1990).

Friedman et al märgivad, et kuigi ajakirjanduse roll Alari keelustamise juures polnud nii ühepoolne kui võiks arvata, keskendusid ajakirjanikud parema meelega konfliktile endale ja mitte selle põhjustele. Artikli kirjutajad leidsid, et oluks ajakirjandus uurinud konflikti taustaks olnud teaduslikke vaatenurki, võinuks konflikt laheneda kõigile osapooltele paremini.

Kaasuses oli neid osapooli palju, kusjuures osad neist olid peidetud. Eelkõige olid rambivalguses Alari tootjad, selle vastased, õunatootjad ning USA keskkonnaamet. Ehkki tagantjärele tundub lahendus lihtne, on nüüd aga näha ka rohkem osapooli.

Esiteks muutus ajakirjandus omaette osapooleks siis, kui hakkas ilmema, kui palju esialgselt avaldatud informatsioonist ei vastanud tõe või oli eksitav. Nii kajastus toonane ajakirjandus edaspidises ajakirjanduses ning ka teemat analüüsinud uuringutes. Teiseks on iga eduka kommertstoote konkurendid (antud juhul ettevõtte Uniroyal Chemical Company ning selle järglase Chemtura konkurendid) agarad sellele vastuseisu pooldama, kuid nende hääl jäi vähemalt pealtnäha varjatuks. Kolmandaks on paljude suuremate keerulise temade puhul oht sattuda ka konspiratsiooniteoreetikute tähelepanu alla, kelle küüniline vaatenurk on kõlav ja võib kiiresti kogu ühiskonda mõjutada, kui neile kõlapinda pakkuda. Mõjutatud osapool on ka tarbijad, kes „skandaali“ tagajärjel vähem õunu (mis on suhteliselt odav ning kasulik vili) sõid ning laiemalt ka kogu ühiskond, sest viljatootjate kahjumid mõjutasid mingil määral ka ülejäänud majandust.

Kitzinger & Reilly (1997) väidavad, et ajakirjandusel on selliseks ümberfokuseerimiseks põhjus, kuna kui midagi kriitilist ei juhtu ja olukord on ebaselge, väsitaks jätkuv kajastus auditooriumi ära. Siit algneb suhteliselt keeruline dilemma. Kui ajakirjanikud või toimetajad leiavad, et mingi teema vajab edaspidi veel kajastust, siis nad püüavad omaenda soovi ka järgida ning seda kajastust pakkuda. Samas aga nad teavad, et nende auditoorium väsib ära, mistõttu nad peavad algsest temast mingil määral kõrvale kalduma, et midagi tunnetatavalt „uut“ pakkuda. Ka ajakirjanik võib eksida ning kaotada järje algsest eesmärgist ning üles ehitatud loo süžees. Selle tagajärjel võib vestlusesse olla lihtsam siseneda ebausaldusväärsetel allikatel, sest taustsüsteem muutub – vastupidiselt ajakirjanduse ühest eesmärgist – sujuvalt tagasi vaatepunktide segaduseks, nagu see võis olla enne kajastuse algust. Siis oleks justkui tarvis metaajakirjandust, mis esitatud punktide hulgast olulisema jälle välja tooks.

Ent kui ajakirjandus ka sooviks keskenduda ebaemotsionaalsetele faktidele, võib ette tulla ka teisi tõkkeid. Olenemata ajakirjandusväljaande autoriteedistaatusest võib tarbija otsustada tehnilist informatsiooni erinevatel põhjustel ignoreerida. Esiteks nõuab see usaldust, et ajakirjanik suudab fakte ja väiteid õigesti representeerida. Samuti peab ajakirjanik teadagi olema erapooletu ka erinevatele pooltele sõna andmise suhtes. Kui see aga tähendab,

et hakatakse otsima ka vastaspoole fakte, siis võib juhtuda olukord, kus on esindatud näiliselt vastukäivad faktid ning tarbijal jääb puudu hinnangust, mida ta ajakirjanikult ootama on õppinud.

Giddens (1990: 89) kirjutab, et tavainimese jaoks tekitab usaldus teaduse vastu üsna vastandlikke tundeid. Ühest küljest on kaasasegises ühiskonnas elamine pehmendav faktor, sest enamasti teadvustatakse endale, et suur osa meid ümbritsev ja eluski hoidev on just nimelt puhtalt selle sama abstraktse teaduse tagajärg või ülesanne.

Kui aga seda „usaldust“ juba tarvis on, siis see eeldab vähemalt mingil määral asjade suhtes teadmatust. See aga omakorda tähendab, et need asjad tunduvad müstiliste ja kaugetena ning kui need uued ideed hakkavad võistlema seni arvestatuga, siis jääb enamasti vana teadmine peale (Giddens, 1990: 91).

Oluline lisaaspekt on riskide vastu ülekompenseerimine. Riskide vastu ei saa end kunagi lõpmatuseni kaitsta, sest iga kompensatsiooniga ilmnevad uued riskid. Ekstreemse näitena saab tuua, et kuna viirused ja bakterid võivad inimestele olla ohtlikud, tuleb elada steriilses ruumis. Ent isegi kui selleks on tõsisem põhjus, kui lihtsalt pelgus levinud haiguste suhtes, siis selline eraldatus olla teistest aspektidest koormav või isegi surmav (McNees 2004).

Kõike eelnevat arvestades pole üllatav, et ajakirjandus käitub ehk teisiti, kui teadusmaailm sellest võib-olla puhtalt teaduslikust vaatepunktist loodaks.

2. Uurimisküsimused

Töö püüab lõpuks vastata järgnevatele uurimisküsimustele:

- **Millised on ajakirjanike jaoks riskikäsitluse põhiprobleemid?**
- **Kuidas toimub erinevate riskide uudisväärsuse kaalumine?**
- **Milliste allikate poole pöördumist peetakse riskide puhul oluliseks?**

Esimene küsimus otsib toimetajate kirjeldusi põhilistest riskide kajastamise probleemkohtadest selle erinevates etappides.

Teine küsimus uurib täpsemalt, millised faktorid muudavad riski kajastatavaks või mis kajastamise tõenäosust vähendab.

Kolmas küsimus kätkeb ekspertide ja muude asjatundjate valikut keerulises olukorras. Uurimise all on eelkõige allikalt nõutavad omadused, toimetajate kogemused erinevate allikatega ning meetodid nendega suhtlemiseks.

3. Metoodika

Teema uurimiseks on valitud intervjuud ekspertidega. Riskiteemade kajastuse uurimist saaks uurida ka ilmunud tekstide kontentanalüüsiga, kuid intervjuud pakuvad sellisele uurimismeetodile konteksti, samas kui vastupidine järjekord ei pruugiks seda eesmärki sama hästi täita. Kontentanalüüsi puhul ei oleks võimalik uurida allikate valiku põhjuseid ega seda, kas toimetuste töö on vastanud nende endi püstitatud eesmärkidele.

Toimetuse sees on neid inimesi, kes ühel või teisel puutuvad kokku keeruliste (riski-) teemadega, väga palju. Tõenäoliselt oleks olulisi tähelepanekuid seega nii reporteritel kui peatoimetajal. Töö toetub aga arvamustoimetuse liikmetele. Kuivõrd arvamusalugusid kirjutataksegi vaid siis, kui on olemas mitu vaatenurka ja teema on seega keeruline, on nende tööpraktika palju otsesemalt uurimisteemaga seotud. Ka on neil ligipääs kogu teema töösüklile, kus on näiteks teemavalik ning erinevate teemade kaalukuse võrdlus, ekspertide ja intervjuueeritavate valik, toimetuse ametlikud vaatenurgad ning ka vastukaja.

3.1 Valim

3.1.1. Toimetused

Kõikides vaatluse all olevates ajalehtedes on arvamused igapäevaselt esindatud. Toimetuse ja lehe ülesehituse seas on aga erinevusi.

Postimees

Postimees on Eesti suurima tiraažiga päevaleht ning vastavalt ka Eesti suurima tiraažiga “valge” päevaleht. Postimees avaldab lisaks igapäevastele arvamuskülgedele ka nädalavahetuse arvamislisa AK. Postimehe ametlik arvamustoimetus jääb suuruselt kolme lehe keskmiseks, koosnedes viiest inimesest.

Õhtuleht

Õhtuleht on Eesti suuruselt teise tiraažiga päevaleht. Vahe Postimehega on iga päev mõni tuhat eksemplari. Õhtuleht on võrreldes teiste uuritud ajalehtedega “kollane.” Õhtulehe ametlik arvamustoimetus on selle rühma väikseim, koosnedes ainult kahest inimesest.

Eesti Päevaleht

Eesti Päevaleht on Eesti suuruselt kolmanda tiraažiga päevaleht. Vahe eelnevate lehtedega on umbes kahekordne. Eesti Päevaleht on “valge” ajaleht. Eesti Päevalehe ametlik arvamustoimetus on selle rühma suurim, koosnedes seitsmest inimesest.

3.1.2. Toimetajad

Intervjuuerisin igast lehest üht toimetajat. Kuna ajalehetöö on ettearvamatu, aeg piiratud ning antud töö tegijaid terve Eesti peale suhteliselt vähe, olenes intervjueeritavate valik suuresti ka sellest, kes olid nõus oma aega kulutama, teemast huvitatud ning mingil hetkel mitte hõivatud. Seega ütlesid intervjuust näiteks erinevatel põhjustel ära kõikide arvamustoimetuste juhid.

Kõik intervjueeritavad on meesterahvad. See oli ka tõenäoline, sest Eesti arvamustoimetustes töötabki naisi suhteliselt oluliselt vähem. Ei saa ennustada, kas see intervjuusid oluliselt mõjutas, kuid naistel võib erinevatel põhjustel olla riskiteemadele keskmiselt emotsionaalsem reaktsioon. Arvestades valimi väiksust hindan ma soolise mõõtme olulisust siiski väikseks.

Postimehe arvamustoimetaja Marti Aavik on viimase aasta jooksul lehte kirjutanud enamasti poliitika- ja ühiskonnateemadel (näiteks 07.03.2012: „streik ja toetus“, 08.02.2012: „Jeltsin ja eestlased“, 22.08.2011: „glavlit ei kinnitanud kontserdi kava“) kuid ka näiteks teaduse populaarsest näost (nt 07.01.2012: „tähed ennustavad suurt jama“).

Õhtulehe arvamustoimetaja Margo Pajuste kirjutas viimase aasta jooksul lehte samuti suhteliselt palju poliitikateemalisi artikleid (näiteks 05.04.2012: „Valitsuse aasta: arrogants ja eeskujulik rahandus“) kuid kirjutas eelkõige majandusteemadel (nt 21.09.2011: „Maksud ja muusika“, 02.05.2012: „Ebaloogilised lood nafta hinnaga“). Mingil määral on ta kirjutanud ka tehnikast (nt 11.08.2011: „Vänta ja säästa“, 21.10.2011: „Mille eest ma maksan?“)

Päevalehe arvamustoimetaja Priit Simson on sarnaselt teistega viimase aasta jooksul kirjutanud poliitikast ja ühiskonnast (näiteks 21.02.2012: „Eesti hüplev etikett“, 14.06.2011: „Miks te metsavendi ei kutsunud?“), kuid kirjutab teistest enam ka spordist (nt 02.04.2012:

„Dopingut pole vaja“, 15.05.2012: „Üldfüüsiline nõrkus“) ning tõlgib ka välisautorite arvamused eesti keelde (nt 03.04.2012: „Carl Bildt: Afganistani miraažid“).

3.2. Intervjueerimise metoodika

Huviobjektideks on Eesti kolme suurema tiraažiga päevalehe toimetused. Kuna päevalehed on traditsioonilise ülesehitusega toimetustega, saab erinevate juhtumite analüüsimisega ülevaate sellest, mis hetkel toimetajad või ajakirjanikud jõuavad otsusteni ise ning millal see on ühine. Online-toimetused ei pruugi sel tasandil ajalehtedega võrreldavad olla.

Intervjuude laia standardiseerimise ja strukturseerimise eesmärgil andsin intervjuueeritavatele neli „juhtumit“ või „situatsiooni,“ mille alusel intervjuueeritavate vastuseid võrrelda. Neli juhtumit kirjeldavad kõik (osaliselt) väljamõeldud, teoreetilisi situatsioone, kus riski sisaldava teema puhul on esile toodud mitu osapoolt või põhjus, miks teema on keeruline.

Juhtumid on valitud eesmärgiga variatiivsust võimalikult tõsta, hoides samas intervjuud võimaluse piires kompaktsena. Nii on juhtumid üksteisest eristatavad probleemi mõistetavuse, mõju laiuse, ja igapäevaelu puudutavuse põhjal. Samuti saab võrrelda kohaliku ja ülemaailmse mõjuga teemasid, tagajärgede selgust ja ebaselgust ning ekspertide kättesaadavuse erinevuste puhul üles kerkivaid probleeme või tähelepanekuid.

Et intervjuu käik ei oleneks vaid antud juhtumite kõnekusest või õnnestumisest, uurisin intervjuueeritavalt muu hulgas ka toimetuse suhtumist keeruliste temadega tegelemise ja nende ekspertide otsimise kohta.

Kuigi intervjuud on struktureeritud ühesugusteks ning esitatud põhiküsimused olid samad, esitasin intervjuude ajal ka palju lisaküsimusi vastavalt vestluse arengule, võimalikele olulistele punktidele ja muule.

Postimehe toimetust esindab antud bakalaureusetöös Marti Aavik. Eesti Päevalehest rääkisin Priit Simsoniga. Õhtulehe kogemusest rääkis Margo Pajuste.

Kõik intervjuueeritavad nõustusid iseenda identifitseerimisega. Priit Simson soovis, et tema transkriptsiooni enne avaldamist kergel määral keeleliselt toimetataks, millega pärast

mõningast läbirääkimist nõustusin juhul, kui see ei muuda esitatud jutu sisu. Kõikidele intervjueeritavatele sai ka lubatud, et enne nende intervjuu transkriptsiooni avaldamist see neile üle vaatamiseks saadetak. See andis neile võimaluse võimalikele vigadele viidata ning paluda tööst ka vajadusel mõni sensitiivsem lõik eemaldada, kui see vestluse käigus avalduma peaks. Märkatud vigu oli siiski vähe ning samuti ei olnud tarvidust ühtegi lõiku tsenseerida.

3.3. Analüüsimetoodika

Uurimistöö meetod on süvaintervjuude kvalitatiivne analüüs. Kvalitatiivne analüüs sai valitud mitmel põhjusel. Esiteks on toimetustest läbi käinud keeruliste riskiteemade hulk küll suur, kuid samas on nende temade variatiivsus endiselt omakorda nii suur, et kõrvalvaatajal on ühiste joonte märkamine raskendatud. Süvaintervjuu korral saab intervjueeritaval lasta erinevaid olukordi kogunud pilguga võrrelda. Wimmeri ja Dominicki (Reinardy 2010 kaudu) hinnangul annavad intervjuud tundlikest temadest võrreldes muude meetoditega täpsemaid vastuseid. Kuivõrd *risk* on oma olemuselt emotsionaalne teema, siis oli oht ka sensitiivsete punktideni jõuda.

Analüüs on üles ehitatud toimetajate vastuste võrdlemisega omavahel ning teoreetilise taustaga. Väidete illustreerimiseks on intervjuudest välja toodud tsitaadid: enamasti on need üksikud laused või lõigud, ent esineb ka lühikesi dialooge, kus üheks osapooleks on autor.

Ehkki intervjuude transkriptsioonid on välja toodud võimalikult loomutruult, ei saa need kogu õhustikku perfektselt edasi anda. Seetõttu võib tsitaadide valik alluda autoripoolsele subjektiivsusele ning kohalolu põhjal välja kujunenud muljetele. Üks võimalus sellistes töödes subjektiivsuse vähendamiseks oleks kaasautorite kasutamine analüüsi osas, sest kõrvalistel inimestel ei olnud intervjuudele ligipääsu ning seega mõjutab neid vaid tekst ning isiklikud varasemad arusaamad. Bakalaureusetöö raames ei ole selline meetod aga võimalik.

4. Analüüs

4.1. Info töötlemise praktikad

On oodatav, et kõikide toimetuste info töötlemise meetodid ja praktika on sarnased, sest tegemist on sama erialaga, toimitakse samas keskkonnas samade põhireeglite kohaselt (kasvõi ajakirjanduse eetikakoodeks), sisendi ja väljundi liigid on samad ning ka allikate tüübid kattuvad, ehkki allikad ise võivad iga toimetaja nagu reporterigi puhul varieeruda.

Seetõttu on tarvis tähelepanu pöörata ka meetodite järjekorrale. Näiteks selgub, et osad toimetajad püüavad algallikaid enne eksperdiga kohtumist läbi lugeda, teised aga ootavad eksperdi hinnangu ära. Tagajärg võib olla mõjuva tähtsusega.

4.1.1. Teema esiletõus

Toimetuste “formaalne” tööpäev algab enamasti hommikuse koosolekuga, mille käigus peaks selguma, kes hakkab tol päeval mida tegema ning kuidas seda koordineeritakse. Sealt võtavad osa ka arvamustoimetajad.

Edasine arvamustoimetajate töö meenutab mõningal määral reporterite oma, kuid omavahel koordineerimist ning muule toetumist on mõningal määral enam.

„[...] kui seda kuidagi struktureerida, et kuidas me tavaliselt teeme, siis tõenäoliselt me räägime omavahel, mis tundub ühes või teises teemas kellegile oluline, milliseid tähelepanekuid kellegil on... seesama lugu, et mis on niisugused varasemad uudised näiteks. Esmalt püüame... mitte püüame, vaid meenutamegi ju ometi, mis on ka, mis on taust.“

(Aavik, PM)

Toimetajatele esitatud neli teoreetilist teemat tõid esile, et eelkõige tehakse otsus mingi teema kaasamise või välja jätmise kohta selle teema uudisväärtuslikkuse põhjal.

„Tuleme jälle tagasi nende vanade heade uudisväärtuste juurde, et see on esmane asi. Kus on midagi, mis meie lugejat puudutab – ükskõik, millise kriteeriumi järgi – peaks meie lugejale huvitav olema, siis me selle teemaga ka lähme kaasa.“ (Aavik, PM)

Autor: „[...] kuidas sa nende uudisväärtuslikkust hindad üldiselt? Nende nelja.“

Pajuste, ÕL: „Vägagi.“

A: „Arvad, et on?“

P: „Loomulikult. Eriti muidugi see Tartu variant.“

Aavik ja Simson olid esialgu nelja teema seast „kõige uudisväärtuslikuma“ valimisega pigem tagasihoidlikud ning ei eelistanud ühte teisele. Pajuste leidis, et Tartut läbiva kütuserongi teema (3. teema) on nende lehe jaoks kõige uudisväärtuslikum, ning kahtlustas, et sama võivad arvata ka teiste lehtede toimetused.

Ma tegelt isegi arvan, et kõik valiksid selle. Sest et tegemist on nagu konkreetse ohuga, üks ole. Suurele hulga inimestele. Ja minu meelest on see küll... noh, see peaks olema kõigi jaoks klassikaliselt kõige uudisväärtuslikum. (Pajuste, ÕL)

4.1.2. Esmased allikad

Kõigi väljaannete meetodid uute teemade leidmiseks on, nagu eeldatud, sarnased, tuginedes eelkõige lugejate vihjetele ning reporterite või muude toimetuse osanike tähelepanule.

„niisuguste eredate teemadega inimesed ju ise pöörduvad, helistavad, ja see on väga teretulnud. Nagu ma ütlesin – me ei tee seda lehte ju üksinda ja eraldi ja vaakumis, vaid ikka koos Eesti inimestega.“ (Aavik, PM)

Samuti leidsid intervjuueeritavad, et kui teema vajab edasist kajastamist, siis ei ole takistuseks ka see, kui teema on varem üles võtnud konkureeriv ajaleht. Pajuste kui teistest erinevama lehe töötaja tõi eraldi välja, et vähemalt nende puhul ei pruugi ka auditorium teistega kattuda.

„Kui on oluline teema, siis ei tee väga vahet, sest et lugejaskond ei pruugi kattuda. Ja kindlasti leiaksime mingi oma nurga veel selle juurde.“ (Pajuste, ÕL)

Kõik pidasid oluliseks, et arvamuskülg peegeldaks suuremalt jaolt ka seda, millega uudistetoimetused samal päeval välja on tulnud.

„Arvamuskülg võiks ikkagi uudistega võimalikult kiiresti seotud olla. Loomulikult on arvamuste avaldamised ja läbi seeditud seisukohavõttud mõnevõrra enam aega nõudvad, kui uudiste kirjutamine, aga see ei tarvitse alati nii olla ja mõnikord võib mõni arvamus olla hoopiski just uudise allikas.“ (Simson, EPL)

„[...] uudised teatavad hommikusel koosolekul, et neil on selline teema, siis tavaliselt me, noh, kui see teema tundub meile atraktiivne, siis me ütleme ka hommikusel koosolekul, et okei, et me võtame ja teeme sellest juhtkirja. Ja õhtul me lihtsalt vaatame, kui kaugelt uudised selle looga nagu jõudnud on. Kui see läheb, noh, kindlalt järgmise päeva lehte, kui see on mingiks pärastlõunaseks ajaks selge, siis me loeme nende materjali üle, kirjutame selle põhjal juhtkirja.“ (Pajuste, ÕL)

4.1.3. Info kogumise viisid

Arvamustoimetajate meetodid esialgse informatsiooni kogumiseks on sarnased, peegeldades eelkõige kas reporterite töömeetodeid või juba välja uuritud.

Arvamustoimetajate väljundiks on peamiselt kolme sorti lood: repliik, intervjuu, arvamislugu ning viimase alaliik, juhtkiri. Juhtkiri ning repliik peegeldavad eelkõige arvamustoimetajate isiklike tõekspidamisi ning nende jaoks ei ole toimetajail tingimata tarvis uusi allikaid otsida: allikateks on varem loetud ajakirjanduslik tekst ning kui teema on väga akuutne, siis ka toimetuse teiste liikmete päevatöö.

[...] kui seda kuidagi struktureerida, et kuidas me tavaliselt teeme, siis tõenäoliselt me räägime omavahel, mis tundub ühes või teises teemas kellegile oluline, milliseid tähelepanekuid kellegil on... seesama lugu, et mis on niisugused varasemad uudised näiteks. Esmalt püüame... mitte püüame, vaid meenutamegi ju ometi, mis on ka, mis on taust. Ja siis, võimalik, et arutame, et kellel on ühele või teisele eksperdile parem ligipääs, eks. (Aavik, PM)

Seetõttu nendel pikemalt ei peatu.

Keerulise teema puhul on võimalik infot koguda põhiliselt kahel moel: algsetest konkreetsetest allikatest (näiteks uurimustööd, teadusartiklid, eksponaadid) või antud teema ekspertidelt. Ekspertide valikut kirjeldab punkt 4.2.1.

Muudesse allikatesse suhtuti toimetusiti erinevalt. Aavik oli nende kasutamise osas pigem skeptiline, peaaegu eeldades, et uurimustööd või artiklid on toimetuses olevate inimeste jaoks liiga keerulised või et neil on vähemalt nende piisavak kirjeldamiseks puudu antud töö või uuringu taust.

„[...] uskumatu, et ikkagi leidub inimesi, kes saavad üldiselt aru, mis üks või teine teadusuuring... või mis asi on teadusuuring kui selline. Aga igas valdkonnas on omad spetsiifilised meetodid. Ja see ei pruugi olla, ee, isegi kui sa saad üldjoontes aru, mida öelda tahetakse, ei pruugi olla see piisav, et ma olen väga selgelt seda meelt, et kui me mõne teema võtame tõsimeeli esile, siis on väga hea, kui meil õnnestub mõne teemasse süvenenud erialaspetsialisti käest Eestis küsida – kasvõi teda otseselt tsiteerimata – mis on selle või teise uuringu tähendus. Et see ei selgu ju ometi pelgalt sellest tekstist vaid valdkonnad tegutsevad mingisugusel teemaväljandes. See uuring ei ole sündinud tühja koha pealt, sellel on ka mingisugune kontekst. (Aavik, PM)

Pajuste vaatenurk uurimustöödele erines selle võrra, et kuigi ka tema sooviks keerulise teema puhul kindlasti antud teema eksperdiga rääkida, võtaks ta endale vähemalt mõningate teemade puhul eesmärgiks tehniline taust siiski enne edasist uurimist läbi lugeda, tekitades nõnda konteksti, kust edasi minna.

„Selle auto turvalisuse loo puhul kindlasti kõigepealt võtaks ette ja otsiks üles selle uuringu, originaali, inglise keeles, loeks läbi. Ja kui siis sealt nagu asjad välja ei tuleks, siis kindlasti otsiks välja mõne liiklusohutuse spetsialisti.“ (Pajuste, ÕL)

Simson leidis, et ka uuringutesse tuleks suhtuda skeptiliselt, kuna isegi nende arusaadavuse ja loogilisuse korral ei pruugi saadav info alati automaatselt uut ning püsivat paradigmat luua, vaid võib varasematega konkureerida, olla tegelikult vigane või aegunud.

„Loomulikult siin on alati see küsimus, et eriti just teadusuudiste puhul nagu see MIT ülikooli uudised ja liiklusohutuse teema, et maailmas leiab absoluutselt igal ajahetkel mingisuguse uuringu, mis tõestab mida iganes. On kindlasti mingeid uuringuid, mis on hästi uued ja mille

puhul on võimalus, et tõestatakse väga üllatavaid järeldusi. Ja natukese aja pärast on see uuring kuskil unustatud ja tuleb mingisugune teine uuring, sootuks vastukäiv.“ (Simson, EPL)

Vastavalt võib eeldada, et ka tema eelistab selliste teemade puhul pigem eksperte, kes tunneb antud teema konteksti paremini, kui keskmine toimetuse inimene seda on võimeline sünteesima.

4.1.4. Info kriitiline hindamine

Simson nägi infokriitilisuses kasvavat probleemi, kuna ajakirjanusel ei pruugi enam olla piisavalt vahendeid, et kõiki allikaid piisavalt kontrollida. Eesti meediamaaistik on viimase kümne aasta jooksul olnud suhteliselt stabiilse suurusega. Ainuke suurem katsetus oli läbikukkunud Kalev Meedia. Juurde on tulnud ja ära on kadunud ka mõned ajakirjad. Seevastu on Simsoni sõnul suhtekorralduse erialal igal aastal tööl aina rohkem inimesi, kes kõik genereerivad informatsiooni, mida ajakirjanik peab püüdma läbi filtreerida ning mingil määral vastu seista või vähemalt skepsisega suhtuma.

Ma arvan, et see ajakirjanduse jõuvahekord PR-masinaga, mida on paisutatud viimase kümnendi jooksul tohutult, see jõuvahekord on järjest halvenemas. Iseäranis just poliitika osas, aga ka firmade osas. (Simson, EPL)

4.2. Allikad

Nagu eelnevalt on olnud võimalik märgata, oleneb arvamustoimetuste töö ja väljund väga suurel määral allikate valikust. Mõistagi oleneb seega ka väljundi kvaliteet sellest, kuidas tehti valik erinevate võimalike ekspertide seast, kellele ei antud sõna, keda usaldati ning millal kellegagi räägiti.

4.2.1. Eksperti valik

Ekspertide valimise uurimine tõi välja uurimustöö mõned suuremad erimeelsused toimetajate vahel.

Kõige laiemas mõttes erinesid toimetused eelkõige suhtumisega “lihtsate inimeste” diskussiooni kaasamisele. Üksteisele vastandusid eriti Õhtuleht ja Päevaleht. Päevalehes ei kaalu näiteks geograafiline lähedus sündmusele tingimata üles asjassepühendunu ekspertiisi sel teemal ning viimastele antakse leheruumi palju suurema tõenäosusega.

„Aga loomulikult aeg-ajal me mõtleme, et kuidas leida uusi inimesi, kas me oleme jätnud midagi tähelepanuta, kas kuskil on keegi geenius, keda me ei ole taibanud tülitada, aga kes võiks olla väga hea arvamusiik. Mõttetöö selle kallal käib pidevalt, aga nagu ikka, ega millegi uue välja mõtlemine nii lihtne polegi. Eriti sellises väikeses riigis. Pädevate ja samas ka mõjukate inimeste arv on ju limiteeritud.“ (Simson, EPL)

Samas tõi Simson ka välja, et asi ei pruugi olla nii lihtne: kohalikel tundmatutel inimestel võib olla ka antud olukorrast detailne ülevaade, mispuhul nad võivad lehe jaoks piisavalt määral ekspertideks või asjatundjateks kvalifitseeruda. Küsimus on rohkem selles, et lähedus ja emotsionaalne side ei tee neist automaatselt eksperti.

„Ei, ma arvan, et tegelikult igasugused MTÜde inimesed ja muidu ka eksperdid ja kohalikud teemad on meil tohutult hästi esindatud. Ma arvan, et kuigi seal sageli ei ole seal seda mõju nii esmapilgul taga, aga see mõju võib tekkida ja minna väga suureks, kui ühel hetkel need inimesed kohapeal tekitavad mingisuguse voo. Võib-olla ma ei väljendanud ennast piisavalt järjekindlalt, aga tihtilugu need kohalikud inimesed – neil on arvestataval määral ekspertiisi kohalikes asjades.“ (Simson, EPL)

Lisaks oli just Simsoni meelest arvamustoimetustele oluline hoida silm peal ka perifeersedel väljaannetel, sest sealt võib loota leida arvamusi, mis erinevad lehe jaoks „tavapärastest“.

Õhtuleht vaatab kaasuseid rohkem juhtumipõhiselt ning on altim andma sõna ja leheruumi inimestele, kellel puudub nii varasem meediakogemus kui ekspertarvamus.

Pajuste, ÕL: „See on pigem niimoodi, et nagu... kui meile sel teemal arvamustlugu sisse tuleks, siis me tõenäoliselt avaldaks ta. Kui see on nagu normaalsel tasemel kirjutatud, argumenteeritud ja sõnastatud, siis miks mitte.“

Autor: „Kellelt see tulema peaks?“

P: „Võib tulla kust iganes.“

A: „Kas tõesti inimene Keilast kuskil bussipeatuse ääres kirjutab ja siis see on natuke huvitav, et selle võiks avaldada?“

P: „On olnud selliseid juhtumeid küll, jah.“

Ühe olulise kvaliteedina toodi ekspertide puhul välja kirjanduslikku töökust ehk seda, kui võrd suure tõenäosusega võib loota, et nad enda käest tellitud loo ka valmis kirjutavad ning kui kiiresti nad seda teha suudavad. Simsoni arvates annab see teatava lisaeelise nendele, kellega toimetusel varem (hea) kogemus on olnud. Järelikult vähendab see ka nende võimalusi lehte pääseda, kes varem sellist tööd teinud pole – olenemata tingimata sellest, kas nad on tuntud inimesed või mitte.

„Loomulikult nendel, kes on sisse töötatud inimesed, neile me helistame sagedamini ja jätkuvalt.“ (Simson, EPL)

Üks põhilisi meetodeid, kuidas allikaid leitakse, on peale varasema kogemuse allikatega ka nendesamade allikate kasutamine, et nad suunaks toimetaja kellegi järgmise juurde, kellega toimetajal tingimata kogemust ei pruugi olla.

Autor: [...] helistad ekspertidele, et küsida, kes oleks ekspert?

Pajuste, ÕL: „*Jah. Täpselt. Nii on. Helistad mõnele tegelasele, kellega sul varem on nagu pistmist olnud, kes on sulle kirjutanud.*“

4.2.2. Allikakriitilisus

Erilist tähelepanu ja ettevaatust on otsustatud pöörata poliitikutele leheruumi pakkumisele.

„*Päevalehes on poliitikute arvamused suhtes filter väga tihe. Tihedam, kui igasuguste muude erialade puhul. Väga sageli poliitikute arvamused Päevalehes põrgatatakse ainult online-väljaandesse, mis on mõnevõrra pehmem filtriga, hõredama filtriga. Või siis pannakse ta mingisugusesse väiksemasse formaati, näiteks päevakirjaks.*“ (Simson, EPL)

„*[...] võib-olla vahel tundub, et poliitikutel just ongi kõige raskem siia konkureerida.*“ (Aavik, PM)

Selle eelarvamuse põhjenduseks tuuakse välja, et poliitikutel on peaaegu alati tuntav taust ning agenda, mis nende kirjutiste erapooletust kahtluse alla seab. Seega võib eeldada, et poliitikud peavad lehte pääsemiseks teiste elukutsetega võrreldes rohkem pingutama, et esiteks näida objektiivsetena ning teiseks esineda selge arvamusega.

4.2.3. Praktikad allikatega

Intervjueeritavad tõid välja erinevaid kogemusi erinevate allikatega, mida ei saa tingimata omavahel otse võrrelda, kuid mida saab siiski kategoriseerida eelkõige allikate käitumismallide järgi.

Olulisim erinevus peale taustateadmiste ja nende usaldusvärsuse oli kõigi intervjueeritavate sõnul lihtsalt küsimus, kas neid võib ka usaldada selles osas, et kui neilt oodatakse kirjalikku vastust, siis nad jõuaksid selle ka õigeaks ajaks valmis kirjutada. Kuna neil allikail on valdavalt ka oma põhitöö, siis peavad nad lugude kirjutamiseks võtma eraldi aega ning sellega peab ka toimetust arvestama. Vastavalt on nende allikate puhul, kelle puhul on teada, et nende kirjalik esitlusviis pole kõige parem või võtaks liiga kaua aega, tihti mõistlikum teha intervjuu.

5. Järeldused ja diskussioon

Järgnevalt on vastavalt uurimisküsimustele välja toodud empiiriliselt leitud olulisemad punktid.

5.1 Millised on ajakirjanike jaoks riskikäsitluse põhiprobleemid?

Uuringust ei avaldunud, et toimetajad näeks tingimata suurt vahet „tavalise“ keerulise teema ning keerulise riskiteema vahel. Pigem jäi mulje, et keerulised teemad ise ongi peaaegu automaatselt riskidega seotud. Risk tundus siiski Õhtulehe jaoks andvat loole mõningase lisaväärtuse.

Olenemata sellest oli toimetajate üldine reaktsioon riskiteemadele enam-vähem ühine. Selliste teemade kajastamisele eelnes kõigil põhjalik eeltöö nii allika leidmise jaoks, nende kontrollimiseks, tausta uurimiseks, teiste toimetajate või ajakirjanikega suhtlemiseks ja leitud materjali kinnitamiseks.

5.2 Kuidas toimub erinevate riskide uudisväärsuse kaalumine?

Leidsin, et uudisväärtusi kaaluti umbes vastavalt ootustele ja ajalehtede suundumusele: Õhtuleht kui kollase ajakirjanduse tootja nägi keerulises riskis – mis on mingil määral sensatsiooni tekitav teema – eneses tugevamat uudisväärtust, kui valgete päevalehtede toimetajad, kes suhtusid sellesse skeptilisemalt.

5.3 Milliste allikate poole pöördumist peetakse riskide puhul oluliseks?

Toimetused hindasid üldiselt allikate puhul sarnaseid väärtusi: usaldusväärsust, head kõne- või kirja- ja seletusoskust ning ka kättesaadavust. Samuti olid kõik ühtlaselt ettevaatlikud poliitikute diskussiooni kaasamise osas.

Erinevusi tuli välja „alumise piiri“ defineerimise jaoks. Päevalehes nõuti allikate puhul suhteliselt rangelt konkreetseid teadmisi, et inimest kui eksperti või asjatundjat lehte kirjutama või oma arvamusi avaldama lubada. Õhtuleht ei eeldanud inimestelt tingimata

tehnilist ekspertiisi ning oleks lubanud ka „tavalistel“ inimestel sõna sekka öelda, kui neil on teemaga mingisugune muu seos, näiteks füüsiline lähedus. Postimees jäi nende vaatenurkade vahepeale, olles küll „tavaliste“ inimeste kaasamisega nõus, kuid nõudes neilt siiski mingisugust kvaliteeti, mida mujalt ei saa – lihtsalt emotsionaalsest lähedusest ei piisa.

Kõik mainisid ka seda, et inimeste professionaalsest tiitlist olulisem on nende tegelik kogemus antud teemavaldkonnas.

Kokkuvõte

Käesoleva uurimuse eesmärk on leida peamised ajakirjanikke ja toimetusi puudutavad probleemid keeruliste riskiteemade kajastamisel. Töö põhifookuses on intervjuud suurte Eesti päevalehtede arvamustoimetajatega.

Intervjuudest selgus, et erinevate ajalehtede arvamustoimetuste riskiteemade kajastamine toimub laias ulatuses sarnaste meetoditega, kuid erinevused mõningates detailides ja hinnangutes on vahel märkimisväärsed.

Suurimad erinevused ilmusid toimetajate vahel allikate valikul. Päevaleht defineeris oma allikad kõige rangemalt, Õhtuleht kõige laiemalt ja Postimees nende vahepeal.

Kajastamise üks suuremaid ohukohti tundub olevat varasemale kogemusele toetumine. Mõistagi ei oleks ühtegi tööd võimalik teha, kui iga uut asja tehes kõik varasemad kogemused ära unustada, kuid praegu püsib olukord, kus toimetused on suhteliselt sõltuvad oma hetkel kättesaadavatest allikatest – kas nende käest otse informatsiooni saamiseks või järgmiste allikateni jõudmisel.

Summary

This bachelor's thesis is titled „The planning and managing of public risks by newsrooms". The aim of this research is to find the main problems facing journalists and newsrooms when dealing with complex issues regarding risks. The study focuses on interviews with editors of major daily newspapers in Estonia.

The interviews showed that while general practices among the editorial boards of newspapers are similar when covering risk issues, they occasionally differ considerably regarding important details and judgements.

The greatest differences between newsrooms were found regarding the choice of sources. Päävaleht defined their sources with the strictest terms, Õhtuleht was the most lenient and Postimees was somewhere in between the two.

The most apparent possible problem with the public discussion of risks by newspapers seems to be a too high dependence on previous experiences. Obviously one must use one's previous experiences when doing the same job, but at present the newsrooms seem to be almost totally dependent on sources they already know, which are used to either gather information directly or to help direct the newsrooms to new sources.

Kasutatud kirjandus

- Beck, U. (1992) *Risk Society: Towards a New Modernity*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
- Cottle, S. (1998) Ulrich Beck, 'Risk Society' and the Media. *European Journal of Communication*, 13(1), 5-32.
- Ferdig, B. (2009). *5 Science Scares That Fizzled Out*. Kasutamise kuupäev: 20. 01 2012. a., allikas wcyb.com: <http://www.wcyb.com/health/25291809/detail.html>
- Giddens, A. (1990/1996). *The Consequences of Modernity*. Stanford: Polity Press.
- Gore, M. L., Siemer, W. F., Shanahan, J. E., Schuefele, D., & Decker, D. J. (2005). Effects on risk perception of media coverage of a black bear-related human fatality. *Wildlife Society Bulletin*, 33(2), 507-516.
- Hein, I.-K. (15. 08 2011. a.). Karu tappis Kamtsatkal kaks turisti. *elu24*. Kasutamise kuupäev: 20. 01 2012. a., allikas <http://www.elu24.ee/530274/karu-tappis-kamtsatkal-kaks-turisti/>
- Kitzinger, J., & Reilly, J. (1997). The Rise and Fall of Risk Reporting. *European Journal of Communication*, 12, 319-350.
- Koné, D., & Mullet, E. (1994). Societal Risk Perception and Media Coverage. *Risk Analysis*, 14(1), 21-24.
- Laev, S. (2010). Keerulise teema kajastus päevalehtede arvamuskülgedel Nord Streami näitel. *Tartu Ülikool, Sotsiaal- ja haridusteaduskond, Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut*.
- Larsen, P. O., & von Ins, M. (2010). The rate of growth in scientific publication and the decline in coverage provided by Science Citation Index. *Scientometrics*, 84, 576-603.
- Liiv, K. (2010). Epidemoloogiliste uuringute representatsioon The Irish Times'i ja Postimehe veebiväljaannete artiklites aastal 2009. *Tartu Ülikool, Tervishoiu Instituut*.

- McQuail, D. (2003). *McQuaili massikommunikatsiooni teooria*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Reinardy, S. (2010). Need for Speed onto Internet Clashes with Journalistic Values. *Newspaper Research Journal*, 31(1), 69-83.
- Rosen, J. D. (1990). Much Ado About Alar. *Issues in science and technology*(7), 85-90.
- Statistikaamet. (2012). *SURNUD SURMAPÕHJUSE, SOO JA VANUSERÜHMA JÄRGI*.
Kasutamise kuupäev: 20. 01 2012. a., allikas stat.ee: <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=RV56&ti=SURNUD+SURMAP%D5HJUSE%2C+SOO+JA+VANUSER%DCHMA+J%C4RGI&path=../Database/Rahvastik/03Rahvastikusundmused/10Surmad/&lang=2>
- Tyler, T. R., & Cook, F. L. (1984). The mass media and judgments of risk: Distinguishing impact on personal and societal level judgments. *Journal of Personality and Social Psychology*, 47(4), 693-708.
- Wählberg, A. A., & Sjöberg, L. (2000). Risk perception and the media. *Journal of Risk Research*, 3(1), 31-50.

Lisad

Lisa 1. Küsitletutele antud leht juhtumitega

Valisin välja neli juhtumit, nende lugemine võtab aega umbes 2-3 minutit. Kujutlege, et sellise info põhjal on teie või muus väljaandes avaldatud uudislugu.

Palun tutvuge järgmiste juhtumitega. Mõned neist on osaliselt välja mõeldud.

1. Ühe keskkonnaprobleemi lahendamiseks võidi mõne aasta eest tekitada teine probleem. Et Läänemerele ei pääseks fosfaate, hakati nõudma, et pesupulbrites tuleb fosfaadid asendada tseoliidiga. Fosfaat põhjustab vetikate vohamist, aga inimeste jaoks on ta ohutu. Tseoliit on vulkaani magma peenestatud tolmu, mis jääb osaliselt pesusse kinni. Pesu jääb tolumata, tekitab allergiat. Samas on fosfaate reoveest üpris kerge välja võtta.

2. USA MIT ülikooli teadlased väidavad värskest avaldatud uuringus, et sõiduaudode üha suurenev turvalisus on liiklusohutust kokkuvõttes vähendanud. Lisaks sellele tuuakse välja, et kokkupõrketestide tulemused ei ole olulised, kuna tegelikkuses ei juhtu õnnetused niivõrd selgetes oludes.

„Liikluses hukkunute arv on viimase kahekümne aasta jooksul lääneriikides langenud, kuid selle põhjus on eelkõige tihenunud ja seega aeglustunud liiklus ning liikluskultuuri paranemine. Leidsin, et kohustuslike turvanormide kehtestamine on nii pika- kui lühiajaliselt teinud liiklust ohtlikumaks,“ kirjutati uuringus.

Ford ja General Motors tegid eile ühisavalduse, kus panevad kahtluse alla teadlaste uuringu järeldused. „Lisaks kohustuslike turvaelementide oleme alati pööranud tähelepanu ka liikluses toimunud päris õnnetuste analüüsile. Selle tulemusel oleme aastast-aastasse ka oma autosid teinud kindlamaks ja ohutumaks.“

3. Tartu Tähtvere seltsi esindaja esitas Eesti Raudteele nõudmised, mille kohaselt peab Eesti Raudtee täielikult lõpetama linna läbivad kütuseveod. „Nende enda riskianalüüsides on kirjas, et kütuserongi plahvatuse korral hõlmab ohutsoon mitmeid kilomeetreid, aga see on juba suurem osa linnast,“ rääkis Tähtvere seltsi juhatuse liige Eevi Siim.

Akadeemik Anto Raukase sõnul on linna kõige ohtlikum punkt Riia maantee viadukt, kus toimuv plahvatus, võib lisaks sulgeda ka linna olulise lõunapoolse tuiksoone. TTÜ füüsikaõppejõu Viljar Hääle sõnul on aga isegi suure kokkupõrke korral plahvatuse oht kaduvväike.

4. Mesilaspered kaovad pealtnäha üleöö korralikest ja tervetest tarudest ilma selge põhjuseta. Maailmas massiliseks muutuv mesilaspesade järsk kadumine on jõudmas ka Eestisse. „Ma kaotasin talve jooksul kaksikümmend taru ja ümberkaudsetel ei lähe paremini,“ ütles Eesti Mesinike Liidu liige Antti Maahärm.

Tartu Ülikooli teadlaste sõnul on mesilaste suremise põhjus teadmata. „Süüdistatud on mobiilimaste ja väetiseid, aga fakt on see, et keegi ei tea, mida tegelikult ette võtma peab,“ rääkis bioloog Mihkel Targo.

Lisa 2. Intervjuu kava

Juhtumid üldiselt

- Kui sageli teie hinnangul seda tüüpi uudiskilde toimetusse sisse tuleb? Milliste kanalite kaudu?
- Kuidas te hindaks nende teemade üldist uudisväärtuslikkust? Teie väljaande jaoks ja üldiselt?
- Kui Teil tuleks siit midagi kajastamiseks välja valida, siis mida te valiks kajastamiseks esmajärjekorras? Mida mitte? Miks?
- Millised neist väärksid edasiarendamist arvamuste lehekülgedel? Kuidas võiks see välja näha? Kuidas toimub uudiste ja arvamustoimetuste vaheline suhtlus? Ja kuidas see võiks välja näha selliste teemade puhul? Oleks siin erinevust?
- Milliste teemade puhul on teie arvates põhjust ka arvamustoimetusel sekkuda? Milliseid arengute puhul muutuks arvamustoimetuse sekkumine tõenäolisemaks? Mida sa sekkumise all mõtleksid?
- Kui eeldada, et kõik lehed seda kajastavad, kas siis oleks märgata erinevust vaatenurkades?

Konkreetsed juhtumid (vastavalt vastustele, mis tundub toimetajale põnevam)

- Mida te eeldate, milliseid allikaid kasutaks toimetus sellistest kildudest uudiste ja muude lugude edasi arendamise jaoks?
- Millist kaudu – kui eeldada, et te ühiselt sellega tegeleda otsustate – läheneks teemale arvamustoimetuse? Mis oleks vaatenurk, mida uuriks?
- Keda te selle teema puhul eelkõige kaitseks?
- Kuidas ta otsiksite ja planeeriksite selle teema jaoks kõneisikuid? Kas te räägiksite ühe või mitme inimesega? Kellega?
- Kes ütleks teile selle teema kohta kõige tõenäolisemalt midagi kindlat ja usaldusväärset?
- Kui pikalt või järjekindlalt te seda teemat kajastaksite ja millest see oleneb?
- Kust ja kellelt võiks tulla loomulikku vastukaja, nõ lugejakirju?
- Millisel juhul te ise teema algallikaid uurima hakkaksite? Lugema artikleid, rääkima teadlastega?
- Millised võiks eri kanalite vaatenurgad selle teema puhul olla?
- Kui teema on esimesena üles võtnud konkureeriv ajaleht, siis millistel puhkudel lähete nendega kaasa?
- Mida teete siis, kui teema hakkab ühiskonda enda alla matma? Siin vaja muuta sõnastust arusaadavamaks.

Üldiselt jälle juhtumitest

Milline teemadest võiks olla...

- inimestele isiklikul tasandil kõige rohkem ja kõige vähem kontrollitav (saavad ise midagi ette võtta, et probleemi vältida)?
- tavainimesele kõige ebaselgem-hoomamatum, ja vastupidi – kõige lihtsam, selgem?
- võiks puudutada kõige rohkem inimesi, milline kõige vähem?
- olla kõige suurema reaalse mõjuga, kui *juhtubki* nii nagu ennustatud? Kõige väiksemaga?

- kõige väiksema ja kõige suurema edasiarenemise või juhtumise tõenäosusega? – See küsimus pigem välja jätta, sest mina küll ei suuda määratleda. Siia läheb mõttetut auru.

Üldiselt

- Kui pädevad on keeruliste teemade puhul teie hinnangul olnud Eesti arvamustoimetused? Meenub teil ehk prohmakaid või probleeme keeruliste teemade kajastamisest Eesti meedias?
- Mida te arvate kõneisikute valikust? Olete te kanalite puhul erinevusi märganud? Ka erinevusi sama teema kajastamisel üldiselt?
- Millistel puhkudel on mõistlik anda inimestele võimalus arvamust avaldada, kui nad soovivad:

Märt Sults, Peaminister, Keit Pentus, akadeemik Raukas, sotsioloogid-politoloogid, modellid ja näitlejad, Juhan Kivirähk, “raketiteadlased”

Lisa 3. Intervjuude transkriptsioonid

Marti Aavik

Postimees

Intervjuu läbi viidud 24. aprillil aastal 2012 Postimehe Tallinna toimetuse koosolekuruumis.

Mattias Tammet: Olen Mattias Tammet, Tartu ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni abiturient, bakalaureusetööd... kirjutan uurimustööd sellest, kuidas käsitletakse keerulisi teemasid. Ja... kuna selliste teemade puhul on raske rääkida abstraktselt, siis me otsustasime teha sellised... juhtumid. Ja selle jaoks, et saaks seda vestlust sisulisemaks teha, tuleks need asjad läbi lugeda kõigepealt. Otsustasime võtta sihukesed...

Marti Aavik: Võtame need järjest või...?

MT: Jah, ee, võiks teha niimoodi, et te lihtsalt kõigepealt loete need lihtsalt järjest läbi ja siis pärast ma küsin nende kohta konkreetselt, et ma arvan, et see võtab umbes kolm-neli minutit ja kiiret ei ole kuhugi.

MA: Oot, ma nüüd vist ei kuulanud. Et ma loen need kõik läbi ja siis...

MT: Kõik, jah. Nii, et saaks umbes ülevaate – neid võib pärast ka lugeda. Need ei kao kuhugi.

[paus 50 sekundit]

MA: Mhmh.

MT: Okei.

MA: Okei, see on nagu kriisikommunikatsiooni... osa, ma saan aru siis.

MT: Midagi sellist, jah. Need osad on sellised akuutsemad ja osad vähem.

MA: Mhmh, okei.

MT: Kui palju selliseid umbes sarnaseid kilde toimetusse sisse tuleb?

MA: Ma arvan seda, et kindlasti uudiste poolel oluliselt, ütleme, akuutsem, kui arvamustoimetuses. Et mingil moel, kui, kui me võtame siit nüüd selle MIT näite, siis see on võib-olla midagi sellist, mis võiks olla teoreetiliselt arvamustoimetuse töö. Esmajärjekorras, eks ole.

MT: Mhmh.

MA: Et siin on allikas mingisugune välismaa uuring, suur jagu sellest, mis toimub, on, ütleme, väljaspool Eestit, ja otsestest allikatest uudislugusid tõenäoliselt Eesti ajakirjanikud ei tee. Võiks see nii olla. Aga ikkagi – uudistetoimetus, online ja nii edasi on esimesed, kes puutuvad või üritavad saada mingisugust kommentaari ka Eesti ekspertidelt. Kujutan ette. Ja arvamustoimetuse – ütleme – aktiivne pool on tihtipeale pigem niisugune korrigeeriv. Et ka siis ka me näeme pigem niisuguses uudiste käsitluses, kus on juba arvamuselement, seda, et mingisugune teema on sisulises mõttes alakäsitletud – mahu ja argumentide mõttes, või ei ole see eksperdi valik võib-olla niisugune kõige parem, siis me püüame leida mõne uue ja kompetentsema inimese, eks ole, midagi arvama selle kohta.

MT: Kuidas nüüd... see MIT oma tundus kõigepealt teile kõige rohkem selline kodusem, või...

MA: Ei, ma ütlen et... pigem, pigem selline, kus arvamustoimetus on on nagu meie lehe mõttes eesliinil.

MT: Ja... kuidas te nende lihtsalt nende üldiselt... üldist uudisväärtust hindate? Mm, kõigi nelja kohta. Et teie väljaande jaoks ja üldiselt.

MA: [Mõttepaus] Mis skaalal?

MT: Eee, mis võiks tunduda kõige sellisem, mida uudistoimetus haarab endasse ja hakkab midagi välja toimetama?

MA: [Pikk mõtte- ja lugemispaus] Raske öelda. Noh, see kolmas on ilmselt selline, kus on... siin on riskianalüüsist juttu, eks ole. Ja riskianalüüsi mõttes on... on siin mingisugune eriarvamus ka juures või ei ole? On vist. Keegi juhib tähelepanu sellele, missugune on see

riskipiirkonna ala ja siis keegi ütleb, et plahvatuse oht on kaduvväike. Et riski teostumise tõenäosus on väga väike.

MT: Ja...

MA: Ee, siin esimeses näites on juba midagi juhtunud, on nii?

MT: Eee, jah, just nii. Kui te, mm... mis tundub kõige vähem kajastatav just teie arvamustoimetuse poolt, mis on vähem huvipakkuv või...

MA: Neid on väga raske, mm, ütleme järjekorda seada.

MT: Okei, aga MIT oli see...

MA: Noh, ma ei ütle, et see oli nagu selline kõige eredam näide, ma ütlesin midagi muud. Ja see muu oli see, et suure tõenäosusega kui neist valida, siis oleks võib-olla see just selline, mis, millega tegeleb pigem arvamustoimetus esimesena, kui ütleme uudistetoimetus.

MT: Aga see on nüüd sellest poolest, et nemad teevad seda pigem vähem ja see...

MA: Jah.

MT: Ja teised on umbes võrdsed või?

MA: Jah.

MT: Mm... [mõttepaus] kas neist... kas te näete mingisugust võimalust vähemalt, et neid nelja saaks arvamuskülgedel kuidagi edasi arendada.

MA: [Mõtte- ja lugemispaus] Noh, peaks tooma võib-olla mingisuguseid teistsuguseid näited. Et... ma usun, et neid esimest kahte... tõenäoliselt võiks mingil moel arvamuskülgedel arendada. Et kui me räägime sellest, et meil on siin ka nädalavahetuse lisa AK ja meil on teadustoimetaja, eks ole, siis me tõenäoliselt võiksime sellised teemad sinna võtta.

MT: Aga need ei tundu isiklikud teile sellised, mida te kohe haaraksite?

MA: Noh... võtame nii. Et see fosfaatide ja tseoliidi näide siin on, noh, kui palju sellel siis uudisväärtust on? Okei, gradeerime seda natukene. Et see on üks vana asi, milleks peaks olema mingi väga hea ja aktuaalne ajend. Mingisugune uus uuring, midagi, et seda just täna

või järgmisel nädalal käsitleda. Ee, järgmisel on – ma saan aru – värskelt avaldatud uuring, General Motors ja Ford, suured autotootjad on midagi reageerinud. Nüüd me tõenäoliselt küsiks ekspertidelt, et kas on, noh, näiteks, et kas on mingisugune vahe USA turvanõuete ja euroturvanõuete ja nii edasi ja nii edasi. Lugu iseenesest tekitab küsimusi küll, et millest seal üldse jutt on? Mis on, missugune on siis mõju näiteks liiklejatele Eestis, eks ole, kus on peamiselt ju ometi mitte USA autod vaid Euroopas toodetud autod ja nii edasi. Ee, tõenäoliselt... selle kolmanda jaoks peaks olema jälle mingisugune hea ajend, et see nüüd Tartu kontekstist tuua üle-Eestilisse konteksti ja nii edasi. Et siin peaks olema mingisugune muu, muu lugu juures, eks ole.

MT: Aga kas Tallinn oleks teistmoodi? Kui Tallinnas see juhtuks, kas see muutuks automaatselt üle-Eestiliseks?

MA: Noh, raske öelda. On see riskihinnang nüüd teoreetiline või on see tegelikust elust võetud näide?

MT: Noh, oletame, et see on tegelikust elust. Et tõesti keegi tegi seesuguse asja.

MA: Noh, jällegi, ta võib olla, ta võib mitte olla. Et mis selle just praegu aktuaalseks teeks? Mis on see uus asi, mis seal on?

MT: Kui keegi teeb, avaldab selle asja eile, täna.

MA: Noh, võimalik, et ta on. Ju ta siis on, eks ole.

MT: [Mõttepaus] Kui...

MA: Siin viimases on öeldud näiteks seda, et põhjus on teadmata. Selleks, et seda käsitleda, jällegi, peaks olema siis ekspertidel rohkem informatsiooni või midagi öelda selle kohta.

MT: Mhmh. Muidugi need on sihukesed esialgsed, ee, asjad, mis toimetusse on jõudnud, eks. See ei pruugi olla puhas kuld. [Mõttepaus] Aga mis te arvate, kui võtta teised Eesti regulaarselt ilmuvad lehed, ütleme näiteks Õhtuleht ja Päevaleht ja Maaleht, et kas oleks mingisugune suur erinevus, et te kohe näete, et mõni neist võiks haarata kinni ja hakata...

MA: Temaatielt on muidugi vahe, eks ole. Et te olete siia ka sellise mesilaste teema pannud, kus ilmselt Maaleht kõidab rohkem. Kuigi, noh, me juba teame, seda Einsteini mõttekäiku, et

kui kaovad mesilased, kaovad ka inimesed, nii et noh, siit võib ju igasuguseid jooni vedada. Aga loomulikult, kui... maalehel on erinev spetsiifika ja erinevad sihtgrupid, siis kerges nihkes tajutakse ka neid uudisväärtusi.

MT: Ma arvan, et eelkõige me räägime sellest teisest juhtumist, sest see tundus nagu kõige, sellisem... noh, võib-olla, nagu me rääkisime, mitte kõige rohkem teile meeldivam, aga kõige vähem uudistoimetusalik. Et siis on lihtsam lihtsalt jälgida. Et kui tuleks selline informatsioon, siis milliseid allikaid hakkaks toimetuse selle põhjal uudiste ja muude lugude kirjutamiseks kasutama, kelle poole pöörduma? Konkreetselt.

MA: Väga konkreetselt, nimesid? Üldiselt on see nii, et, eks ole, lisaks sellele, et me teame, et Eestis on mõningatel teemadel niisugused valvearvajad, kellelt ka ju – ise märkate, eks ole – online-toimetused esimestena reageerijadena küsivad tavaliselt valvearvajatel, tihtipeale ka raadio ja televisioon. Järgmine ring on uurida näiteks – kui on tõesti selline spetsiifiline teema nagu siin on, siis on, noh, tarvis esimeses järjekorras kedagi, kes erialainimesena oskaks kasvõi selle MIT uuringu läbi lugeda ja öelda, et mis kaal sellel võiks olla, eks. Et tihtipeale meil ju... vahekiiluna ütlen, et tihtipeale meil refereeritakse ju uuringuid kõige lihtsamalt öeldes valesi ja rumalalt, eks. Et see, et kuskil on mingisugune nupp üles pandud ei tähenda veel seda, et selle taga on sisu. Et ja „meil“ ma ei pea silmas Postimeest. Et ma pean silmas Eesti ajakirjandust võib-olla üldisemalt. Et see on nagu esimene ring, et siis me püüaks leida mõne akadeemilise tegelase, kes erialaselt tegeleb sama valdkonnaga. Võimalik, et me küsiks Tallinna Tehnikaülikoolist nõu, et kes on... kes on seal, kes oskab midagi arvata. Võimalik, et me küsiks ka näiteks ka valvearvajatel – ilma igasuguse sellise halvustava noodita. Et iseenesest Indrek Sirk on tavaliselt see, kes üsna kompetentselt ka mitte ainult õigusküsimustes oskab liikluse kohta midagi öelda. Et... ma ei tea, piisab sellest vastusest? Liiga segane sai?

MT: Ei-ei, [naerab] selle pärast ei maksa nüüd küll muretseda. Ee... [mõttepaus] aga kas see, et see inimene peaks oskama seda uuringut läbi lugeda, kas see tähendab, et te eeldate, et te ei oska või... et siin on... see on selline suhteliselt konkreetne allikas, et kas kohe toimetuse vaatab: „mnjaa“ – või on asi rohkem selles, et see on autoriteetsus, et...

MA: Küsimus ei ole ainult autoriteedis. Lisaks sellele, et... uskumatu, et ikkagi leidub inimesi, kes saavad üldiselt aru, mis üks või teine teadusuuring... või mis asi on teadusuuring

kui selline. Aga igas valdkonnas on omad spetsiifilised meetodid. Ja see ei pruugi olla, ee, isegi kui sa saad üldjoontes aru, mida öelda tahetakse, ei pruugi olla see piisav, et ma olen väga selgelt seda meelt, et kui me mõne teema võtame tõsimeeli esile, siis on väga hea, kui meil õnnestub mõne teemasse süvenenud erialaspetsialisti käest Eestis küsida – kasvõi teda otseselt tsiteerimata – mis on selle või teise uuringu tähendus. Et see ei selgu ju ometi pelgalt sellest tekstist vaid valdkonnad tegutsevad mingisugusel teemaväljandes. See uuring ei ole sündinud tühja koha pealt, sellel on ka mingisugune kontekst. Et selleks, et aru saada, mida see MIT värske sõnum tähendab, peaks teadma, millised on varasemad uuringud, millised on metaanalüüsid näiteks ja nii edasi. On see arusaadav? [Mõttepauz] Nii et ilma ekspertideta saab ainult väga vähestele teemadele läheneda.

MT: Mm... kui just hakkaks arvamustoimetust teile sellega tegelema – et ütleme, et tulete siiasamasse ruumi kokku ja vot et nii, et teie seal kahekesi hakkate seda uurima. Ee... siis kuidas te läheneksite sellele, kuidas te hakkaksite pihta? Kas te hakkaksite tõesti rääkima, otsima neid inimesi või, ee... või otsima allikaid, või et...

MA: Ee, see on nii ja naa. Et... [mõttepauz] kui seda kuidagi struktureerida, et kuidas me tavaliselt teeme, siis tõenäoliselt me räägime omavahel, mis tundub ühes või teises teemas kellegile oluline, milliseid tähelepanekuid kellegil on... seesama lugu, et mis on niisugused varasemad uudised näiteks. Esmalt püüame... mitte püüame, vaid meenutamegi ju ometi, mis on ka, mis on taust. Ja siis, võimalik, et arutame, et kellel on ühele või teisele eksperdile parem ligipääs, eks. Et see autode näide, mida te siin kangesti tahate peamiseks võtta, et...

MT: See ei ole üldse kohustuslik. Mulle tundus, et see kuidagi kõnetas teid.

MA: Noh, ma mitu korda ütlesin, et see kõnetab mind ainult sedavõrd, et see on võib-olla teema, mis ei pälviks... võib-olla ei pälviks esimesena uudistoimetuste tähelepanu, et kui me seda käsitleks, et võimalik, et siis arvamustoimetust oleks see, eks, kes selle esimese asja teeb, eks. Aga tulles tagasi selle Tartu ja Tähtvere ja naftarongi plahvatuse näite juurde – siin on ju selgelt hästi palju võimalikke allikaid, võimalikke küsimusi. See ei piirdu ainult ekspertidega. Et kui siin mingi riskianalüüsis on uusi momente või see riskianalüüs on uus, eks ole, siis kasvõi Tartu linnapealt tuleb küsida, eks ole, mida tema arvab. Ja võimalik, et kelleltki veel.

MT: Mhmm.

MA: Minu pärast kasvõi inimestelt, kes praktiliselt tegelevad naftaveo korraldamisega, logistikaga. Me ei piirduks ainult, ainult niisuguse ametliku informatsioonipoliitiliste seisukohtadega või ka ainult eksperthinnangutega tõenäoliselt, kui see teema on tõsiselt üleval.

MT: No võtame siis sellesama Tartu ja kütuserongid, et siis on põnevam. Ee, kas... kas selle teema puhul on mingisugune, ee, inimgrupp või mingisugune, mm, instants, mida see esialgne info teid kutsub kaitsma. Et on osad teemad, kus on... lapsed on osalised, siis automaatselt arvamustoimetused ja iga inimene üritab neid lapsi ilmselt automaatselt kaitsta. On seal näha midagi? [Paus] Kuivõrd arvamustoimeetus on „arvamused,“ siis...

MA: Noh, siin on ju ka selgelt välja toodud, et siin on Tähtvere selts, kodanikuühendus, on lugenud Eesti Raudtee riskianalüüsi ja tunneb ennast sellest ohustatuna. Et see nende tunne on tähelepanuväärne ja, ütleme, austusega kohtlemist vääriv igal juhul. Isegi sel juhtumil, kui see... kui nad on seda riskianalüüsi tehnilises mõttes valesti lugenud näiteks, eks ole. Aga... ee, kuhu te siis sihite oma küsimusega?

MT: Mm... ei, mul ausalt, ma ei [naerab] üritanud midagi välja puurida, ma mõtlesin tõesti, et äkki te lihtsalt panete midagi tähele seal midagi peale selle. Seal ei ole midagi peidetud ega midagi.

MA: No loomulikult siin võib fantaseerida, eks ole, kuidas, ee, selles hinnangus öeldakse, eks, või siis et seltsi hinnangus öeldakse, et see on suurem osa linnast, võime igasugustest asjadest rääkida siin. Kui... millise kaaluga on „elav Tartu“ Eestile ja millise kaaluga on see, mis seal materiaalsete väärtuste mõttes leidub, eks ole. Kasvõi... Eesti Rahva Muuseumi kogud on ju raudteele väga lähedal, eks ole. Et kes on Tartus elanud või mõnda aega veetnud, need teavad kenasti, kuidas öised... öisete vagunite kolksatused ja veduriviled seal üle linna kostavad. Et paljudele on see hääl koguni armsaks saanud, nagu ma tean.

MT: Mm... [mõttepaus] kui pikalt te umbes sellist teemat ette kujutaksite, et te seda kajastaksite. Et kas see saab piirduda ühe päevaga, kas võtaks...

MA: Arvamustoimeetus oma tegevuses sõltub välistest autoritest. Sellest, kui palju inimesed ise... me ei tee ju seda ajalehte üksinda, eriti tuleb see välja arvamustoimeetuses, et me teeme seda ju ikkagi koos Eesti rahvaga, või ütleme siis – ettevaatlikult seda sõna kasutades – Eesti

eliidiga. Kõikvõimalikel tasemetel, eks. Et kellel on midagi öelda. Kellel on oskust ja tahtmist kõnetada teisi inimesi ühiskonnas. See sõltub nüüd neist. See ei sõltu ainult meie suvast. Ja teistpidi – organisatsiooni sees arvamustoimetuse oleneb sellest, millise kvaliteediga lugusid toodab, toodavad uudised, millise kvaliteediga lugusid toodab meil näiteks uuriv toimetuse. Et... me ei ole üksi.

MT: Kas nende, kas nende kvaliteedist pigem... kui neil... kui nad teevad midagi kvaliteetset, kas see pigem tõstab tõenäosust, et arvamustoimetuse võtab ka sealt osa või mitte?

MA: Noh, ma arvan, et see pigem... kui seal on uudisväärtust, seal on midagi, mis kõnetab lugejaid, siis see kindlasti tõstab tõenäosust, et ka inimesed väljaspool Postimehe toimetust tahavad sõna sekka öelda. Ja siis me neid lugusid ka kahtlemata avaldame. On ka teistspidiseid näiteid. Et on Tiina Kangrot pärjatud ja hinnatud. Tiina Kangrol see läbimurre oligi see, et ta Postimehes avaldas ühe lugudesarja eelmisel ja sel aastal. Vot... [mõttepaus] et on ka selliseid hetki, kus uudistetoimetuse või uuriv toimetuse lähedased edasi hoopis arvamusalustest, mis on tulnud väljaspool toimetust.

MT: Kus Tiina Kangro... noh, Postimehes, aga mis...

MA: Tiina Kangro on Linnalehtede grupi peatoimetaja. On aastaid teinud sellist telesaadet... telesarja nagu „Puutepunkt“ ja nüüd viimased pool aastat vist annab ka samanimelist ajakirja välja. Et võite vaadata, see on üks...

MT: Aga see... te mainisite mingisugust lugude sarja, mis ilmus Postimehes.

MA: Jah, arvamusaluste sari, mille eest Tiina Kangro on saanud ka nüüd vist juba mitmeid auhindu, eks. Ma arvan, et see oli „Aasta parim arvamusalust“ Eesti Ajalehtede Liidult, üks neist preemiast. Ja neid on ta saanud siin selle aasta kevadel veel, eks.

MT: Aga kust tuleks selline vastukaja? Kujutage ette, et seesama, et, ee... et kirjutate arvamusalust ja võib-olla keegi kirjutab mingisuguse väikese uusnupu – keda te kujutate ette, et võiks teile kirjutada ja miks ja kuidas?

MA: Ee, korrake palun küsimust.

MT: Et kes... kuidas te kujutate ette, kuidas see vastukaja hakkab välja nägema, et kes võtab teiega kontakti?

MA: See sõltub ju teemast. Ja... sõltub teemast, et väga erinevad inimesed võtavad meiega kontakti erinevatel teemadel ja võib-olla kui nagu mingi... sisuliselt... mitte konkreetsetest vastustest kõrvale hiilida, aga sellele mingit kiilu ja aktsenti anda, siis tihtipeale meil on kõige suurem heameel sellest, kui sõna võtavad inimesed, kes tavaliselt ei kuulu sellisesse esimese... esimeste reageerijate, esimeste hüüdjate hulka, kui mingisugune teema tõstatub ühiskonnas. Et...

MT: Tooge mõni näide, ma võib-olla ei kujuta ette.

MA: Noh... ütleme nii, et tegelikult me näeme kurja vaeva nende samade teadlaste, spetsialistide kaasamisega. Et see on üks niisugune järjepidev töö, mida me püüame teha ja see ei lähe alati sugugi libedalt. Inimestel on mitmesuguseid vastuväiteid, peaasjalikult see, et pole aega. Ee... ja noh, ka ettevõtjate sõnavõttud on ka midagi sellist, millega tuleb ühtpidi mõnikord vaeva näha, teistpidi on nad alati... ee, alati teretulnud. Alati on teretulnud inimesed, kes on millegi eredaga päriselust kokku puutunud ise, eks.

MT: See on siin võib-olla... päris üllatav, et eelkõige just ettevõtjad, võiks arvata, et nad kasutavad iga võimalust, et inimesed neid märkaksid ja teadlased...

MA: Noh, me... see on nii ja naa, et, ee... niisugust puhast promoteksti me ju labaselt öeldes peksame tagasi. Aga... [mobiiltelefoni piiksatus]

MT: Vabandust.

MA: Aga inimesed, kes, kellel on nüüd midagi öelda ja soovitavalt teemal, mis... teemal ja viisil, millest ei paista sihukesed väga otsesed ärihuvi kõrvad kaugele välja, kus on mingisugune üldisem üldistusvõimalus, et noh... võib-olla ongi inimestel raske leida igapäevaselt tegeledes oma niisuguse konkreetse tööga, eks.

MT: Teadlased samamoodi, et neil on... mõistagi kui nad on head teadlased, siis nad teevad palju tööd, aga... sellest on tegelikult räägitud ka, et nad on väga halvad enesepromojad, et nad ei suuda tegelikkusega tegelikkusega seostada tingimata... igapäevaste olukordadega enda tööd.

MA: Ma ei ütleks, et teadlased on ametigrupina halvad enesepromojad või võimetus selleks, et... et kindlasti on see... me näeme ka teatavat sihukest edasiminekut. Aga noh, seda on nüüd ka eraldi käsitletud ja ma usun, et teadlastel on terve hulk argumente, miks nad ühte või teist teemat külge ei võta, miks ei tormata kohe, ütleme, ajakirjanduse tõstetud teemadega kaasa tingimata. Juba see... vahel on see ka indikatsioon teema väärtuse kohta, aga mitte alati. Et on ka selliseid juhtumeid, kus teema on tõepoolest oluline, aga noh... mis sa siin... mis sa siin [naerab] ikka ütled, ütlevad mõned, eks ole.

MT: Ma mäletan... mõne aasta eest oli selline juhtum, kus... kus sai rongirööbastel hukka vist mitu töölisi. Ja mõne päeva pärast avaldas vist... oli vist Postimees tõenäoliselt, ee... arvamus... üsna põhjaliku arvamusloo ühelt rongijuhilt, Edelaraudtee rongijuhilt, või oli see Eesti Raudtee... vist oli Eesti Raudtee... kus ta kirjeldas põhjalikult seda, miks selline asi juhtuda võis ja kuidas ettevõtte selle peale ei reageerinud. Ja et ta oli järgmi... umbes järgmisel päeval näinud samasugust olukorda, et ta tuli kusagilt kurvi tagant rongiga ja hüppasid töölised tee pealt maha. Ee... ega te juhuslikult ei mäleta seda?

MA: Noh, kui ma ütleksin, ma seda väga selgelt mäletan, siis ma ilmselt valetaks.

MT: Olgu, see on kõrvaline, aga... sellise teema puhul, kas... millal te ise otsite selliseid, noh, põhimõtteliselt see on ju algallikas, eks. Millal te ise otsite selliseid inimesi välja ja millal nad ise võtavad kontakti? Kas see on umbes nagu... mis... määral?

MA: No kui see nii oli, siis see on üks töövõit ja sellega võib olla ka nii ja naa, eks ole. Kui reaalsele olukorrale mõtlete, siis uudistetoimetuse reporter on jällegi see, kes kuskil kohapeal käib ja kui ta korjab üles kellegilt, kas teie näites rongijuhilt või kellegilt veel, niisuguse soovi midagi kirjutada ja öelda, siis ilmselt ta annab selle arvamustoimetusele edasi. Ja... niisuguste eredate teemadega inimesed ju ise pöörduvad, helistavad, ja see on väga teretulnud. Nagu ma ütlesin – me ei tee seda lehte ju üksinda ja eraldi ja vaakumis, vaid ikka koos Eesti inimestega.

MT: Kas eelkõige helistatakse või saadetakse meili või kas keegi kirjutab veel vanaaegseid kirju ka?

MA: Ee, kõik variandid on olemas.

MT:

Kirjutatakse

ka?

MA: Jah.

MT: Mm... oletagem sellist olukorda, et keegi... mingisugune teine, mm, konkureeriv ajaleht on võtnud sellise teema üles, ja et... see tähendab seda, et suurem osa tagasisidest läheb neile. Aga mis puhul te sellega kaasa läheksite? Mis peaks juhtuma? Kes peaks reageerima, kuidas? On teil mõni... tuleb teil pähe mingi...

MA: Tuleme jälle tagasi nende vanade heade uudisväärtuste juurde, et see on esmane asi. Kus on midagi, mis meie lugejat puudutab – ükskõik, millise kriteeriumi järgi – peaks meie lugejale huvitav olema, siis me selle teemaga ka lähme kaasa. Ja on ka selliseid teemasid, mis minu isikliku hinnangu järgi on... noh, niisugused pseudoteemad, aga millest ühiskonnas palju räägitakse või millest inimestele meeldib kirjutada ja me oleme... me oleme ka nendega aeg-ajalt kaasa läinud. Et ma ei ole ju lõppude lõpuks siin kaugeltki üksinda otsustaja ja lõppude lõpuks ka see näitab midagi, kui inimesed ühest või teisest asjast väga kangesti tahavad kirjutada, siis võib-olla... võib-olla tuleb natuke oma... oma hinnangut sellele teemale korrigeerida, eks. On võimalik leppida sellega, et see nii on. Aga on kindlasti ka selliseid teemasid, mida me, noh, millega me nii uljalt kaasa ei lähe.

MT: Mis neid eristab?

MA: Noh, jällegi...

MT: [Naerab] Peale uudisväärtuste, mis on...

MA: Jälle uudisväärtus, aga on teemasid, mis on... ütleme nii: lõpuni käsitletud. On mingil tasemel lõpuni käsitletud. Uusi argumente tuleb vähe ja sellest hoolimata leidub inimesi, kes tahavad millegipärast ühiskonda agiteerida ühes või teises suunas ja loomulikult me ütleme siis, et... et vast siiski mitte või vast siis, kui tuleb mingisugust uut teavet, uut informatsiooni või mingeid uuenduslikke seisukohti.

MT: Umbes sealtsamast, et... vahel on märgata seda, et tõesti mingisugune teema on kõik kanalid ummistanud ja seda räägitakse pidevalt. Mul tuleb võib-olla kõige akuutsemalt meelde selline üsna kehvade uudisväärtustega see läbi aastate õudselt, õudselt populaarne vabadussammas, kus alati... või noh, iga paari kuu tagant on... keegi teeb mõne arvamussloovi või mingi sihukese... noh, uudis on arusaadav, kui see tõesti on mingi... hiljuti juhtunud asi,

aga see võetakse üles. Mm... kas... sellistes olukordades, ee... te meelega üritate vähendada seda, noh... sama asi, et isegi, kui kellelgi on midagi head öelda selle kohta, et kas see siis vähendab teie tõenäosust seda avaldada, kui sellest on liiga palju räägitud?

MA: Ta tõenäoliselt vähendab, eks ole, et see on tegelikult niisugune... ütleme – faktiliselt on nii, et me ikka vaatame lugudele otsa. Mõne teema kohta ikka autorid meiega eelnevalt ühendus võtnud, ikka tutvustavad seda ideed ja siis see hinnang võib-olla tuleb ka niisuguses varasemas etapis. Et lõppude lõpuks lisaks nendele uudisväärtustele ja sellele, et inimesed tahavad millegi kohta sõna võtta, et selle vabadussamba... vabadussõja võidusamba näide on iseenesest väga hea, et see on, ee, üks neist teemadest, aga ma arvan, et see on ka üks koht, kus ma jagan nende arvamust, kes olid ühel hetkel surmani tüdinud sellest, et justkui oleks tegu ainsa Eesti probleemiga ja siin tulebki mängu see, et me peame ka temaatilise mitmekesisuse tagama. Me tegutseme selle nimel, et meil oleks erinevad teemad üleval ja mingisugune üks teema, eks ole, võiks olla mingil moel lõpuni käsitletud, et kui tuleb uusi vaatenurki, uusi fakte, et me ei saa öelda, et me peksaks selle tagasi kohe. Aga... aga noh, see mitmekesisus on arvamuskülgedel üks niisugune oluline asi, et noh, kuni selleni välja, et me ei sa öelda, et meil oleks mingisugused kvoodid, aga me mõtleme ka näiteks soolise mitmekesisuse peale, temaatilise mitmekesisuse peale. Ka selle peale, et ei saaks sõna ainult, ee, keskealiselt aktiivselt tegutsevad inimesed vaid nooremad ja vanemad ja noh, igasugused inimesed. Et... või päris... ka siin puudutasime ettevõtjaid ja teadlaseid, et siin on ka taga see asi, et humanitaarid, kes oskavad kirjutada hästi ja sisendusjõuliselt kirjutada, on iseenesestki esil peaaegu et kõigi teemade puhul, aga tihtipeale on natuke rohkem otsimist ja kellelgi on hoopis uudsemalt ja huvitavamalt midagi öelda ühe või teise asja kohta.

MT: Aga miks... kuidas tekib selline olukord, et räägitakse liiga palju, et see käib ju läbi kõikide toimetuste filtrite ja ma eeldan, et neil on, noh, samasugused tunded, et kui mingit asja on liiga palju, et siis nad võtavad aja maha ja vaatavad, miks see nii on. Noh, ma ei tea, kas mäletamisest või lihtsalt kuidagi... kuidas saab juhtuda, et üldse mingi selline teema niimoodi üle pea kasvab?

MA: No võtame hiljutise näite. Käimasoleva näite. Et Eesti Rahva Muuseum on ju kahtlemata oluline objekt ja mitte ainult objektina vaid ka subjektina ja nii edasi ja nii edasi. Et loomulikult, kui on mingisugune probleem, siis ka need inimesed ise aktiveeruvad, nende sõbrad ja noh, tuttavad ja kaasamõtledjad aktiveeruvad. Kusil väidetakse midagi, hiljaaegu

vist seda, et IRLi eelkõige siis Res Publica tiib ei ole võib-olla selle maja ehitusest praeguses kujus nii suures vaimustuses, eks ole, ja sealt läheb lahti. On mingisugused väited, vastuväited, ja nii edasi. Need kõik on ju lugupidamist ja austust ja tõenäoliselt ka käsitlemist väärt. Aga meie üliraske küsimus on see, et kas lugejal äkki saab küllalt sellest ühest teemast.

MT: Kui on selline pikaajaline läbiv teema, mille sisu on ilmselgelt keeruline, nagu selle puhul, et noh, see on kallis aga samas mingi maja võiks olla ja kes tahab ja mis kõik. Mm – kas te siis pikaajaliselt üritate enne selle asja maha rahustamist leida mingisuguse sellise kesktee, et kui eelmiselt päeval, oletame, oli keegi, kes avaldas suure artikli näiteks ERMi uue hoone poolt, et kas te siis enne ära lõpetamist püüate mingi vastulause ka veel leida või mitte?

MA: Noh, see, oh... see sõltub teemast, et hiljaaegu oli siin üks hea hüpoteetiline näide, et... et kuidas oleks võimalik olnud kolmekümnendatel aastatel natsidest ja koonduslaagritest kirjutada, et kui me oleksime väga karmilt niisugust tasakaalustatuse printsiipi, eks ole, et siis oleks pidanud Heinrich Himmlerilt küsima, kuidas teil lood on nende koonduslaagritega ja kirjutama sinna lukku, et kõik on väga hästi, vangid saavad kolm korda päevas sooja sööki, neil on meelelahutuslikud üritused ja tööd teevad omast vabast tahtest ja siis oleks veel arvamus... ütleme, juhtkirjas kirjutanud, et tõenäoliselt on tõde kuskil kahe vahepeal ja nii edasi, eks ole. Et neid... selle tasakaalu otsimisega on... ta on üldjoontes õige printsiip, aga seda ei saa rakendada nagu päris hullumeelselt. Hullumeelse punktuaalsusega, ütleme siis.

MT: Aga millal see endale niimoodi kohale jõuab? Et noh, keegi meist ei ole kirjutanud, teinud intervjuud Himmleriga, aga Eestis on hästi hästi populaarsed... te ise kirjutasite horoskoopidest lõbusa artikli ja pendlimehed on väga soojas, et... mis teeb imselgest autoriteedist – näiteks pendlimees teab väga hästi, mis ta teeb – millal ta ei ole tegelikult autoriteet teie jaoks? Kust see piir läheb, et kui te...

MA: Noh, see on selline väga kergelt alla tulistatav näide, eks ole. Isiklikult olen veendunud, et isegi, kui pendlimees, pendlimehel või kaardipanijal on midagi asjalikku öelda, siis nende meetoditega, mida nad reklaamivad oma teadmiste allikana, ei ole sellel mitte mingisugust pistmist. Nii et pendel kui, ee, ütleme tõe välja selgitamise meetod ja kriteerium lendab kindlasti kohe, absoluutse kindlusega kohe kõrvale. Aga... on palju keerukamaid näited, eks ole. Et ka aktsepteeritud, ee... ütleme aktsepteeritud teadlased kasutavad erinevaid meetodeid.

Lähme sinna teadlaste juurde, et see on nagu selline inimgrupp, kelle väiteid on... võib-olla tavalisel inimesel ei ole kombeks väga küsimuse alla seada, eks ole. Kuni selleni välja, et aeg-ajalt keegi lugeja kirjutab, et valitsusohjad tuleks anda teadlaste kätte. Et võib-olla siiski mitte. Vähemalt mitte teadlastele kui teadlastele, vaid noh, tore oleks, kui teaduskogemusega inimesi oleks rohkem poliitikas, aga see on hoopis teine väide juba, eks ole. Et sellisel juhul on, noh, ju tõesti kohane see, et me püüaksime ka arvamuskülgedele saada neid erinevaid vaatenurki, erinevate koolkondade esindajaid, kui mingi teema on käsitlemisel või saada neid siis uudislukku, feature'isse, või ütleme, veel kuidagi esile. Et on tõepoolest erinevaid vaatenurki. Mina eelistaks seda, kui ka laiale publikule suunatud lugudes siiski püütaks seletada, et mismoodi või mispärast need vaatenurgad on erinevad, et võib-olla näiteks uurimismeetodid on erinevad. Anda mingisugune seletus siis sellele. Aga nüüd võib-olla ma lähen juba vastusega liiga pikaks, nii et... mis see oli, mis te täpsemalt küsisite?

MT: Ee...

MA: Pendlimehed?

MT: Pendlimehed, aga ma täpsustaks, et see ei ole niivõrd... Noh, pendlimehed on võib-olla tõesti lihtne näide, mida on lihtne ignoreerida, aga see spekter on siiski sujuv. Et pendlimehed lähevad umbes samasse kategooriasse inimestega, kes tõesti tänaval ütlevad, et taevast kukub alla. Eestis neid väga palju ei ole, aga siis on sellised, mida on inimestel keerulisem aru saada. Näiteks, mm... homöopaatia, kes seletab põhimõtteliselt mingisuguseid asju näiliselt tehniliselt. Või minnes keerulisemaks – akupunktuur, kus on teatud uuringuid tehtud, et see võib olla natuke suurema mõjuga, kui platseebo ja siis... nagu sellised inimesed, kus tõesti võib tekkida endal kahtlus, et hmm – äkki neil on mingi point. Kas...

MA: Ütleme, et mingil tasemel on küsimus selles, et kas see üldse on sellisel kujul, ütleme soliidse üldhuviajalehe, et siiski soliidse ajalehe teema. Et, tõsi, jah, vaata seal horoskoobiloos kritiseerisin seda, et ajakirjanikud ei võta kritiseerida, ütleme, põlgavad mingit üht või teist näidet, valdkonda nagu endale ebakõlblikuks, aga inimestele läheb see korda, eks. Noh, ma arvan, et... et lähme siit homöopaatia juurest edasi, et ütlesite, et võib-olla seal siiski mingisugune iva on, et... mis mina eelistaksin – ma lähen selgelt nagu üle selle piiri, et me tavaliselt ei tee selliseid, ütleme, ei tsenseeri autoreid sellisel viisil, eks ole, aga kui ma ütlen, et millised kriteeriumid on, et kui ma hakkaks hüpoteetiliselt otsima kedagi, kes

sellest kirjutaks ja mis ma talle ütleks – ma ütleks talle kindlasti seda, et see kontekst tuleb anda ja eristada see meetod kui tervik nendest asjadest, mis seal siis konkreetselt töötavad. Mis on nagu õige, eks ole. Et me teame ju propagandast ka seda, et kuidas segatakse tõde ja vale ja see on üks põhjus, miks see töötab. Et sa vaatad, et... noh, mingi koha pealt täitsa õige jutt, eks ole, et äkki need ülejäänud asjad ka on. Et tõe ja vale piir läheb häguseks. Ja ma arvan, et kui me siin sellist rahvahariduslikku ajakirjanduse funktsiooni peame silmas, siis ajalehe ülesanne on ka aidata oma lugejatel eristada seda, mis on kindel teadmine sellest, mis on, noh, ütleme, pehmelt öeldes ilukirjanduslik, ja nendel hetkedel, kui see läheb üle teatavate piiride, näiteks mingisuguse ravist keeldumise tõttu või muul põhjusel läheb... lausa kahjustab inimese elu ja tervist, siis, noh, siin on kaunis lihtne seda piiri tõmmata. Üks hästi sage teema kõigis naistelehtedes ja kollasema maiguga meedias on toitumine, millest alatihti kirjutatakse ja tõenäoliselt kirjutatakse ka meie tervisekülgedel, eks. Ma võin tuua ühe näite, et me oleme koguni paar lugu tellinud... vist paar, aga ühe kindlasti, oma AKsse. Võite järgi vaadata, Kristjan Port oli autor ja palusime tal iseloomustada, või, ütleme, kirjutada toitumisest nagu üldisemalt ja ta kirjeldas seda väga... ma ei hakka seda ümber jutustama, eks ole, aga et üks on mingisuguste väärtõlgenduste ümber lükkamine, kui seda lausa faktipõhiselt teha, teine on konteksti asetamine, ja kolmas on see, et on tõesti oma erialaselt laia silmaringiga inimesega, kes jagab kogu seda tegevusvälja, siis me võime rääkida ju ka soovitudest, eks. Aga on ka meditsiini vallast näited, kus me... ja toitumisest, kus me oleme lugusid tagasi saatnud. Tuleb meelde üks toitumisega... pensionieas toitumisõuannete peale üle läinud arst kirjutas antidepressantide võtmisest, kus tõene oli küll, see, ütleme väide, et antidepressante kirjutatakse kogu maailmas, vähemalt läänemaailmas ja ilmselt ka... üsna ilmselt ka Eestis välja ka paljudele inimestele, kes tegelikult ei peaks neid võtma, aga ta keeras selle üsna kiiresti oma siis toitumismeetodi reklaamiks. Pärast konsulteerimist – ka jälle – mitme muu spetsialistiga, saatsime selle tagasi, eks ole... spetsialistidega mitte tema konkurentsist vaid sellest, selle teema valdkonnast, kuhu ta selle siis oma ärireklaami... millise konksu otsa ta selle riputas.

MT: Aga mis teeb... mis teeb spetsialist sellise õige autoriteedi? Et hea küll – kui see inimene tegeles iseenda mingisuguse äriettevõtte reklaamiga, siis on seda suhteliselt lihtne märgata. Et hea küll, et ta teeb mingisugust oma asja...

MA: No mitte alati nii lihtne. Selle pärast, et kui... ega me ei saa ju selle kriteeriumi järgi veel midagi öelda, et inimesel on mingisugune äri.

MT: Ei, mõistagi see ei ole automaatselt miinus, aga kui ta teeb selle kõrvalt teeb mingisugust sellist, noh, ebateaduslikku asja, siis see aitab seda märgata. Et see ilmselt vähendab tema autoriteeti, kui ta ütleb, et te peate tegema nii, sest et mina mina müün seda siin. See on...

MA: Ma usun, et me... siin on nagu hästi palju sellist subjektiivset. Et me peame esiteks otsustama kiiresti, otsustama tihtipeale, ütleme, vähese või ebapiisava informatsiooni põhjal langetama mingisuguse otsuse, mis siis väljendub selles, et kas me lugu avaldame, ei avalda või töötame sellega mingil kujul edasi. Seda on niisugusel kiirmeetodil väga raske öelda, et mis teeb inimesest spetsialisti ühes või teises valdkonnas, eks ole. Te tõite selle vedurijuhi näite. Et noh, tõenäoliselt esimene küsimus on see, et kui me teda ei tea, siis me küsime, kas ta üldse on vedurijuht. Üks... jälle tuleb teadlaste juurde tagasi, et üks selline küsimus on see, et kuidas inimest näiteks tituleerida siis arvamuseartikli juures. Et kui ta... kes on teadlane? Kas isemõtleja Nõmmelt on teadlane või ei ole? Väga raske öelda, aga me võime hüpoteetiliselt kujutleda, et me ei... isemõtleja ongi väga palju kõvem mõtleja mõnes valdkonnas kui tema akadeemilistes asutustes töötavad kolleegid, aga tavaliselt see ju nii ei ole.

MT: Et selline sildistamine on suhteliselt subjektiivne, eks? Et te, olles haritud ja kogunud, saate aru, mis vahe on inimesel Nõmmelt kuskil teises korruses ja inimesel Tartu Ülikoolist füüsika instituudist.

MA: Jah, noh, see sõtub ju, ütleme, käsitletavast teemast, eks. Miks ma sellest tudeerimisest rääkisin on selleks, et me saame hästi aru ka sellest ka kõik, et mingisugune tiitel – akadeemik ja nii edasi ja nii edasi – lisab – või minister, minu pärast – lisab mistahes teemale autoriteeti. Nüüd on küsimus selles, et kas see autoriteet on... autoriteedi lisamine on asjakohane kui inimene räägib kui kodanik. Siis järgmine meie probleem on see, et me peame inimest kuidagi tutvustama. Me ei saa öelda lihtsalt, et, ütleme, mõõdukalt tuntud või üldse mitte tuntud inimene kirjutas. Me peaks ikka lugejale mingisuguse vihje andma. Noh, need on niisugused hästi tehnilised... ütleme, tehnilisel tasemel lahendatavad probleemid, aga siin on sisu taga. Kas on majandusteadlane inimene, kellel ühtegi teaduspublikatsiooni ei ole, kes

ei ole juhendanud ühtegi, ütleme, teadustööd? Et... raske öelda. Majandusajajundja... mis see teine osas selles liitsõnas tähendab, eks? Et siin on ju ka avalikult narritud ajalehti mõne inimese majandusteadlasena käsitlemise pärast, kui...

MT: Eestis on seda õnneks lihtsam märgata, aga... väiksem liik, et suhteliselt lihtne kontrollida.

MA: Nojah, aga tavalise jageja jaoks ta... ikkagi ei ole nii märgatav ilma, näiteks, ütleme, arvamustoimetuse teatava abita või niisuguse õige ja delikaatse asjade konteksti asetamise.

MT: [Paus] Ma uurin kiiresti, et kas ma andsin teile üldse õige selle... jah, vist küll. Okei. [Paus] Teeks üsna kiiresti, on juba täitsa palju öeldud. Mm, mis nendest teile tundub kõige vähem harilikule inimesele kontrollitav?

MA: Nendest lugest?

MT: Mhmmh.

MA: Noh, hakkame võtma erinevate tunnuste järgi. Ma ei tea, kas selle pesupulbri teema juures on inimesel midagi valida, eks ole, et siin on jälle... kas siit saab mingisuguse tarbimis... kohe rakendatava tarbimissoovituse välja mõelda või ei saa. Noh, sihukene küsimus tuleb näiteks pähe, eks ole. [Paus] Kütusevedusid, eks ole, üksik inimene ei saa peatada, aga ta saab osaleda mingisugustes kodanikuinitsiatiivides, jällegi läbi ühistegevuse on see mingil moel kontrollitav. Selle MIT näite peal peaks esitama järgnevaid küsimusi, eks ole. [Paus] Raske öelda. Võimalik, et see...

MT: [Paus] Võib-olla ei ole üldse.

MA: Mida see mesilaste lugu tähendab? Siin öeldakse, et ei tea põhjuseid. [Paus] Noh, kui midagi peab valima, siis...

MT: Ei, kui nad ei ole valitavad, siis see on ka variant.

MA: Nojah, jääme selle juurde. Võib-olla ma ei ole ka piisavalt süvenenud, et...

MT: Kui pädevad on selliste keeruliste teemade puhul Eesti arvamustoimetused teie arvates? Teie ise ka, eks ju.

MA: Sõltub ju teemast, aga ma arvan seda, et ei tasu ülbeks minna. Ei tasu arvata, et isegi, kui me oleme päris targad, ei tasu arvata, et me kõike teame. Ja koostöö teiste inimestega, nõu pidamine, on igal juhul oluline. Noh, ma ei hakka siin kolleege alavääristama ega kuidagi gradeerima, eks ole, aga selge on see, et ajalehtede arvamuskülgedel, arvamuskülgedelt me näeme ju ka seda, et nad ei ole ikkagi võrdsed. Ja on võib-olla mõni teema, kus mõni toimetuse on tugevam, aga hetkel ma näen kurvastusega seda, et ega vist noh, nii sihukest jõulist konkurentsi Postimehele keegi küll ei paku. Aga eks näis, mis siin juhtuma hakkab lähiaegadel.

MT: Ja üldiselt kõneisikute valik, kuidas te jällegi hindate, et kas see võiks olla laiem, kitsam... enne siin kõik rääkisime, et kas nendest sihukestest kriteeriumitest peetakse kinni või pigem mitte?

MA: Millistest kriteeriumitest?

MT: Need ei olnud kindlasti sihukesed väga selged, aga kellega ei peaks rääkima, kellega peaks rääkima.

MA: Ma arvan, et ka väljaanded erinevad selles osas. Et üks, mille eest tuleb kindlasti Eesti Päevalehte kiita on see, et nemad, nagu meiegi laiendavad ka seda autorite valikut päris kenasti nende võimaluste piires, mis neil on, et seal külgi on ju vähe ja lehte ei mahu palju. Ja ma saan aru ka sellest, et see on vahel niisugune riskantne otsus, et isegi, kui teema on mingil moel põnev ja oluline, siis ka selle tundmatu autori mängu toomine ei ole... noh, ta ei ole ilma hinnata tegevus.

MT: [Ukse liikumine] Lõpetangi paari minuti pärast ära ka.

MA: Ega siia ei tule keegi, et...

MT: Okei, noh, igal juhul. Siis... suhteliselt niimoodi võib seda lõbusalt võtta, aga mis puhkudel võiks anda sellistele inimestele lihtsalt arvamuse avalduse võimalust, kui nad lihtsalt ise seda soovivad? Et kui suvaline inimene tänavalt ütleb, et tal on midagi ägedat öelda sellise mitte tingimata uudisväärtusliku asja kohta, siis ta teib seda tõenäoliselt ei saa seda teha, aga kui president seda teha tahab, siis tal tõenäoliselt on see võimalus.

MA: Ei, kui suvaline inimene tänavalt tahab midagi öelda, siis tal on ka selleks võimalused.

MT: Tal on võimalus, aga kui see teema ei ole tingimata nii huvitav, siis tema lootus saada lehte on palju madalam.

MA: Noh, tema lootus, ütleme, et... kuhu seda suvalise piiri, et... ma hea meelega üldse ei kasutaks selliseid... sellist sõna „suvaline inimene.“ Et me ikka kõik kodanikud ja kui ka formaalses mõttes kodanikud ei ole, siis inimesed siin Eestis. Igalühel on õigus konkureerida sellele auditoriumile, õigus konkureerida sellele foorumile midagi ütlema. Ja meil on ka lausa... räägite nendest asjadest, kus uudissväärtus on madalam, meil on mitmesuguseid vorme, et... „lugeja helistas“ meil näiteks aeg-ajalt ilmub arvamustoo servas. Lugejakirjad ja nii edasi ja nii edasi; kõike käsitletakse niimoodi. Aga ei ole nii, et mõnel poliitikul või tegelasel on mingisugune absoluutne roheline tuli, et niisugune arvamus ei kirjelda adekvaatselt seda, et mis meil tegelikult toimub. Et ka poliitikutel on väga raske siia... eelkõige... [naerab] võib-olla vahel tundub, et poliitikutel just ongi kõige raskem siia konkureerida. Ja... mis see algne küsimus oli, et...

MT: Ma mõtlesin võrrelda... ma ei ole päris kindel, kas see on tegelikult mõistlik, aga võrrelda lihtsalt inimesi, kellel on suurem võimalus saada lehte, et Märt Sults näiteks või akadeemik Raukas...

MA: Aa, jah. Et ma toon siis näite pigem teisest poolest, et kui mõni inimestele väga tuntud ja armastatud tegelane mingisugusest probleemist või minu pärast argielu olukorrast midagi eredat arvab, siis neil inimestel on... neil inimestel, keda Eesti rahvas armastab – tõeliselt, siiralt ja südamest – on ka, ütleme, siledam tee nende inimeste juurde minna Postimehe arvamuskülje kaudu. See on kindlasti tõsi, jah.

MT: Et... aga näiteks ma üldse ei tunnetata, et kas Märt Sults on armastatud või lihtsalt... kuna ta on kuidagi, noh, äge selle dunaamilises mõttes, et siis... kas see tõstab tema tõenäosust saada kajastatud, kui ta ütleb midagi lõbusat?

MA: Noh... selle konkreetse näite kohta on mul midagi väga raske öelda, selle pärast, et ma ei mäleta, et Märt Sults oleks meile ühtegi arvamustoo saatnudki üldse. Aga nagu öeldud – igal inimesel on oma argumenteeritud arvamustoo ja oma siiraste argumenteeritud arvamustoo õigus konkureerida sellele foorumile siin, mis meil Postimehes on pakkuda ja mingil tehnilisel või minu pärast kasvõi sellel põhjusel, et lihtsalt on

uudisväärtuslikumaid lugusid rohkem ees, sa siia ei pääse, siis Eestis on teisi väljaandeid ka, mis jõuavad ju ometi inimesteni, nii et ma ei näe nagu probleemi.

MT: Aga minu poolest aitäh teile, kui just midagi kommenteerida ei ole... [Paus] noh, sel juhul lõpetame ära, aitäh teile.

Margo Pajuste

Õhtuleht

Intervjuu läbi viidud 25. aprillil 2012 Õhtulehe Tallinna toimetuse intervjuuruumis.

Mattias Tammet: Mina olen Mattias Tammet. Me vist ei ole kohtunud siin, aga olen päris mitu aastat siin suviti ringi jõlkunud sealpool. Õpin Tartu ülikoolis ajakirjanduse ja kommunikatsiooni eriala viimasel aastal, teen uurimustööd sellest, kuidas arvamustoimetused, ee, käituvad keeruliste riskiteemade puhul. Keerulised riskiteemad on siis sellised, kus on... kus on mitu osapoolt ja kus ei ole kõik... väga üheti mõistetav. Ehk siis et kui inimene sõidab ilma turvavööta autos, siis see ei ole keeruline teema, sest et noh, seal on... seal on suhtelt lihtsalt ennustatav, mis võib juhtuda – millal õnnetused juhtuvad, kuidas siis läheb. Aga puhtnäitseliselt... igasugused meditsiinialalised asjad on keerulised teemad, kus keegi väidab, et mingisugune asi võib olla ohtlik, teine ütleb, et ei ole. Selle intervjuu ma niisiis võtan linti ja transkribeerin sõna-sõnalt ära. Ja see läheb bakatöö lõppu lisadesse, nii et see on laialt kättesaadav. Kui sa ütled midagi, mis sulle ei meeldi, siis ma saadan selle niikuinii pärast transkribeerimist sulle tagasi ja sa saad üle vaadata, mis... mis sa tahaksid, et sinna ei läheks ja siis keegi seda ei näe.

Margo Pajuste: Okei. See läheb, tähendab, minu oma nime all läheb see sinu...

MT: Ma, jah, sellepärast, et kuna Eestis on nii vähe arvamustoimetusi, siis on suhtelt lootusetu hakata lubama, et sa saaks anonüümne olla, sest et noh, neid inimesi on nii vähe, et seal saab lihtsalt teksti lugedes tõenäoliselt aru, kui keegi sind vähegi tunneb, kes võis sihukest asja öelda.

MP: Seda küll.

MT: Ja lisaks, et kui ma ütlen veel ka millises väljaandes ta on, siis on täitsa lootusetu. Ma annan kohe ühe paberi. Selleks, et rääkida asjadest natuke konkreetsemalt, tegime koos juhendajaga sellise idee, mul on siin neli sellist juhtumit. Mis on... mis info on kuskil väljas ka on kas siin... Õhtuleht või mingi teine väljaanne on sellest teinud uudisloo. Ja nüüd on mingisugune võimalus, et sellest võiks kirjutada ka arvamslugusid või et see hakkab

toimetuses ringlema. Loe need läbi. Neli tükki, lihtsalt järjest loe läbi. Väga põhjalikult ei ole vaja, aga...

[Paus 1:10]

MP: Nii.

MT: Okei. See võib täitsa sinu kätte jääda, siis on sul lihtsam pärast vaadata. Kõigepealt et – on sul ülevaade, umbes kui palju tuleb sellist laadi uudiskilde või asju toimetusse? Ja kui tuleb, siis kust? Kelle kaudu?

MP: Sa mõtled uudistesse?

MT: Eelkõige.

MP: Mm... tuleb päris mitut teed pidi. Kõigepealt keegi kuskil paneb midagi tähele... ütleme toimetuse ajakirjanikest. Teisalt laekub mingi vihje, lugejakiri või on meil netis olemas täiesti konkreetne vihjerubriik. Helistatakse tihti, kaevatakse-kurdetakse. Ja vahel ka lihtsalt tehakse mõne väiksema... mõne teise lehe uudise põhjal. Hakatakse nagu asja edasi kaevama, leitakse sealt mõni teine... teine vaatenurk. Fookus nihkub mujale.

MT: Sa ei ole sihuke püstolreporter, aga kuidas sa nende uudisväärtuslikkust hindad üldiselt? Nende nelja.

MP: Vägagi.

MT: Arvad, et on?

MP: Loomulikult. Eriti muidugi see Tartu variant.

MT: Et kui see läheks uudistesse, siis tunduks esialgu kõige põnevam, uudisväärtuslikum see Tartu variant?

MP: Jah.

MT: Okei. Aga kui peaks arvamustoimetuse selle nüüd üles võtma. Et need on juba kõik on ilmunud, siis mis tunduks selline, kus oleks rohkem ruumi arvamustele? Kus saaks küsida kellegi käest, ise midagi kirjutada?

MP: Noh, ütleme... kõige uudislikum ikkagi endiselt on seesama raudtee ohtlike veoste jutt. Siin saaks nagu klassikaliselt toetuda uudist sama päeva juhtkirjaga näiteks. Ma olen täiesti kindel, et uudised menetleksid seda teemat veel järgnevateski lehtedes, sest noh, tuleksid igasugused reaktsioonid, keegi kuskil... vastavad ametkonnad... noh, kelle käest on niikuinii küsitud, eks ole, hakkaksid veel paiskama oma pressiteateid ja asju, et asi kas on nii või asi ei ole nii ja nii edasi. Et ühesõnaga see teema keriks ja kui seal nüüd ei tuleks mingit selget ja konkreetset lahendust kiiresti, et nii, et [naerab] nüüd asi lõppeb ja punkt, eks ole. Et Eesti Raudtee enam ei vea neid oma veoseid näiteks läbi Tähtvere, sel juhul järgneks arvamusalused tellimused ka erinevatelt tegelastelt. Kusjuures ma kujutan ette, et ka osapooled mõned kindlasti ennetaksid meie tellimust ja saadaksid ka meile ise mingeid lugusid.

MT: Tuleb kohe pähe mõni inimene või mõni... noh, ettevõtte ilmselt, aga just inimestest, kes võiks sihukest asja teha? Saata, rääkida, helistada.

MP: Ee, noh, kui me räägime inimestest...

[Ukselt: Kui sa siin lõpetad, tule minu juurde korra]

MT: Kindlasti.

MP: Nüüd sa jäid lindi peale.

MT: Hirmus!

MP: Näiteks ma kujutan ette, see Tähtvere seltsi juhatuse liige, eks ole, lihtsalt MTÜd, kodanikualgatused. Ma oletan, et kui neil on oma huvi sees, siis kindlasti nad võtaksid selle ja saadaksid meile midagi. Ee... noh, vastaspool. Kuna meil on siin vastas on ametkond, eks ole, siis on see klassikaline juhtum. Või noh, suur firma. Siis arvata võib, et nemad on sellised amorfsemad oma reageeringutes. Suhteliselt jäigal positsioonil, nagu arvata võib. Aga noh, kui ise tellida, siis kindlasti eelistaks nagu asjalt mitte otseselt huvitatud osapooli vaid noh, siin on sul toodud, eks ole, Anto Raukase näide. Kes on siis nagu neutraalne ekspert, eks ole. Me üritaksime leida eksperte kindlasti.

MT: Kas need teised... kujutad ette, et neid teisi võiks ka edasi arendada kuidagi arvamuskülgedel?

MP: Kahtlemata.

MT: Mis veel kõnetab?

MP: Kõnetavad nad kõik. Idee poolest. Ma arvan, et vast järgmine võiks olla see pesupulbri lugu või siis sõiduautode lugu. Mm. Ja noh, see mesilasperede asi lihtsalt on see, et... et ta nagu ei puuduta niivõrd paljusid inimesi.

MT: Mhmm. Mm... üks neist on ilmselt selgem ära näha, kuhu see ennast suunab, aga... aga kui nüüd eri lehed meil siin päevalehed peaksid kajastama, siis on sul kuidagi ettekujutus, kas see muutuks ka see suund, et kas see, et sa valid kolmanda, on rohkem Õhtulehe asi või su isiklik lihtsalt nagu üldine tunne.

MP: Ma tegelt isegi arvan, et kõik valiksid selle. Sest et tegemist on nagu konkreetse ohuga, eks ole. Suurele hulgale inimestele. Ja minu meelest on see küll... noh, see peaks olema kõigi jaoks klassikaliselt kõige uudisväärtuslikum.

MT: Okei. Aga räägime siis põhiliselt sellest kolmandast, et siis on lihtsam kokku võtta. Et... sa... enne juba rääkisime sellest, et kellega rääkida, eks. Aga millises järjekorras see siis nagu välja näeks? Et hommikusel koosolekul antakse teile see kätte või te ütlete, et me tahaks sihukest asja kirjutada, siis mis juhtuma hakkab? Kes räägib kellega, kuidas...

MP: Tavaline taks on see, et ütleme, et meie uudised ei ole veel lugu ära teinud, eks ole.

MT: Mhmm.

MP: Et uudised teatavad hommikusel koosolekul, et neil on selline teema, siis tavaliselt me, noh, kui see teema tundub meile atraktiivne, siis me ütleme ka hommikusel koosolekul, et okei, et me võtame ja teeme sellest juhtkirja. Ja õhtul me lihtsalt vaatame, kui kaugele uudised selle looga nagu jõudnud on. Kui see läheb, noh, kindlalt järgmise päeva lehte, kui see on mingiks pärastlõunaseks ajaks selge, siis me loeme nende materjali üle, kirjutame selle põhjal juhtkirja. Ja mõtlen... kõik need muud asjad hakkavad siis juhtuma hiljem. Tähendab – kõrvalt lugude tellimine...

MT: Hiljem siis... järgmistel päevadel, jah?

MP: Mitte samal päeval.

MT: Aga sellist asja ei ole, et... kindlasti on, aga millisel momendil on see, et mingi asi on nii suur, et see haarab endasse kogu arvamuskülje kohe esimesest päevast?

MP: On olnud selliseid asju küll, jah. Niimoodi, kus me oleme nagu... meil on tavaliselt mingisugune järg lugusid ees, kus me oleme siis seda järjekorda natuke nihutanud ja teinud oma vormi originaalvormi siis sisse, näiteks... üheainsa pika intervjuuna, mis on nagu harvem, või siis võtnud erinevaid sõltumatuid arvamusi mingil teemal. Ütleme mingisugune neli-viis inimest isegi sisse panna. Väikeste juppidega võtab külje ära. Noh, seni on need olnud pigem poliitilised teemad. Kui on, noh, midagi sellist põrutavat ja... ja isegi rahvusvahelist.

MT: Mhmmh.

MP: Või siis on võimalik, et me võtame pika loo kõrvale, kus meil alati on mingi ruum, mingi vormi jaoks – ütleme mingisugune kaks tuhat tähemärki. Vahel rohkem. Ja teeme sinna samasuguse originaalvormi. Kas näiteks ühe küsimuse näol kellelegi eksperdi moodi tegelasele või noh, midagi sellist. Või siis tellime ka samal päeval, aga lühema vormi. Sest tegelikult ega ei ole väga palju inimesi, kes suudaksid sellise asjaga... ja ka julgeksid tegelikult hakkama saada. Kui on, ütleme, selline teema on alles esile kerkinud, seal on võib-olla andmeid on vähe, sa ei tea, kuidas reageerivad teised...

MT: Kui kellelki tellida, siis kui kaua neile tavaliselt ette peab teatama sellest, et noh, samal päeval seda ilmselt valmis ei saa, aga...

MP: On... ühe käe sõrmedel võib üles lugeda need inimesed, kes on võimelised sama päeva lehte kirjutama mingi asja. Aga tavaline on see, et noh, järgmiseks päevaks on juba väga hea. Aga pigem ikka mingi paar päeva läheb aega.

MT: Kui neid tõesti nii lihtne üles lugeda on, siis on see... saaks sa seda teha, kes need on?

MP: Poliitikutest näiteks... noh, poliitikuid tegelikult ma arvan, et igast fraktsioonist kellegi ikkagi leiab. Sellega me oleme nagu hakkama saanud. Noh, majandusteadlastest näiteks Heigo Vitsur. [Paus]

MT: Hmm. Mm... see, Tartlasi... kuidas see välja näeb, et kas... kas see tundub sellise teemana, kus piisaks uudistetoimetuses ühest ja siis ühest juhtkirjast või läheks see kuidagi edasi?

MP: Mulle tundub, et see läheks ikkagi kuidagi edasi. Noh, kui tõesti näiteks linnavõim kohe ära ütleks, et nii, et see pull lõpeb ära. Et kõik... keelame neil oma ohtlikke veoseid läbi Tähtvere vedada ja kõik seda...

MT: Kes... kes võiks sellise, noh, ilmselt see põhineks suuresti tagasisidel, eks. Kes... kust võiks oodata sellist tagasisidet? Et just nüüd, kui juba midagi on ilmunud.

MP: Ee... tagasisidet... mis mõttes siis?

MT: Lehele. Et tagasisidet kas juhtkirjale või esimestele väikestele nuppudele, arvamused avaldustele. Et kas mingisugune neutraalne osapool või seal kohalik elanik või rongijuhid või...

MP: Noh, igasugune tagasiside on alati võimalik muidugi. Selles mõttes, et seda tuleb alati ja kust iganes. Aga noh, siin näiteks, mis kohe silma torkab ongi see, et kohalik võim ei ole midagi öelnud. Kindlasti ma arvan, nii uudised kui ka meie survestaks kohalikku võimu, et mis toimub? Kuidas sellised asjad toimuda saavad?

MT: Kas see on siis selline olukord, kus Õhtuleht pigem asuks inimeste kaitsele või?

MP: Kindlasti kui me peaksime poole valime, siis me valiksime, jah, siin nagu kohalikud elanikud.

MT: Aga kes see saab seda poolt valida? Et kas see on nüüd ühe toimetaja, noh, otsus või sihuke ühine otsus või... peatoimetaja või...

MP: Noh, põhimõtteliselt on see ju nii, et teoreetiliselt peaks ju ajakirjandus üldse olema lihtsa inimese kui, ee, olelusvõitluse kõige nõrgema osavõtja poolel, eks ole. Ja suhtuma kriitiliselt pigem siis suur korporatsioonidesse, ametkondadesse, kohalikku omavalitsusse, riigivõimu ja nii edasi. Selles mõttes et jah, meie üritame olla tavalise inimese poolel või vähemalt aru saada, mis on talle parim, mida ta peaks tegema, kuidas tegema, miks käituma nii ja mitte teisiti ja nii edasi.

MT: Kuidas... seal tundub, et kas... millises vahekorras oleks mõistlik küsida või paluda või loota või trükkida arvamusi ekspertidelt ja lihtsalt asjast huvitatutelt? Just sellega?

MP: Ideaalis muidugi kõigile sama palju ruumi.

MT: Et siis umbes nagu fifty-fifty või... või oleks see...

MP: Noh, see oleneb nüüd jaotusest, kas poolt-vastu, üks ole, mõlemale poolele sama palju ruumi. Seal läheb rebimiseks, et kas me saame selle kõik tegelased kokku tuua oma lehe ühele küljele või siis peame seda läbi mitme numbri kajastama. Aga noh, ideaalis muidugi kajastaks niimoodi, et samal küljel oleks samal päeval koos kõik.

MT: Kas arvamustoimetus saab endale ruumi juurde ka, kui midagi on piisavalt huvitav?

MP: Jah.

MT: Mhmmh.

MP: Tavaliselt on see küll nagu enne, noh, mõned päevad teada. Et see toimetaja, kes tol päeval tööl on, et siis saab ette valmistada. Ja aeg-ajalt me teeme igasuguseid eriprojekte, mis nõuavad kahte külge.

MT: Kuidas sellisele loole just eksperte valida? Et seal on nüüd akadeemik Raukas välja toodud, aga... kust leida just neid eksperte ja kuidas eelkõige hinnata, kas nad on tegelikult kompetentsed? Et lihtsalt tiitel „professor“ ei ole... ei tähenda autmaatselt midagi, kui ta on näiteks kalandusprofessor.

MP: Mm... jah. Noh, ideaalis muidugi peakski neid otsima ilmselt teadusasutustest, ülikoolidest, üks ole. Siis muidugi on olemas selline seltskond tegelasi, kes teavad igast asjast midagi. Sellised rahva sekka läinud teadlased. Ma ei oskagi öelda, kes suudavad kõike populaar... noh, kes võib-olla ühest küljest tunduvadki selle võrra võib-olla mitte nii usaldusväärsed ekspertidena, et nad absoluutselt iga kord igast asjast midagi arvavad, teisest küljest on nad ikkagi targad mehed, kes suudavad keerulisi asju rahvale mõistetavaks teha. Lihtsalt selgitada. Ja noh, ega nad pahatihti ka ise selles süüdi pole, et kogu aeg nende poole pöörduakse. Vaid lihtsalt selles ongi nagu asi, et nad oskavad seletada. Ma ei tea, kas need nimed ka huvitavad, aga näiteks sellised valveekspertid on alati Marek Strandberg ja Hardo

Aasmäe ja sellised vennad tulevad muidugi ette. Alati, kui loomadega tegemist on, siis kindlasti Mati Kaal, eks ole. [Arusaamatu] käest küsitakse veel. Aa, loomadega seoses on veel see... oi, jumal, see... see härra, kes kirjutas „Loomult looma“.

MT: Mm?

MP: See... Turovski.

MT: Mhmh.

MP: Kes Raadio 2s loomadest pajatas siin mõned aastad tagasi.

MT: Mis... noh, Kaalu puhul on ilmselt suhtselt lihtne, mis temast teeb loomaeksperti, aga miks küsitakse Strandbergilt või Aasmäelt, mis mis neist teeb sellise... põneva ja... võiks siis loota, võib-olla, et vähem kallutatud, et...

MP: No see ongi see, et mõlemad ei tundu väga kellegi käepikendused olema. Eks seda tasub iga üksiku juhtumi juures nagu eraldi üle hinnata. Aga mõtlengi see, et nad suudavad selgitada lihtsalt ja selgelt. Ja eks nad on mõlemad targad mehed ka siiski.

MT: Aga mis puhul minna sellise asja puhul ekspertidest edasi, et hakata ise algallikaid uurima ja... tegema selle põhjal järeldusi?

MP: Vaat selle juhtumi puhul ma kahtlen, kas arvamustoimetaja minekust nii-öelda päris allikate manu, noh, midagi väga tuleb, sest tegemist on ikkagi natuke liiga spetsiifilise probleemiga. Kuigi igasuguste muude teemade puhul – poliitiliste, majanduslike, me ikka üritame, jah, neid alusdokumente ikkagi ise lugeda. Mitte jääda lootma selle peale, mida *à la* ESMi kohta ütleb Ligi või Gräzin või kogu lugu, eks ole.

MT: Kas teadustööd või uurimustööd, kas see on midagi, toimetus üritab pigem vältida või on see juhuslik, et...

MP: Noh...

MT: Kui tihti neid loetakse?

MP: Aa, et kui tihti loetakse? Noh, ma arvan küll, et loetakse. Eriti just uudistereporterid, kui nad on mingi asja kallal kõvasti tööd... ja seda ma tean ka, et päris tihtipeale lasevad seda ka endale nagu selgitada ekspertidel.

MT: Okei. Kui nüüd selle teema on kõigepealt võtnud mingisugune konkureeriv ajaleht ette, teinud uudiseid, kirjutanud arvamusküljele, siis... nad on jõudnud Õhtulehest ette. Ee... siis kas see vähendab tõenäosust, et te sellest kirjutate, või ei tee suurt vahet, kui see on ikkagi oluline, või...

MP: Kui on oluline teema, siis ei tee väga vahet, sest et lugejaskond ei pruugi kattuda. Ja kindlasti leiaksime mingi oma nurga veel selle juurde. Kõige parem muidugi, kui leiaks tavalise inimese kuskilt kohapealt, kes ongi kohutavalt mures, on nõus oma näoga lehte tulema ja ütleva, et see on täiesti ettearvamatu, millise püssirohutünni otsas me tegelikult peame siin kõik elama.

MT: Aga kui juba läheb tagasisideks, et kas seda tuleb... kas on mingisugune lemmikkanal inimestel? Kas nad saadavad pigem meili või helistavad või saadavad tigukirja või tulevad kohale?

MP: Kommentaarid loomulikult.

MT: Okei.

MP: Ja ka helistatakse vahel.

MT: Kas kommentaaride põhjal tehakse mingisuguseid... kas need loetakse kõik läbi ja... vaadatakse, et mis suunas inimesed mõtlevad?

MP: Jah, mingi suuna annab see kindlasti kätte. Aga midagi konkreetset kindlasti mitte. Aga teinekord, ma tean, on saadud häid vihjeid kommentaaridest.

MT: Mhmh. Aga mis siis juhtub, kui on vastupidi? Kui see on juba... sellest on räägitud, ütleva, nädal aega juba, või... noh, ekstreemse näitena võiks olla vabadussõja võidusammas, kus sellest räägiti kuude, kuude kaupa ja siis iga natukese aja tagant see tuli jälle üles ja siis noh, seda ikkagi enam-vähem igal pool räägiti ka. Et kas... kas... ilmselt seal on ikkagi selline avalik huvi või inimeste soov selle kohta teada saada siiski olemas, sest muidu ei kirjutataks

sellest, aga kas ajaleht tunneb sellisel puhul endal mingisugust sellist kohustust seda kokku hakata tõmbama, kui see on ennast alla matnud, et kas siis on tungi vähem kirjutada sellest? Isegi, kui on midagi huvitavat.

MP: Ee... noh, vabadussõja võidusambaga oli selline lugu, et pidevalt tuli uut infot peale. Jällegi midagi lagunes, ei jõudnud midagi tähtajaks valmis. Siis tulid igasugused infod mingisuguste kahtlaste lepingute kohta, eks ole. Mingid ekspertiisid, asjad, midagi läks jälle kallimaks. Noh, seda... infokilde tuli kogu aeg peale. Uusi. Nii et selle pärast ka nagu kirjutati sellest pidevalt. Ma arvan, et asi on selles pigem.

MT: Mhmh. Aga ometi see on ikkagi nagu sama teema, et selle võrra saavad vähem ruumi teised teemad.

MP: Ee, võimalik. Aga kindlasti oli avalik huvi olemas.

MT: [Paus.] Kes võiks seal ikkagi olla kõige... konkreetselt, tuleb kohe pähe, mingi oi, räägime temaga, et kes võiks rongide kohta öelda midagi... midagi head ja tarka? Plahvatuste või...

MP: Noh, plahvatustest teab kindlasti Strandberg, vana keemikuna. Rongidest jällegi majandusgeograaf Aasmäe. See viimane oli tegelikult iroonia. Aga mul praegu niimoodi laksust küll ei tuleks meelde. Noh, tavaliselt sellised asjad, kui sa jõuad eksperdini, keda sa ei ole varem kasutanud või mõnel sellisel alal peaks ta nagu sõna võtma, kus sa iga päev väga ei tegutse, siis sellele eelneb kõva guugeldamine. Konsulteerimine näiteks kellegi arvatava allikaga, et kuule, et kes võiks olla see, kes teaks, et...

MT: Kellelt küsida sihukseid asju? Kas mingit sihukest ekspertide vahel sõelumist, et... helistad ekspertidele, et küsida, kes oleks ekspert?

MP: Jah. Täpselt. Nii on. Helistad mõnele tegelasele, kellega sul varem on nagu pistmist olnud, kes on sulle kirjutanud... vana autor. Midagi sellist.

MT: Vaataks neid laiemalt jälle, et milline tundub... me oleme siin põhjalikult kolmandast rääkinud, aga... võib ka kasvõi see olla, aga et milline tundub olevat nagu kõige pikema sellise huviga, et millest võiks tõesti kooruda mingi lugu, millest räägitakse nädal aega terves Eesti pressis?

MP: Noh, see Tartu lugu, ma arvan, üks nädal aega venitaks küll välja. Mm... aga kindlasti ka näiteks keskkonnaprobleemi lugu. Seda annaks kerida ja uurida, et kes siis tegelikult vastutab ja kas peaks... peaks kuskile mingeid puhastusseadmeid paigaldama. Või midagi...

MT: Kuidas nende keerulisusega on? Et ajakirjanikul on mingis mõttes lihtsam, sest et ta saab tõesti rääkida ekspertidega ja kui keegi ütleb, et on nii päris kindlasti, siis noh, see ilmselt muudab enda arvamust ka. Aga mida võib olla inimestele kõige keerulisem selgitada või millisel tundub olevat kõige vähem selliseid lahendusi? Selgeid, tuntavaid lahendusi?

MP: Kõige keerulisem selgitada? Noh, üks asi on muidugi see mesilaste suremine. Selles mõttes, et nagu ma siit aru saan ka bioloogid ei tea veel, milles asi on, eks ole. Et see võibki olla tupikuuse jõudnud. Mm... teine asi näiteks on ka see liiklusohutuse asi, sest tegelikult ma ei ole päris... ma ei saa ise ka päris lõpuni praegu aru, et kuidas on sõiduautode üha suurenev turvalisus liiklusohutust kokkuvõttes vähendanud. Ei tea. Ei kujuta hästi ette.

MT: Kas see oleks siis umbes niimoodi, et eesmärk oleks leida keegi, kes seletaks endale ära, et siis saaks võtta sama inimest, panna teda seletama ka teistele?

MP: Selle auto turvalisuse loo puhul kindlasti kõigepealt võtaks ette ja otsiks üles selle uuringu, originaali, inglise keeles, loeks läbi. Ja kui siis sealt nagu asjad välja ei tuleks, siis kindlasti otsiks välja mõne liiklusohutuse spetsialisti.

MT: Kas on mingisugune ala, mida toimetus pigem üritab vältida? Ma nüüd isegi ei kujuta tingimata ette, mis näiteid ma tooks, aga...

MP: Sa mõtled uudistetoimetus...

MT: Ei, arvamustoimetus. Noh, kasvõi mingisuguse liiga tulise vastukaja kartuses või... teades ette, et seal ei ole midagi öelda või...

MP: [Paus] Ma ei ütleks, et midagi teadlikult väldime. Mingitel põhjustel, psühholoogilistel, mis iganes. Aga võib-olla me väldime pigem tõesti ebahuvitavaid teemasid. Mis nagu inimestele korda ei lähe. Üldse kohe ei lähe. Mis on näiteks nii ära nämmutatud.

MT: Kas saab kujutada ette sellist asja, mis... kasvõi isiklikult või toimetuses tundub, et peaks minema inimestele korda, aga tegelikult seda ei tee. Kas siis saab ikka kirjutada mingisugust lugu. Võtta seda üles, proovida.

MP: Ikka on proovitud, jah. Mingisugust olulist teemat, mis rahvast üldse ei huvita, võib ikka üles võtta teinekord. Või noh, millest sa tead kohe, et Eesti inimene on vastu. Tahad ka mõnda näidet?

MT: Mhmh.

MP: [Paus] Ma mõtlen pärast natsa järgi.

MT: Okei-okei. Et kasvõi siit või keegi teine on võtnud üles, mis tundub, et näed, tegelt võib-olla ei oleks pidanud seda kirjutama, aga... tahtsid. Kasvõi niimoodi, et keegi saadab sisse mingisuguse juba päris kenasti kirjutatud loo või pakub välja, mis tundub, et see oleks hea, aga te teate, et see on selline... kas piiripealne või tõesti tegelikult... mis ei paku huvi aga on võib-olla oluline. Kas toimevus võtab endale sihukese, ee... siis natuke ürgsema ülesande inimesi õpetada või...

MP: Aa, noh, okei, võib-olla üks teema konkreetselt on sookvootide ja palgalõhe teema praegu. Millele, ma kujutan ette, Eesti rahvas on rämedalt vastu. Aga probleem on tegelikult olemas ja sellest tuleb rääkida. Mingi, ma kujutan ette, et üheksakümmend viis protsenti netikommentaaridest taoks autori kohe maa sisse. Kohe läheks autori kallale.

MT: Kommentaaride järgi on muidugi... jah. Hiljuti... ma ei märganud, kas... see vist ei läinud väga nagu laiemaks, aga Postimees võttis üles... ma ei saanudki täpselt aru, mis põhjusel, aga võttis üles ja küsis ka kommentaare, arvamused surmanuhtluse kohta. Kus on tõesti lihtne teada, mis on selline üldine – vähemalt vokaalsete inimeste arvamus. Kas see inimeste teada vokaalsus vähendab seda... kirjutamise tõenäosust või...

MP: See on pigem niimoodi, et nagu... kui meile sel teemal arvamused sisse tuleks, siis me tõenäoliselt avaldaks ta. Kui see on nagu normaalsel tasemel kirjutatud, argumenteeritud ja sõnastatud, siis miks mitte.

MT: Kellelt see tulema peaks?

MP: Võib tulla kust iganes.

MT: Kas tõesti inimene Keilast kuskil bussipeatuse ääres kirjutab ja siis see on natuke huvitav, et selle võiks avaldada?

MP: On olnud selliseid juhtumeid küll, jah.

MT: Siis teema ei ole üldse tingimata oluline?

MP: Ega ei.

MT: Kuidas see kõneisikute valimik üldse teie arvates Eestis on? Et kas on mingisugune... mingisugused inimesed, kes on üle kajastatud vaatamata sellele, et nad ei ole tingimata huvitavad või... kas mingisugune väljaanne pingutab kuskil üle või kasutab mingisuguseid allikaid liiga vähe või te ise ka, et keda, et... olete mõelnud, et peaks tegema nii, aga ei ole teinud. Kõneisikute sihuke üldine...

MP: Eks ta on see, et... ma nüüd arvamustoimetuse poole pealt ütlen, siis erinevate teemade puhul on see, et pidevalt mõtled, et leida nagu uusi nägusid, eksperte, kirjutajaid. Kui see õnnestub, on kõik hästi. Ja kui ei õnnestu – kui inimesel endal ei ole huvi, aega, mida iganes – siis tihtipeale sul ikkagi ei jää mitte midagi muud üle, kui... et see hetkel aktuaalne teema nagu päris kajastamata ei jääks, siis sa võtad ja küsidki jälle selle inimese käest, kelle käest on juba varem küsitud. Noh, selles ei ole muidugi midagi halba, et küsida nende käest, kelle käest on varem küsitud. Aga lihtsalt ma mõtlen, kui on tõesti mingi tegelane, keda on kasutatud sada või tuhat korda, eks ole.

MT: Aga kuidas... kas see kuidagi kajastub ka arvamustoimetuste kvaliteedis? Et kuidas on Eesti arvamustoimetuste kvaliteet?

MP: Üldse või?

MT: Üldse jah. Aga kui tuleb mingisugune näide või konkreetsem mõte, siis ka.

MP: Mina arvan, et tase on nagu okei ja kõigi lehtede arvamusküljed eristuvad mingite oma eripäradega. Võib-olla isegi mitte niiväga vaadetega, aga just käsituslaadi poolest ja...

MT: Kas on keegi, kes eristub rohkem teistest?

MP: [Paus] Jah, võib-olla meie eristume. Meie ja Delfi ehk. See on see, mida paljud... need, kes meile, ütleme arvamustoimetusele konkreetselt tagasisidet annavad, helistavad teinekord, ütlevad, et tublid olete, siis see, mida välja tuuakse, on just see, et meil saavad... saab nagu laiem spekter sõna. Mis tähendab seda, et me küll üritame päris ullikesed nagu eemale hoida, eks ole, aga noh, siiski me üritame leida noh, sellisest mainstreamist erinevaid arvamusi.

MT: Kas tagasisidet tuleb tõesti niimoodi, et inimesed lihtsalt tulevad ja helistavad, ütlevad, et see oli hea lugu, aitäh teile?

MP: Jah. Ikka vahel on, jah.

MT: Kas see oleneb ka teemast? Või saab see olla lihtsalt suvalise, ka sihukese pingelise asja puhul või vastupidi?

MP: See... see pigem nagu juhtub selliste suurte ja oluliste teemade puhul, kus me oleme selgelt eristanud, kas – ütleme – kas keegi autoritest on nagu vastandanud selgelt valitsuse liinile või. Noh, ja see on muidugi eriti just põletavate päevapoliitiliste teemade puhul. Noh, näiteks kõik see eurokriis ja ESMid ja ESFid, Kreeka, kõik see. Sellega seotud.

MT: Kas on mingisuguseid inimesi, kellele ei tahaks anda sõna? Et kas... ja kui on, et siis miks? Kas see on välja kujunenud või...

MP: [Paus] Sellistele päris... halvas mõttes äärmuslastele ikka ei tahaks anda küll. „Juudid ahju“ on juba natukene palju ka meie lehe jaoks.

MT: Kas Eestis on selliseid... kui tihti juhtub seda, et keegi võtab sellistel teemadel kontakti?

MP: Täiskuu ajal ikka juhtub.

MT: Väike võrdlus mingisuguste inimeste vahel... mõtlesin, et kas... noh, kõigile ilmselt ruumi ei jätku, aga kui tahta anda lihtsalt peaaegu suvalisel teemal kellelegi sõna – nad ise on küsinud, tahaks kirjutada hästi sihukesest asjast – siis... lihtsalt, kas tuleb pähe, et kas Keit Pentus võiks kirjutada mingisugust, noh, pealkirjaga, et... jaa, ma tahaks homseks või ülehomseks kirjutada sellist asja, sest et see on põnev. Olenemata... Keit Pentus ja siis, noh, akadeemik Raukas tahaks samal päeval kirjutada.

MP: Samal teemal?

MT: Ee... mitte tingimata üldse. Neil on mingisugused täiesti erinevad asjad, mõlemad... aga mõlemat ei saa panna, et... ma ei taha nüüd tingimata võrrelda, et kes on parem, aga... kas...

MP: Seal hakkavad mängima... esiteks muidugi teema aktuaalsus. See, et mis nüüd juhtub, kui me lükkame näiteks Pentuse teema ülehomsesse lehte või me lükkame ülehomsesse lehte Raukase loo, eks ole. Võib-olla ei saa nad kumbki lehte, sellepärast, et meil on hoopis kolmas ja põletavam teema juba ees ja olemas. Muidugi poliitikute lood on veel eraldi kategooria, sest oleme ausad, ega poliitik ei kirjuta... ei istu maha ja hakka lugu kirjutama sellepärast, et tal süda nii hirmsasti valutab selle probleemi pärast ja ta kohe peab selle kirja saama ja lehte ka. Seal on tavaliselt mingid muud kaalutlused. Eks me siis üritame ka siin isekeskis vaagida ja mõelda, et millised need kaalutlused sellel korral on ja kas talle üldse peab selle teemaga seoses leheruumi andma.

MT: Kas teeb tõesti kriitilisemaks, kui inimene on mingisuguse... noh, poliitikast või?

MP: Kindlasti. Loomulikult.

MT: Kust veel?

MP: Noh, tegelikult iga loo puhul, kui sul vähegi tekib mingisugune kahtlus, et keegi üritab siin mingit oma asja ajada. Siis üritab ikkagi natuke teha sellist taustauuringut. Guugeldada ja küsida kellegi teadja inimese käest.

MT: Aga kas on mingisugune valdkond, kus inimesed pigem ei taha rääkida? Grupp inimesi või... ma ei kujutagi ette.

MP: Kes ei taha lugu kirjutada või kes ei taha intervjuud anda?

MT: Ee... eelkõige kirjutada, ma arvan. Et... arvamuskülgedel vist intervjuud ei ole päris see meetod.

MP: On ikka. On-on. Intervjuud tuleb teha kord nädalas. Kas lühemalt või pikemat.

MT: Mis see... mis on selle väljund? Kuidas see...

MP: Ongi – kas on lühiintervjuu või à la üks küsimus, saadad kellelegi lihtsalt meiliga küsimuse, kuidas seda asja kommenteerite – paned veeru kasvõi. Ja teine asi on selline

pikem, ütleme, noh, tavalise põhiloo mahtu intervjuu mingil põletaval teemal. Nädalavahetuse lehtedes on pikad intervjuud tihti, mida me ei tee ka ise alati vaid teevad näiteks Elu toimetustest, uudistest inimesed. Ja siis lihtsalt, et see nagu ära mahutada, siis pannakse arvamusse... noh, muidugi, sellel juhul, kui sellel on ka veidi sellist arvamuse maiku küljes. Et päris Elu osakonna tavalistel teemadel asja me arvamusse ei pane. Aga et kes nagu üldse rääkida ei tahaks... ma ei oska öelda. Ikka on vahel inimesi, kes keelduvad ühel või teisel põhjusel. Aga sellist ühte gruppi ma küll välja ei tooks. Pigem on need, kes hirmsasti tahavad rääkida, eelkõige poliitikud. Mida lähemal valimistele, seda hirmsamini tahaks rääkida.

MT: Kus on kõige suurem oht sattuda inimeste otsa, kes tunduvad olevat eksperdid, aga tegelikult on... uurimisel selgub, et nad... et see on pigem kahtlane?

MP: Hmm. [Paus] Vaat sellist asja nagu meelde ei tulegi. Ma arvan, et Eesti on suhteliselt väike, inimese taust on suhteliselt lihtsalt selgitatav.

MT: Ma arvan, me oleme suhtselt lõpetanud. Kas jäi midagi kuidagi pähe, mida tahaks veel lõpuks öelda või mis ma oleks võinud küsida?

MP: Hetkel ei tule nagu väga ette. Et pane see ilusti kirja ja vaatame, äkki siis.

MT: Mhmm. Aitäh!

Priit Simson

Eesti Päevaleht

Intervjuu läbi viidud 25. aprillil 2012 Tallinnas restoranis Šeš-Beš õlleklaasi taga. Intervjueeritav palus intervjuu transkribeerida osaliselt keeleliselt toimetatuna, eelkõige vähendamaks kõnelemise lisahäälikuid.

Mattias Tammet: Mina olen Mattias Tammet ja olen Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni kolmanda aasta tudeng ja teen lõputööd. Lõputöö jaoks teen intervjuusid ja annan kõigepealt sellise paberi. See on neli sellist juhtumit, mis on konstrueeritud, millel võib olla seos pärismaailmaga aga ei pruugi ja mis tuleks läbi lugeda, sest et nende põhjal ma hakkan tegema sihukseid... küsin üldiseid küsimusi ja ka konkreetsemaid, sest need aitavad mul küsimusi konkreetsemaks teha.

Priit Simson: No olgu, anna mulle paar minutit.

MT: Jah.

[Paus 2m 30s]

PS: Nii, loetud.

MT: Väga hea. Nii. Idee on selles, et need on juba kas Päevaleheks või kuskil mujal ilmunud – uudislugudena, väikestena. Ja see info on avalikult kättesaadav. Kas need on uudisväärtuslikud teemad?

PS: Tegelikult ju täiesti tavalised, klassikalised uudisteemad, mille sarnaseid on olnud ja tuleb veel. Nii et nad on väga klassikalised selles mõttes, et kehastavad endas mingisugust riski, mida siis ühel hetkel teadvustatakse rohkem või vähem, mis ühel hetkel on aktuaalsem ja võib-olla teisel hetkel vähem aktuaalne. Mille puhul on nagu alati see küsimus, et kui oluline tegelikult see risk on. Ja pluss veel see, et enamasti on alati erinevad arusaamad selle kohta, et kas tegemist on suurema või väiksema ohuga. Et ei ole nagu ühtset veendumust, kui

ränga ohuga on tegemist. Et ühe osapoole jaoks on asi hästi ohtlik ja teise jaoks mitte eriti. Nii, aga mis sind veel huvitab?

MT: Ei, see on kõik. [Naerab] Nii et selliseid asju tuleb enam-vähem igapäevaselt lehes esile, lihtsalt uudistena?

PS: No kas just igapäevaselt, aga igakuiselt kindlasti.

MT: Mhmh. Kui te peaksite ühiselt või üksi valima nendest mingisuguse loo, mida hakkab arvamustoimetuse kajastama ja edasi arendama, siis on siin mingisugune, mis hakkab kohe silma, mis tunduks kõige tõenäolisem?

PS: [Paus 10s] Ma arvan, et see „kütuseveod“ tundub nagu väga tuttav teema.

MT: Tuttav kust otsast?

PS: Tundub, et kunagi, mõned aastad tagasi, on sellest teemast väga palju juttu olnud. See paiskus väga jõuliselt üles, oli pidevalt erinevates arutelukeskkondades esindatud ja mitmel pool olid igasugused teadlased, kes koostasid erinevaid mudeleid, et kuidas üks või teine plahvatus võiks mõjuda ühes või teises paigas – on see siis Tartu, on see siis Tallinn. Ja siis ühel hetkel need arutelud kuidagi vaibusid.

MT: Aga praegusel hetkel haarata üks neist neljast ja teha nende põhjal arvamuskülg või lugu või juhtkiri...

PS: Selles mõttes – kui ma vaatan näiteks USA MIT ülikooli teadlaste uudist ja liiklusohutuse küsimusi, siis see paistab olevat selline, millesarnaseid ilmub Delfis näiteks iga nädal. Pidevalt teadusuudistes ilmub mingeid sarnaseid asju.

MT: Aga see pole päris arvamuskülg.

PS: Jah, see pole arvamuskülg, aga mõnikord võib ka selliseid sinna mahtuda, samamoodi võivad fosfaatide küsimused sinna mahtuda. Samamoodi võivad... noh, mesilaspered ka teatud tingimustel. Samas, kui ma vaatan neid uudiseid – kõik nad on sellise potentsiaaliga, et nad osutavad mingile ohule, pakutakse välja mingi teine lahendus mõnikord ja ei ole kindel, et see teine lahendus on alati kindlalt parem. Et põhimõtteliselt nad kõik näitavad sedasama dilemmat, et sa võid mõnede... eriti see fosfaatide uudis näitab dilemmat, et midagi võid sa

võita ja midagi kaotada, et lihtsalt saad teist sorti riski endale. Et tegelikult ma arvan, et kõigil neist on mingisugune potentsiaal olla arvamusküljel.

MT: Midagi ühesõnaga väga erilist, näiteks, ma ei tea, Päevalehe kontekstis, et kas on midagi, mis tundub väga teielik või...

PS: Päevaleht on üks enim keskkonnaküsimusi teadvustavaid lehti ja kui ma mõtlen sellele, mida inimesed meie arvamustoimetuses, uudistetoimetuses rohkem omavahel arutavad, siis erinevad keskkonnaohud on seal alati hästi tugevalt esindatud olnud. Päevaleht on saanud ju ka erinevaid auhindu keskkonnaorganisatsioonide poolt ja ma arvan, et selleks auhinnaks on omajagu ka alust, sest inimesed omavahelises arutelus on neid teemasid väga palju seedinud ja ma ütleks, et selline roheline mõtteviis on päris kõvasti esindatud. Loomulikult siin on alati see küsimus, et eriti just teadusuudiste puhul nagu see MIT ülikooli uudised ja liiklusohutuse teema, et maailmas leiab absoluutselt igal ajahetkel mingisuguse uuringu, mis tõestab mida iganes. On kindlasti mingeid uuringuid, mis on hästi uued ja mille puhul on võimalus, et tõestatakse väga üllatavaid järeldusi. Ja natukese aja pärast on see uuring kuskil unustatud ja tuleb mingisugune teine uuring, sootuks vastukäiv. See meenutab mulle samamoodi seda juttu, mida räägitakse näiteks jooksutossude ohutuse kohta, et alates seitsmekümnendatest on muutunud jooksutossud järjest pehmemaks ja järjest enam jalga toetavaks, aga justkui vigastuste hulk on kas sama või hoopiski kasvanud. Ja väidetavalt on siis tossud hoopiski süüdi selles, et kuidagi jalad muutuvad liiga hellaks ja ega suuda omadega hakkama saada ja selle tõttu on nad rohkem – erinevad liigesed ja lihased – alati vigastustele. See on ilmselt raamatust „Born to run“ lähtunud idee, aga ise jooksjana, harrastusjooksjana, ma väidaks küll, et selle järelduse juures on väga mitu aga. See kõlab hästi, aga...

MT: Muidugi ta on keeruline, sest inimorganism ongi keeruline.

PS: Jah, et see kõlab hästi, ta on ilusti kokku pandud erineva tõendusmaterjali põhjal, aga samas on alati see, et kui see isiklik kogemus on niivõrd vastukäiv sellele, siis see tundub uskumatu, mida nad üritavad väita. Aga noh, teadlased elavad samamoodi avalikust tähelepanust, nagu kõik teised inimesed.

MT: Sestap ma mõtlengi, et ajakirjandusel on kindlasti suhteliselt tugev, noh, räägitakse, et on see väravavahi efekt. Kindlasti on ajakirjandus just filter kõige selle informatsiooni kohta. Et kui teadlane väidab, et taevas kukub alla, siis ilmselt ajakirjanik ei kirjuta seda –

olenemata, et see on teadlane. Aga osasid asju ei oska isegi ajakirjanikud aru saada, et mida peaks usaldama ja mida peaks läbi laskma, seetõttu tehakse seda aina julgemalt võib-olla, mida keerulisemaks teema läheb.

PS: Jah, seda enam...

MT: Eesmärk oligi, et leida võimalikult keerulisi teemasid.

PS: Näiteks ma vaatan, et Anto Raukase ja raudtee kütuserongide ohutuse küsimus tuletab mulle meelde ühte sama debatti, kui räägiti võimalusest, et Nord Streami gaasitoru plahvatab Läänemeres – sellepärast ei tohiks seda Läänemerre rajada. Ja sedasama väitis siis akadeemik Raukase hea sõber ja mõttekaaslane Endel Lippmaa. Nii et me võisime tema argumentidest aru saada, et kuna gaasitoru on väga ohtlik mere sees, siis tuleks see tingimata rajada maapinnale. Kus, muidugi, ma ei saa nüüd küll aru, et kuidas see oht peaks elimineeruma sellisel juhul, aga ta rääkis mingisugusest viiekümnest Hiroshimast ühes uudises. Mis tekitabki minus alati küsimust, et kas kõik inimesed, kelle nime ette käib sõna „akadeemik...“

MT: Akadeemik, füüsik, professor, kõik need.

PS: ...kas nad on ikka lõpuni usaldatavad. Nad saavad mingi aja eetrit, aga on alati see oht, et ühel hetkel, kui nad on midagi sarnaselt loogiliselt väga ebajärjekindlat väitnud, siis natukese aja pärast pööratakse tähelepanu nende pealt ära, sest nende positsioonid on niivõrd ilmselgelt kummalised, et nad natuke on kaotanud sellega oma usaldusväarsust ja positsioneerinud ennast mingisuguse ristsõidijana, kes jumala eest tahab tõestada mingisugust järeldust ja jätab kõrvalse kõik vastuargumendid sellel teel.

MT: Mhmh. Aga arvamustoimetus räägib selliste inimestega ka.

PS: Jaa.

MT: Ja... kuidas toimub selline... ma ei teagi, võib siit põhimõtteliselt valida mingisuguse ühe nendest neljast või rääkida näiteks Nord Streamist, et kui kirjutatakse arvamust ja küsitakse kelleltki kommentaari, siis kuidas valitakse eksperte? Mis peavad nende kvaliteedid olema, mida nad peavad teadma, kuidas nad peavad seotud olema?

PS: Üks oluline kvaliteet on muidugi eksperdi puhul see, et ta kirjutab oma loo valmis. Või leiab aega pikemaks intervjuuks. Sest vastasel juhul, kui helistada kellelegi ja öelda, et kas te kirjutaksite palun artikli ja ta seda kunagi ei tee, siis mõne aja pärast võib meie huvi mõnevõrra raugeda, sest et lõppkokkuvõttes me oleme päevaleht, meil on vaja pidevalt tagada lugude voog ja me eelistame ikkagi tegeleda nendega, kes on... selles mõttes võimelised neid lugusid valmis tegema.

MT: Kas see tähendab, et te eelistate ennekõike inimesi, kellega teil on juba kogemus?

PS: Neil on teatud eelis küll, sellepärast, et nagu igasuguse innovatsiooni puhul, et kui sa helistad kellelegi uuele, võib selguda, et ta – A – ei tee seda lugu valmis – B – ei oska korralikult kirjutada või – C – mis on seesama, et jutt jääb natuke ähmaseks. Loomulikult nendel, kes on sisse töötatud inimesed, neile me helistame sagedamini ja jätkuvalt. Aga loomulikult aeg-ajal me mõtleme, et kuidas leida uusi inimesi, kas me oleme jätnud midagi tähelepanuta, kas kuskil on keegi geenius, keda me ei ole taibanud tülitada, aga kes võiks olla väga hea arvamusiider. Mõttetöö selle kallal käib pidevalt, aga nagu ikka, ega millegi uue välja mõtlemine nii lihtne polegi. Eriti sellises väikeses riigis. Pädevate ja samas ka mõjukate inimeste arv on ju limiteeritud. Samas – seda olulisem on, et inimesed ei oleks ennast mingisuguse äärmuslasena positsioneerinud. Kindlasti, noh, ega see kättesaadavus ei ole nüüd ainus kriteerium. Ennekõike on ikkagi see, et... märksa olulisem faktor on see, et ta oleks selline inimene, kelle arvamus on kuidagi silmi avav. Et ta tunneb valdkonda väga hästi ja näeb seal mingisuguseid seoseid, mida me muidu ei näe. Teab kõiki peetud debatte, teab, mis on ühe või teise koolkonna poolt- ja vastuargumendid ja suudab nende seas ikkagi oma tee leida. Öelda, et kaaludes seda ja teist, võib öelda kokkuvõttes, et vot, järeldus Y on õige.

MT: Aga kust leida selliseid inimesi? Et sina ilmselt ei tea kõiki Eesti teadlasi, majandusteadlasi, poliitikuid, et kelle käest küsida, kui on vaja mingisugust kommentaari ja siis mõtled, et hmm, ma üldse ei tea, et kelle käest küsida.

PS: Aga tegelikult saab mõnikord ka selle uue nime vana nime käest. Sest olles helistanud näiteks mingisugusele inimesele, kes meiega on pidevates suhetes ja esitades talle mingisuguse küsimuse, võib selguda, et tema sellest valdkonnast eriti ei tea, aga ta soovitab kedagi teist. Samas aeg-ajalt juhtub ikkagi seda ka veel, et me suudame väljaspool seda algset ringi leida sootuks kedagi teist. Ikka me tutvume aeg-ajalt inimestega, ikka me loeme aeg-

ajalt kusagilt mujalt kellegi töödest erinevatest kanalitest. Aeg-ajalt on oluline vaadata ka sellistest peavoolumeediaväljaannetest kõrvale. Ma arvan, isegi näiteks sellised mõnevõrra kõrvalisemad paigad nagu Sirp, Memokraat, Vikerkaar, KesKus, ajalooline ajakiri Tuna, siis veel Tartu Ülikooli ajalooline ajakiri, Kaitse Kodu, ajakiri Sõdur... vot need võiksid olla Eestis näiteks minu jaoks need paigad, kus ma ammutan mingisugust kõrvalpilku. Teinekord ka blogid.

MT: Et siis ajakirjandus tegeleb iseenda üleval hoidmisega? Et kõrvalajakirjandus on selline konkreetsem ja...

PS: Ei, ma ei ütleks, et need nišiväljaanded kuidagi suudaks seda peavooluajakirjandust asendada.

MT: Ei, seda küll, aga sealt saab ikkagi inspiratsiooni mingisuguse konkreetse teema kohta?

PS: Nagu ikka, et keskus ammutab aeg-ajalt perifeeriast uusi mõtteid. Sellepärast, et kollektiivne aju on ikkagi nagu leidlikum. Seal võib olla mingeid vaatenurki, mida ülejäänud ei pane tähele. Seal loomulikult võib olla ka täiesti irrelevantseid asju. Sageli enamasti ongi. Aga samas selliseid vähem jälgitavatel kanalitel silma peal hoidmine on väga oluline. Samamoodi tuleb välismaa väljaandeid lugeda. Mitte ainult kõige suuremaid, vaid ka teinekord natuke väiksemaid.

MT: Kas on mingisuguseid inimesi, kes on tõeliselt halvad allikad arvamuskülgede jaoks? Me rääkisime enne, et need inimesed, kes kirjutada ei oska, noh, mõistagi, et kui nad ei oska kirjutada ja enda seisukohti väljendada, et siis see on väga lihtne selline asi, mis nendest teeb halva allika, aga kas on mingisugused inimegrupid või mingisugused alamkultuurid või...

PS: Noh, terve kutseala esindajad äkki või?

MT: Näiteks. Kogemuse järgi lihtsalt, noh, kui on...

PS: Mulle õudselt meeldib rääkida õpetajatega, aga enne, kui ma jõuan intervjuuni õpetajatega, pean ma ikka selja higiseks ajama, sellepärast, et õpetaja esimene küsimus on alati, et kas oleks võimalik, et sellest räägiks keegi teine nende asemel.

MT: Miks, huvitav?

PS: Ilmselt on tegemist mingi keskmiselt suurema alalhoiuintinktiga nende seas ja arusaamaga, et esimesed heidetakse.

MT: Aga nad räägivad mõistlikku juttu, kui juba nendeni saab?

PS: Täpselt. Seda enam, et ma küsin neilt alati teemadest, millest neil peaks olema sajabrotsendilisel selge arusaam ehk siis nende töö. Kellel siis veel peaks olema selge arusaam sellest, mis on õpetaja töö?

MT: Aga kui võrrelda näiteks... kui rääkida õpetajate tööst, siis milline... kuidas võrrelda eksperti, näiteks... kas direktor on enam-vähem sama hea ekspert, kui õpetaja ise, sest et tema all töötab mitukümmend õpetajat? Kuidas see erineb?

PS: Enamasti üritavad alati õpetajad sööta seda palli direktorile ja öelda, et sellest peaks rääkima direktor. Enamasti on minu küsimused loomulikult hoopis sellest, mis toimub klassis, mida direktor ehk justkui ei tea või siis teab vähem. Ja siis ma üritan selgeks teha õpetajale, et mind ei huvita direktori nägemus, mind huvitab just õpetaja nägemus. Ma nüüd natuke läheks tagasi ja ütleks, et tegelikult ei ole mainitud kättesaadavus ja ka teatud eriskummalisus mingisugustes perifeersetes väljaannetes nagu ainsad kriteeriumid, mida me siin kasutame. Loomulikult ma kasutame ikka ennekõike seda, et see inimene oleks – A – mõjukas, et tema sõna maksaks midagi, B – huvitav, eks ole, et ta väljendab huvitavalt ja ta mõtleb huvitavalt ja ta avab silmi. Tegelikult ongi Eestis... me praegu tajume seda, et sihuke ühe teema maailm tuleb järjest enam peale. Ühe tõe maailm. Justkui ongi nagu üks arusaam. Et kui...

MT: Aga ajakirjandus on selle filter ju.

PS: Kui on...

MT: See tuleb ju ajakirjandusest.

PS: Ei, see ei tule ajakirjandusest. Ma arvan, et see ajakirjanduse jõuvahekord PR-masinaga, mida on paisutatud viimase kümnendi jooksul tohutult, see jõuvahekord on järjest halvenemas. Iseäranis just poliitika osas, aga ka firmade osas. Ja mina väidaks küll seda, et seal on väga oluline, et ajakirjandus kuidagigi jõuaks hoida oma kaitseliini selle PR-jama vastu, mis neile igapäevaselt postkastidesse sajab või telefonidest kostab. Ja ma üha enam

näen, et PR-töötajate read üha pikenevad. USAs peaks olema PR-töötajate ja ajakirjanike suhe umbes viis ühele. Ma ei välista, et see on Eestis samamoodi. Et keskmises PR-firmas on niivõrd palju juba inimesi tööl, riigiasutustes igasugune... keskministeeriumis on neid... kuskil sajandivahendutel oli tihtipeale ainult mingisugune üks inimene terve ministeeriumi peale pressitöö peal, avalike suhete töö peal. Nüüd on mingisugune viis-kuus inimest, pluss allasutused ka veel eraldi.

MT: Kas sajandivahetus on nüüd selle sajandi vahetus või...

PS: Noh, sajandivahetus, jah.

MT: Kümme aastat tagasi ainult?

PS: Noh, kaksteist nüüd siis juba.

MT: Nii väikese ajaga on muutunud nii kapitaalne muutus?

PS: Kapitaalne muutus! PR-eriala oli ju niivõrd uus, üheksakümmend kuus-seitse-kaheksa see ju alles leiutati Eestis. Ministritel ei olnud poliitilisi nõunikuid või neid oli vähe...

MT: Aga kas see on siis Eesti eripära, et see nii kiiresti on muutunud või on see välismaal ka?

PS: Nii siin kui seal, Eestis on see kontrast tuntavam. Sest põhimõtteliselt on nii Eestis kui välismaal suhe paigast minemas. Sellepärast, et ajakirjandus on oma finantsprobleemidega ja võimega palgata võimekaid inimesi järjest enam alla käimas... palgata palju neid inimesi, see on ka alla käimas. Ja PR muutumas järjest aktiivsemaks. Ja see on ka minu arust põhjus, miks näiteks Eestis on kõik väga veendunud, et eelarvetasakaal on ainult see, mille pärast me peame muret tundma, mitte majanduskasv. Et miks me peame rääkima just nendest majandusnäitajatest, mis meil on hästi, mitte nendest, mis on halvasti. Ja see on väga selgelt tohutu, võimsa ja väga järjekindla ja hästi makstud parteiaparaadi ja riigiametiaparaadi töö tulemus. See on niivõrd hästi suudetud kõigile selgeks teha, sellepärast, et kui me vaatame näiteks peaministrit, siis tal on ju võimalik oma sõnumeid edastada partei PR-inimeste kaudu, riigikantselei PR-inimeste kaudu ja siis oma lähemate nõunikute kaudu, kellest ka paljud on meediakogemusega. Nii et...

MT: Aga kas see tähendab, et sa vaatad pigem skeptiliselt, kui tuleb kuskilt poliitikute poolt endalt ettepanek, et nii, nüüd ma võiksin kirjutada arvamuse artikli.

PS: Loomulikult.

MT: Kas rohkem kui teiste puhul?

PS: Päevalehes on poliitikute arvamused suhtes filter väga tihe. Tihedam, kui igasuguste muude erialade puhul. Väga sageli poliitikute arvamused Päevalehes põrgatatakse ainult online-väljaandesse, mis on mõnevõrra pehmeme filtriga, hõredama filtriga. Või siis pannakse ta mingisugusesse väiksemasse formaati, näiteks päevakirjaks. Lugejakirjaks. Aga sellele vaatamata, et aparaat on nii tohutu, pean ma tunnistama, et kvaliteetset sisu tuleb siin meeletult vähe. Nii et seal on hetkel kvantiteedi ülekaal meeletu, kvaliteedi ülekaal ajupotentsiaali mõttes...

MT: Päevalehes mõtled?

PS: Ma mõtlen ajakirandus versus PR suhet. Et PRis on järjest enam kasvanud võime igasugust jama ära siluda...

MT: Ja kui neid on palju, siis ongi ajakirjandusel raske. Aga...

PS: Jah, sest lihtsalt selle kordavuse kaudu nad saavad sellega...

MT: Aga see on tegelikult huvitav, sest et... tuleme korraks tagasi selle juurde, et sa ütlesid, et sa eelistad inimeste kommentaare, kes on mõjukad inimesed.

PS: Samas ka, jah.

MT: Jah. Et see on... tundub mulle väikese dilemmana.

PS: Jah.

MT: Et poliitikud on mõjukad inimesed, kui me räägime sellistest, noh, igapäevaelu muutvatest asjadest. Kas... kas see tähendab, et Päevaleht või sina... üritate suhteliselt vähe leida selliseid inimesi, noh, tänavalt kommentaare või kui keegi kirjutab kuskilt näiteks, noh, tõesti, selle kolmanda teema puhul kirjutab keegi Tammelinnast Tartust või Karlovast või kust iganes, kirjutab teile, et jaa, et mul on sihuke mure, et... kirjutab teile hea kirja ja selle

saaks põhimõtteliselt avaldada, aga kas teil on siis tõenäosus seda avaldada madalam, kuna see ei ole autoriteet?

PS: Ei, ma arvan, et tegelikult igasugused MTÜde inimesed ja muidu ka eksperdid ja kohalikud teemad on meil tohutult hästi esindatud. Ma arvan, et kuigi seal sageli ei ole seal seda mõju nii esmapilgul taga, aga see mõju võib tekkida ja minna väga suureks, kui ühel hetkel need inimesed kohapeal tekitavad mingisuguse voo. Võib-olla ma ei väljendanud ennast piisavalt järjekindlalt, aga tihtilugu need kohalikud inimesed – neil on arvestataval määral ekspertiisi kohalikes asjades ja... või siis teatud keerulisemate teemade puhul, näiteks ka mingisugused õppejõud, analüütikud ja nõnda edasi. Analüütikul ju selles mõttes... tema mõjukus on ainult sümboolne. Ta ei langeta mingit otsust, selles mõttes et ta ei saa mõjutada seda otsust, mis lõpuks langetatakse.

MT: Aga sina saad seda mõjutada ju niimoodi, et sa lased selle lihtsalt eetrisse.

PS: Aga tema arvamus võib olla mõjukas selles suhtes, et ta tekitab tohutu meediakajastuse. Ja ma ütleks küll, et näiteks mõne ülikooli õppejõud, kui ta ikkagi võtab sõna mingisugusel päevakajalisel teemal, mida ta on isu eluaeg õppinud, siis Päevalehe arvamuskülgedel võib selliseid lugusid leida väga palju.

MT: Aga kuidas sa hindad Päevalehe või isegi teiste väljaannete, noh, ekspertide või kõneisikute valikut? Kas see võiks olla... kas seal on mingisuguseid suuri möödaminekuid või just vastupidi, mingi selge tendents mingisuguste heade inimeste vastu? Kuidas...

PS: Kuidas ma... veel üks kord, palun.

MT: Okei, et kas sinu arvates on Eesti ajakirjanduse arvamuskülgedel kõneisikute valik hea või halb? Mis on seal põhilised vajakajäämised ja head osad?

PS: [Paus] Ma arvan, et ta on rahuldav, aga loomulikult on inimesi, kes võiksid rohkem kaasa rääkida ja probleem on sageli selles, et inimesed, kes teavad asju, neil on oma mingi kalkulatsioon mängus, miks nad ei räägi kaasa ja selle tõttu lasevad mingisugusel pooltõel valitseda. Ja nad ei sekku sellepärast, et nad kardavad suhteid ära rikkuda. Ma arvan, et Eestis on väga palju probleeme selles, et inimesed ei taha arvamust avaldada teatud populaarsete jõudude, populaarsete seisukohtade, populaarsete isikute vastu. Isegi siis, kui neil on oma

isiklik skepsis, aga nad saavad aru, et nad võivad selles debatid jääda kaotajaks. Õeldes välja tõe, võivad nad selle eest, noh, kuidagiviisi karistatud saada. Kaudsemal või otsesemal viisil.

MT: Võiks arvata, et kui selline tõde on tõesti tegelikult selgelt näha ja see asi ei ole väga keeruline, siis näeb seda ka ajakirjanik või toimetaja. Või ei näe?

PS: Sõltub ajakirjanikust ja toimetajast ja peale selle, kui keegi üks ajakirjanik või üks toimetaja midagi näeb, siis sellest ei tarvitse piisata, et osutada teatud loogilistele lünkadele ühe või teise seisukoha puhul piisavalt järjekindlalt. Igapäevaselt toimub nii palju ja osutada kõigele vigasele, ebaloogilisele, pooltõdesid sisaldavale või suisa valele käib lihtsalt üle jõu, sest sellisel juhul peaks pidevalt vaidlema ja ei jõuakski muude teemadega tegeleda. Siin ongi tegelikult... me jõuame välja sellise ajakirjanduse võimuse juurde, et tegelikult ju ajalehtede mahud vähenevad praegusel hetkel. See tähendab, et on vähem inimesi, vähem mahtu, vähem võimalusi ja seetõttu ka vähem šansse korjata üles selliseid pooltõdesid või ka vigaseid väited ja osutada, et kuulge inimesed, see ei vasta üldse tõe. Tihtilugu on avalikus ruumis mingisugused väited, mis jäävadki ümber lükkamata, kuigi tegelikult oleks seda päris lihtne teha. Lihtsalt sündmused lähevad edasi.

MT: Aga mis määrab selle, kui kaua saab ajaleht mingisuguse teema peale jääda? Kui kaua rääkida mingisugusest ühest teemast? Et noh, üks võimalus on tõesti, kui läheb asi arvamusküljele, siis on tõesti üks juhtkiri või üks väike lõik ja siis see kustub. Aga näiteks siit – on siin mingisugune asi, mis näeks välja, nagu see võiks jätkuda, ütleme näiteks nädal aega või kauem või on mingi eriti mõnus näide kuskilt mujalt?

PS: No ma arvan, et sellisel juhul, kui mingisugune ekspert veel kuskil välja tuleb ja asjatundjate nimekiri laieneb, kes midagi kaasa arvavad ja kaasa kõnelevad, siis sellisel juhul loomulikult see debatt võib kesta kauem. Aga põhiline on see, et midagi juhtuks. Ja teine asi on veel see, et noh, selles valdkonnas peab olema mingeid uusi arenguid. Kui neid ei ole, võib juhtuda, et teema läheb maha. Teine asi – tihtilugu võidakse ka tekitada mingisuguseid sündmusi või libateemasid, mis siis ühe või teise küsimuse ära söövad. Et parteid on sellel alal päris osavad. Et noh, miks kerkis üles noorte valimisea teema? Valimisea langetamise teema, õigemini? Kuueteistaastastele valimisõiguse andmise küsimus? Loomulikult selle pärast, eelnevalt oli ACTAga peaminister ennast kuidagi täis teinud. Visati mingi hea, ohutu arutlusteema ja oligi korruga nagu tähelepanu võidetud. Sisuliselt on meedial võime jälgida

teatud sündmusei ikkagi teatud määral piiratud, et see ei ole lõputu. Ja peale selle on meediamasina ülesanne ikkagi leida alati midagi uut. Selle tõttu on see kaadervärk natuke haavatav. Ja võib-olla ei olda siis seetõttu jäljeküttidena piisavalt järjekindlad.

MT: Oletame nüüd, et sa oled kirjutanud täna arvamuse ja see ilmub homme. Täiesti olenemata, millest see on, siis kust tuleb enamasti vastukaja? Kellelt, mis kanalite kaudu?

PS: No enamasti, kui see arvamuse sisaldab rünnakut mingisuguse jõu aadressil või mingi rühmituse aadressil, siis see rühmitus ilmselt ka reageerib kuidagi. See on ju üsna elementaarne, et kui ma kirjutan, et naised ei saa IRLis mitte kunagi ministriteks vaid nende koht on seal parteis kohvimasina taga või koopiamasina juures, et siis on üsna ilmne, et nende meediajuht Rauno Veri on mõnevõrra verine.

MT: [Naerab]

PS: Ja üritab selgeks teha, et neil on ju ometigi Ene Ergma, jättes mainimata, et Ene Ergma ei ole minister ega saa selleks. Ja tihtilugu on muidugi ka sellist positiivset tagasisidet. Loomulikult on seda ka olnud. Et tihtilugu tuttavad inimesed kirjutavad, ütlevad, et väga hea, õiged mõtted. Või noh, muidugi netikommentaarid ka, aga seal on sellist tummist sisu mõnevõrra vähem, kui võiks arvata. Juu siis see kommentaarium on ennast kuidagi nii stigmatiseerinud, ma ei tea, ära märgistanud kui mingisugune hullude palat, et ükski mõistlik inimene seal enam sõna võtta ei tahagi.

MT: Päevaleht tegi päris huvitava eksperimendi ka mõnda aega tagasi, et...

PS: Jah, aga tundub, et kuivõrd see eksperiment ei ole ellu jäänud, siis ei ole seda hinnatud edukaks ja ma kahtlustan, et ta oli nagu natuke liiga range lahendus.

MT: Kui läheb hommikul niimoodi, et ütleme, näiteks peatoimetaja annab arvamustoimetusele ülesande, et nii, nüüd me kirjutame sellisest asjast, te kirjutate sellisest asjast. Teile tundub see sihuke normaalne asi, et ta ei ole teinud teile ülekohut, et see on tõesti midagi, mida peaks kirjutama või te ise tulete sellega välja. Mis siis juhtua hakkab? Kas kõigepealt... mida uuritakse või kellega räägitakse või kas toimuvad koosolekud või istutakse maha ja mediteeritakse?

PS: Noh, enamasti käib see nii, et kõigepealt hommikul me tuleme üldse oma ideedega lagedale ja siis need ideed saavad mingisuguse vastukaja, et kas need siis kiidetakse heaks või öeldakse, et kuulge, et te midagi jätsite tähelepanuta. Ja tehakse omi ettepanekuid. Noh, eks me siis hakkame nende kallal tegutsema, aga räägime alati ka nendest ajaraamidest, mille raames see võiks ka võimalik olla. Ja siis mingisuguse aja jooksul selgub, et kas täna sellest midagi saab või ei saa, et kas inimesed on kättesaadavad või on kättesaadavad alles homme ja üldiselt me loomulikult üritame olla võimalikult päevakajalised, et tegeleda kiiresti nende asjadega, mis üleval on ja mis inimestele korda lähevad. Arvamuskülg võiks ikkagi uudistega võimalikult kiiresti seotud olla. Loomulikult on arvamuste avaldamised ja läbi seeditud seisukohavõttud mõnevõrra enam aega nõudvad, kui uudiste kirjutamine, aga see ei tarvitse alati nii olla ja mõnikord võib mõni arvamus olla hoopiski just uudise allikas. Ta võibki sisaldada uudislikke elemente ja avada inimeste silmad mingisuguse faktilise informatsiooni suhtes.

MT: [Paus] Kui on mingisugune tõesti keeruline teema, siis kas... noh, keeruline teema, kus on mitu üksteisele vastu rääkivat osapoolt, noh, kasvõi seesama MIT teadlased versus autotootjad, siis kas sa püüad ise endale kõigepealt arvamust tekitada selle kohta, enne kui sa otsustad, kes saab eetriaega nii-öelda või mitte?

PS: Eks me muidugi aruta, et kes võiks olla sellised huvitavamad inimesed, et see on alati selline katsetamine loomulikult, et kuidas välja kukub.

MT: Ma mõtlen rohkem seda, et kas sa ise üritad selles mingisugust seisukohta võtta, enne, kui otsustada, kas keegi üldse saab, noh...

PS: Loomulikult peame me hindama, et kas see debatt on tõsine või mitte. Mõnikord on sellised, mille puhul kohe paistab välja, et see on üks sellest sarjast, mida me teame juba niigi, eks ole, ja mis lõppeb eikusagil. Aga teinekord tundub, et on tegemist ikkagi mingi tõsisema nähtusega ja siis loomulikult üritame mingisuguseid kolmandaid, neljandaid ja viiendaid arvamusi juurde meelitada. Et see on muidugi üks probleem alati sellega, et oletame, kui me helistame mõnele teadlasele, siis võib juhtuda, et ta tegeleb oma elus parasjagu millegi muuga, mitte ei ole tegelenud Eesti Päevalehe telefonikõne ootamisega kõik see vahepealne aeg. Et ta võib tõesti olla väga hõivatud ja see tekitab teatud küsimusi selles, et kas me jõuame sellele nii päevakajaliselt reageerida, aga... ma usun, et seda

reageerimiskiirust on mõnevõrra võimalik parandada näiteks juhtudel, kui me teeme arvamuse loo tellimise asemel intervjuu. Sest et rääkida niisama on ju ikkagi kergem. Ja siis me saame selle reageeringu veidi kiiremini.

MT: Viiskümmend minutit hakkab täis saama – kas ma jõuan veel paar küsimust küsida?

PS: Jaa, ikka.

MT: Okei. Et kas... oot, ma mõtlen korra. [Paus] Kui mingisugust... kas leht üritab pigem olla rõhutatult neutraalne või üritab rõhutatult leida mingisugust päris teed nii-öelda või on seal mingisugune vahepealne variant?

PS: Noh, minu arvates arvamustoimetaja, kes on lõpuni neutraalne, tema tehste ei ole kindlasti huvitav lugeda kuidagi, et neutraalsus peaks seisnema ikkagi selles, et ma annan erinevatele osapooltele sõna. Ma ei ole suletud nagu omaenda maailma, omaenda seisukohta, vaid ma tahan kuulda ka, mis teised osapooled arvavad, isegi, kui ma nii ei arva. See on minu arvates neutraalsus. Et mul on mingisugused mängureglid, mida ma üritan järgida ja mis on kõigi jaoks kehtivad. Ja ma tahan kuulda mingisuguseid seisukohti, mis ei ole kooskõlas ühiskonnas heaks kiidetud arusaamadega, noh, näiteks Eesti Päevalehes homme ilmub Vladimir Lebedevi, omaaegse Pronksiöö... Pronkssõduri teisaldamise vastase arvamuse lugu. Tegemist on inimesega, kes on olnud aastakümneid või kaks aastakümnet siis Eesti iseseisvuse vastane. Aga samas ma ütleks, et tema hääl kajastab mingi osa venekeelse elanikkonna arusaama asjadest. Ja seda häält iseendale teadvustada on siiski mõttekas. Kasvõi juba ainuüksi ühiskonna enese huvide mõttes.

MT: Aga kust läheb see piir, mis hetkest ta ei ole enam lihtsalt teistmoodi rääkiv hääl vaid te vaatate, et see on mingi veider, et kas lihtsalt panete ukse lukku või ignoreerite teda, kuigi ta üritab midagi kirjutada?

PS: Kui teema on ikkagi juba ammendatud, et siis loomulikult me ei hakka mingeid kordusetendusi nõudma.

MT: Aga kes otsustab, kui tuleb üles, noh...

PS: Arvamustoimetuse juhataja ennekõike või siis arvamustoimetajad, kes talle siis sekundeerivad selles küsimuses. Või ka siis peatoimetaja. Aga enamasti me teeme

suure osa sellest filterdamisest allpool ära. Et kui on ikkagi näha, et inimene tahab lihtsalt nagu kordusšöüd, tal midagi uut väga lisada ei ole, noh, miks me peaksime siis seda avaldama? Noh, ta on öelnud oma asja, et kui ta tahab nagu...

MT: Oletame, et näiteks Eestis tuleb, näiteks teised lehed võtavad üles, noh, kasvõi selle vaktsiiniteema – see sulle ei meeldinud – aga kas siis see mõjutab Päevalehe edasist tegevust, et kas...

PS: Jah, see mõjutab osaliselt ka meid, sellepärast, et kui on näha, et vastukaja sellele on väga elev ja tõesti ongi mingisuguseid sündmuseid siin, et mida võib-olla meie esimesena ei avastanud, aga mis läheb inimestele korda ja kus on arengud tõesti mõjusad ja olulised, siis me peame ka selle teemaga kaasa minema, jah.

MT: Lõpetagem sujuvalt ära ka. Hinda lihtsalt Eesti arvamuskülgede hetkeseisu. Me rääkisime enne inimeste valikust, aga laiemalt ka, et sellised sisemised filtrid ja teemade valik ja... kuhu näiteks Päevalehel oleks areneda?

PS: [Paus] Päevalehel oleks areneda siis, kui meil oleks rohkem inimesi, rohkem lepingulisi kolumniste, kellel on uudsed, teistsugused seisukohad, rohkem välismaa tõlkelugusid, rohkem aega nädalavahetuse intervjuusid ette valmistada. Kas see kõik reaalses maailmas võimalik on, kus rahade leidmine on olulisel määral küsimärgi all, see on muidugi problemaatiline, jah. Aga kui sa küsid lihtsalt, et mis on veel puudu, siis need ilmselt ongi puudu. Pluss veel ka see, et juhtkirjades leida rohkem aega teemaga tegelemiseks; kui on hilisel pärastlõunal või õhtul see teema välja mõeldud, tihtipeale see teema võib jääda lahjaks. See teostus ei ole nii põhjalik ja korralik. Pluss mina arvan, et ajakirjaniku arvamust tuleks rohkem kasutada. Ajakirjaniku arvamust tuleks kasutada nii, et sellel ajakirjanikul on olnud aega teemaga töötada. Sellepärast, et ajakirjaniku arvamus on minu arvates selline ainulaadne nähtus, et ta ei lase seda teemavaldkonda ära kaaperdada kõigil asjast niigi huvitatud osapooltel. Noh, näiteks poliitikutel. Poliitikud on ju kõik ühel meelel selles, et demokraatia arendamise sihtasutustele tuleb anda taha. Nad kõik saavad sellest midagi, sõltumata sellest, et mis parteiga on tegemist. Samas kogu ülejäänud ühiskond on sellele vastu. Ja sellises olukorras ongi vaja jõulisemalt ajakirjaniku arvamust. Kindlasti on neid näiteid veel, kus ringkäendus on liiga suur ja oleks vaja pilku väljastpoolt, aga mitte liiga väljastpoolt, sest et ajakirjanikud ikkagi töötavad nende teemadega, töötavad nende allikatega

ja kujundavad nende allikate ütluste põhjal mingisuguse oma seisukoha. Mis ma veel arvan, kuhu saavad arvamustoimetused areneda nii Eesti Päevalehe puhul kui ka teiste puhul on see, et natuke liikuda ikkagi sellisest konventsionaalsusest kaugemale. Liiga palju on mingisuguste nii-öelda lugupeetute arvamused. Et võib-olla peaks kalle olema pisut enam nende suunas, kes veel ei ole tuntud, aga kelle seisukohad on juba näha, et on kuidagi huvitavamad ja äkilisemad. Minu isiklik kapriis oleks võtta siiski sellised, kes on kuidagi äkilisemad. Võib-olla mitte nii usaldusväärsed, mitte nii tõsiselt võetud veel. Aga ma arvan küll, et arvamustoimetused võiksid olla ka poliitikute varasemate lubaduste ja väljaütlemiste suhtes järjekindlamad. Et kui on midagi öeldud ja tehtud, siis sellel tuleks silm peal pidada ja meelde tuletada. Mitte niimoodi, et ütlesin küll, aga see on juba online-uudistes alumine uudis ja keegi enam ei mäleta. Et kui on midagi öeldud, kui on midagi tehtud, siis seda tuleb meelde tuletada. Ja mitte valikuliselt. Et mõnede inimeste puhul me mäletame kõik ja teiste puhul mitte midagi. Võib-olla peaks ikooni ründamist rohkem olema. Mis mulle tegelikult ei meeldi, et on nagu mingid pühad inimesed, keda ei ole kombeks arvustada. Kui tema niimoodi ütleb, küllap siis nii on. Ja tema suhtes me ei kasuta mingisugust kriitilisust. Et samamoodi ma näiteks poliitikas ka arvan, et on täiesti ära unustatud sellised inimesed nagu eurosaadikud. Absoluutselt mitte midagi me ei tee nendega. Isegi ei tea, kus nad on või mida nad teevad, peale voodis veini joomise ja laulmise. Ükskord me tegime valimisdebatid käigus panime kandidaadid inglise keeles rääkima. Kutsusime Associated Pressi inimese kohale. Selgus, et Siiri Oviir ei olnudki nagu viie aastaga Brüsselis inglise keelt selgeks saanud. Või noh, hädapärast oli, aga samas võis tuvastada ka, et mitte eriti hästi.

MT: Mhmh, väga hea. On sul veel midagi öelda, mis sulle tundus, et võiks...

PS: Mul lihtsalt tekkis üks mõte, mis võib-olla ei olnud su küsimusega niivõrd seotud, aga et lihtsalt selle esimese uudisega, mis puudutab Läänemere fosfaate, ma mäletan, et kunagi Elvas Verevi järve puhul mingisugune professor rääkis, et järve liigtoitelisuse lahendamiseks peaks sinna veel omakorda mingisugust nitraati juurde panema, et siis hakkavad mingisugused vastureaktsioonid tööle, mille tõttu järve vastupanuvõime kuidagi paraneb. Ehk siis nagu mina aru sain, oli tegemist enam-vähem kuradi välja ajamisega saatana abil või metanooli tõrjumisega etanooli abil. Et mulle jäi selline mulje, et tõenäoliselt ei olnud see inimene nagu ikkagi ise valmis seda vastutust võtma selle eest, mis ta rääkis, sest et järgmisel hetkel on kogu järve nagu paras hernesupp. Et mis on siis nagu see õpetlase vastutus sellisel

juhul? Et kas ta tuleb ise seda järve kuidagi puhastama? Igal juhul see strateegia tundus väga riskantne, sest sisuliselt oleks ju nii-öelda seda reoainet ju juurde isegi lisatud. Ma ei tea, kui sa guugeldad seda, siis sa võid leida midagi sarnast. Aga igal juhul, noh, see on täpselt selline klassikaline juhtum, kus ühe ohu tõrjumisega võidakse jõuda tõsise jamani ja võimendada hoopis teist ohtu, millega siis lükatakse balanss ära mingite muude asjaoludega.

MT: Nii. Aga sel juhul aitäh sulle.